

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av bestämmelserna om skuldansvar i ärvdabalken samt till vissa lagar som har samband med dem

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ändringar i ärvdabalkens bestämmelser om skuldansvar. Enligt förslaget skall det personliga skuldansvaret för delägarna i ett dödsbo i huvudsak slopas. Delägarna skall i regel ansvara för den avlidnes skulder bara med den avlidnes kvarlåtenskap.

Enligt förslaget kan en delägare dock under vissa förutsättningar bli personligt ansvarig för den avlidnes skulder. Ett personligt ansvar kan uppstå för en delägare som är skyldig att låta förrätta bouppteckning, om han eller hon försummar denna skyldighet, samt för en delägare som avsiktligt lämnat oriktiga uppgifter eller hemlighållit något vid bouppteckningen. Också då ett personligt skuldansvar uppstått på någon av dessa grunder, kan delägaren befrias från ansvar om han visar att försummelsen eller handlingen inte har orsakat borgenärerna skada. Om delägaren inte kan visa detta, men kan visa att beloppet av den skada han har orsakat är mindre än skulden, begränsar sig delägarens ansvar till beloppet av skadan.

Borgenärens rätt att kräva att en boutredningsman förordnas för att förvalta boet skall enligt förslaget utvidgas. Däremot föreslås att

möjligheterna att utnyttja konkursförfarandet för utredning av ett överskuldssatt dödsbo begränsas. Boutredningsmannens befogenheter utvidgas enligt förslaget på så sätt att denne kan besluta om fördelning av egendomen i ett överskuldssatt dödsbo också när det inte går att träffa avtal med borgenärerna om hur tillgångarna skall fördelas. Enligt förslaget är det möjligt att försätta ett dödsbo i konkurs bara, om det kan anses vara ett ändamålsenligt förfarande för utdelning av egendom till borgenärerna.

I propositionen föreslås också att en fordran vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar skall betalas sist av dödsboets medel efter boutredningsskulden och den avlidnes övriga skulder.

I propositionen föreslås ändringar i äktenskapslagen, konkurslagen, lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning samt i vissa andra lagar. Förslagen följer av de föreslagna ändringarna i ärvdabalken.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa, dock inte tidigare än den 1 september 2004 då konkurslagen träder i kraft.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	4
1. Inledning.....	4
2. Nuläge	4
2.1. Lagstiftning och praxis.....	4
Boutredning och bouppteckning.....	4
Förvaltning av dödsbo.....	5
Försättande av dödsbo i konkurs.....	6
Bodelägarnas skuldansvar.....	7
Grunderna för det personliga skuldansvarets uppkomst.....	8
2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark.....	9
Sverige	9
Norge.....	10
Danmark.....	12
3. Bedömning av nuläget	13
3.1. Delägarnas personliga skuldansvar	13
3.2. Offentlig utredning av dödsbon.....	15
4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	15
4.1. Begränsning av det personliga skuldansvaret.....	15
4.2. Borgenärernas ställning och offentlig utredning av dödsbon.....	16
4.3. Fordringar vilkas utsökningsgrund inte längre är verkställbar	17
5. Propositionens verkningar.....	18
6. Beredningen av propositionen.....	19
7. Andra omständigheter som har inverkat på propositionens innehåll	20
DETALJMOTIVERING.....	21
1. Lagförslag.....	21
1.1. Ärvdabalken.....	21
18 kap. Om förvaltning av dödsbo	21
19 kap. Om boutredningsman och testamentsexekutor.....	22
20 kap. Om bouppteckning.....	28
21 kap. Om död persons och dödsbos gäld.....	28
24 kap. Om på avtal grundad samförvaltning av dödsbo	38
1.2. Äktenskapslagen	38
1.3. Lagen om borgen och tredjemanspant	39
1.4. Konkurslagen	39
2 kap. Förutsättningarna för att försätta en gäldenär i konkurs	39
12 kap. Konkursfordringar, bevakning och utredning av fordringar.....	39
1.5. Lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning.....	39
1.6. Utsökningslagen	40
4 kap. Om utmätning.....	40

1.7. Företags- och organisationsdatalagen.....	40
2. Ikraftträdande.....	40
3. Lagstiftningsordning	40
LAGFÖRSLAGEN.....	41
om ändring av ärvdabalken.....	41
om ändring av 90 och 99 § äktenskapslagen	45
om ändring av 17 § lagen om borgen och tredjemanspant.....	46
om ändring av konkurslagen	46
om ändring av 6 § lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning .	47
om ändring av 4 kap. 3 a § utsökningslagen	48
om ändring av 14 § företags- och organisationsdatalagen.....	49
BILAGA.....	50
PARALLELLTEXTER.....	50
om ändring av ärvdabalken.....	50
om ändring av 90 och 99 § äktenskapslagen	61
om ändring av 17 § lagen om borgen och tredjemanspant.....	63
om ändring av konkurslagen	64
om ändring av 6 § lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning .	66
om ändring av 4 kap. 3 a § utsökningslagen	68
om ändring av 14 § företags- och organisationsdatalagen.....	69

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Gäldenärens död upphäver inte dennes skuldförhållanden. Därför kan borgenärerna efter gäldenärens död kräva sina fordringar av den avlidnes rättsinnehavare, det vill säga dödsboet. I ärvdabalken föreskrivs om vem som svarar för den avlidnes skulder och med vilken egendom. Utgångspunkten är att delägarna i ett dödsbo ansvarar för den avlidnes skulder bara med den avlidnes kvarlåtenskap. Vid behov kan hela den avlidnes kvarlåtenskap användas för betalning av dennes skulder.

I syfte att förstärka borgenärsskyddet föreskrivs i ärvdabalken dock att delägarna under vissa förutsättningar kan bli personligt ansvariga för den avlidnes skulder. Härvid svarar delägarna för skulderna med hela sin egendom. I lagen nämns flera grunder som skapar personligt ansvar, bland annat att delägarna försummar att förrätta bouppteckning eller överlåta boet till förvaltning av boutredningsman. Ett personligt skuldansvar uppstår dock inte om dödsboet har så lite tillgångar att de endast räcker till för att täcka skäliga begravnings- och bouppteckningskostnader. Finns det endast obetydligt mera egendom än så, har domstolen befogenhet att befria delägaren från skuldansvaret. Ett personligt skuldansvar uppstår inte heller för en delägare som är omyndig eller som företräds av en intressebevakare.

Systemet är strängt för delägarna. Ett personligt ansvar för den avlidnes skulder kan uppstå till följd av en rätt liten försummelse eller ett litet dröjsmål från delägarens sida. Ansvaret gäller alla kända och i vissa fall även okända borgenärer, och lagen innehåller ingen bestämmelse som gör det möjligt att jämka ansvaret. När delägaren har blivit personligt ansvarig, får borgenären kräva denne på full prestation oberoende av hur mycket egendom det finns i den avlidnes kvarlåtenskap. Således kan borgenären få en bättre ställning än vad han hade haft utan den försummelse som lett till skuldansvarets uppkomst.

I propositionen föreslås att det personliga skuldansvaret begränsas väsentligt i syfte att undvika dess oskäligen följder. För att trygga borgenärernas ställning föreslås dock att ett personligt skuldansvar också i fortsättningen kan inträda under vissa förutsättningar. Ett personligt skuldansvar kan uppstå för en bouppteckningsskyldig delägare som försummar att låta förrätta bouppteckning och för en delägare som uppsåtligen lämnar oriktiga uppgifter vid bouppteckningen. Delägaren kan dock undvika detta ansvar om han eller hon visar att borgenären inte har orsakats skada till följd av försummelsen eller åtgärderna, eller att skadans belopp är mindre än skuldens. I det senare fallet blir delägaren inte personligt ansvarig för hela skulden, utan endast för den del av skulden som svarar mot skadans belopp.

I propositionen ingår dessutom förslag genom vilka man försöker förstärka borgenärens ställning i ett överskuldsett dödsbo där delägarna har delat boets tillgångar innan skulderna har betalats. I propositionen ingår dessutom förslag om hur en fordran vars utsökingsgrund inte längre är verkställbar skall beaktas vid utredningen av ett dödsbo.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Boutredning och bouppteckning

Enligt bestämmelserna i ärvdabalken skall dödsboets tillgångar och skulder utredas eftersom de rättigheter och skyldigheter som binder arvlåtaren fortsätter att gälla trots dennes död. I ärvdabalken anges vem som skall vårda den avlidnes egendom efter dödsfallet. I princip är detta en uppgift som hör till alla delägare i ett dödsbo, men i främsta hand är det den delägare som bodde tillsammans med arvlåtaren vid dennes död eller som annars ta hand om egendomen som är skyldig att vårda den. Delägaren skall omedelbart underrätta de övriga delägarna om

dödsfallet. Vård- och underrättelseskyldigheten gäller den efterlevande maken även när denne inte är delägare i dödsboet.

Delägarna i dödsboet skall för boets utredning gemensamt förvalta boets egendom. Detta betyder att de i samförstånd skall besluta om betalning av dödsboets skulder och realisering av egendom som behövs för betalning av skulderna. Om dödsboets delägare inte uppnår samförstånd i de frågor som gäller boutredningen eller om en delägare av någon annan orsak så önskar, kan han eller hon vid domstol ansöka om att boets egendom överläts till förvaltning av boutredningsman.

Boutredningsmannen skall företa alla för boets utredning behövliga åtgärder. Till dem hör bland annat att göra en förteckning över egendom och skulder och att betala skulderna. Syftet med boutredningen är att få dödsboet i ett sådant skick att arvsfifte kan förrättas. Om boets tillgångar inte räcker till för betalning av skulderna, skall boutredningsmannen försöka nå överenskommelse med borgenärerna. Om man inte kan nå överenskommelse och delägarna inte vill betala borgenärerna de belopp som saknas, skall boutredningsmannen överlåta boets egendom till konkurs, varvid boutredningsmannen har slutfört sitt uppdrag. I övriga fall upphör boutredningsmannens uppdrag när boets egendom har skiftats.

Boets tillgångar och skulder skall räknas upp i bouppteckningen. Bouppteckning skall förrättas inom tre månader från dödsfallet. Det är den delägare som har boet i sin vård som skall se till att bouppteckning förrättas. Om en boutredningsman har förordnats för att förvalta boet, är det denne som skall se till att bouppteckning förrättas. Den som bäst känner till boet är skyldig att uppge egendomen vid bouppteckningen till vilken alla boets delägare måste kallas.

Bouppteckningen är också dödsboets skattekunde. Om inte bouppteckningen tillställs skatteverket inom föreskriven tid, kan arvskatten fastställas enligt uppskattning. Också en skatteförhöjning är möjlig. Det är skatteverkets uppgift att kontrollera att bouppteckning förrättas i alla dödsbon. Skatteverket skall meddela tingsrätten om bouppteckningen har försummats. När tingsrätten fått meddelandet, förordnar den en lämplig

person för att se till att bouppteckningen blir gjord.

Dödsboets egendom får inte skiftas mot en delägars vilja innan bouppteckningen har förrättats och alla kända skulder betalats eller behövliga tillgångar reserverats för detta ändamål. Om boets egendom har förvaltats av boutredningsman, kan boet skiftas när boutredningsmannen meddelar att boutredningen har avslutats.

Förvaltning av dödsbo

Samförvaltning. Det vanligaste sättet att förvalta ett dödsbo är att delägarna förvaltar det tillsammans och att de sörjer för utredningen av boets tillgångar och skulder. I praktiken utreds största delen av alla dödsbon på detta sätt. Vid samförvaltning kan delägarna vårda boet på det sätt de själva önskar. Delägarna måste dock ta hänsyn till de intressen som boets och den avlidnes borgenärer har. Om delägarna vidtar vissa i lagen avsedda åtgärder som kan orsaka borgenärerna skada, kan de bli personligt ansvariga för dödsboets samtliga skulder. Risken för att ett personligt skuldansvar skall uppstå begränsar delägarnas handlingsfrihet. I praktiken kan de skifta boet innan skulderna betalas. Ett personligt skuldansvar blir härvid inte aktuellt, om skulderna betalas senare på ett behörigt sätt.

När delägarna samförvaltar ett dödsbo, skall de gemensamt fatta alla beslut som gäller dödsboet. Enligt lagen företräder delägarna tillsammans dödsboet gentemot utomstående samt kärar och svarar tillsammans i ärenden som gäller dödsboet. Ett undantag från regeln att delägarna tillsammans företräder boet är att varje delägare också ensam har rätt att föra talan till förmån för boet.

Borgenärerna skyddas mot delägarnas åtgärder av hotet om delägarnas personliga skuldansvar och av möjligheten att få dödsboets egendom överlåten till förvaltning av boutredningsman. Delägarna kan också bli skadeståndsskyldiga, om de vid boets vård och förvaltning uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakar någon vars rätt är beroende av boutredningen skada.

Förvaltning av boutredningsman. I stället för att delägarna i ett dödsbo förvaltar döds-

boet tillsammans kan en boutredningsman förordnas för att förvalta boet. Boutredningsmannen förordnas av domstol. Det har stor betydelse för delägarna i ett dödsbo att det förordnas en boutredningsman. Delägarna kan inte längre företräda dödsboet, utan saklegitimationen övergår på boutredningsmannen. Om egendomen inom föreskriven tid överläts till förvaltning av boutredningsman, är det dödsboets egendom som ansvaret för boets skulder begränsar sig till, förutsatt att ett personligt ansvar inte har uppstått på någon annan i ärvdabalken avsedd grund.

Varje delägare i dödsboet har en självständig rätt att ansöka om förordnande av boutredningsman. Rätt att ansöka om förordnande av boutredningsman har också vissa andra personer: testamentsexekutor, legatarie och den som har rätt att föra talan om fullgörande av en ändamålsbestämmelse. En ansökan om förordnande av boutredningsman kan också göras av den som har rätt till bidrag och inte är delägare i dödsboet.

En boutredningsman kan dessutom förordnas på ansökan av boets eller den avlidnes borgenär. Ansökan kan också göras av den som svarar för betalning av en skuld efter den avlidne. Ansökan kan bifallas om sökanden kan visa att boets tillgångar inte räcker till för betalning av skulderna eller sökandens rätt äventyras på annat sätt. Också en bodelägares borgenär för vars fordran delägarans andel i boet har utmåtts, kan ansöka om förordnande av boutredningsman. Borgenären kan hos tingsrätten med stöd av rättegångsbalken ansöka om säkerhetsåtgärder på boets egendom för att säkerställa att han får betalning.

Till boutredningsman skall domstolen förordna en person som kan antas kunna genomföra utredningen med den insikt som boets art kräver, och som samtycker till uppdraget. Testamentsexekutor och delägare kan förordnas till boutredningsman. Domstolen skall höra delägarna innan den förordnar en boutredningsman. Om boets omfattning eller art så kräver eller det av någon annan särskild orsak är påkallat, kan flera boutredningsmän förordnas.

Det viktigaste syftet med boutredningen är att sätta boet i ett sådant skick att det kan skiftas utan att skada dem vilkas rätt är bero-

ende av boutredningen. I praktiken skall boutredningsmannen utreda den egendom som hör till kvarlåtenskapen och ta den i sin besittning samt utreda och betala den avlidnes skulder. Boutredningsmannens behörighet är allmän och efter förordnandet är det endast boutredningsmannen som företräder dödsboet. Boutredningsmannen är skyldig att föra bok över kvarlåtenskapen.

Om bouppteckning inte har förrättats i dödsboet, skall boutredningsmannen se till att den förrättas. Boutredningsmannen skall, om det behövs, ansöka om offentlig stämning på den avlidnes okända borgenärer. Han får betala en skuld, endast om detta inte orsakar de övriga borgenärerna skada. Om boets tillgångar överstiger dess skulder, skall boutredningsmannen betala alla skulder. Om boets tillgångar understiger skulderna, skall han försöka träffa avtal med borgenärerna. Om ett avtal inte kan träffas, skall boutredningsmannen överlåta boets egendom till konkurs.

Till vården av boets egendom hör också att fullgöra och säga upp av avtal som binder den avlidne. Boutredningsmannen har rätt att realisera lös egendom i dödsboet, om det är nödvändigt för att betala skulderna. Överlåtelse och pantsättning av fast egendom kräver delägarnas eller domstols tillstånd. Boutredningsmannen kan ta upp skuld om detta är nödvändigt för utredning av boet. Arvskiftet hör inte till boutredningsmannens uppgifter.

Boutredningsmannen behåller sin behörighet tills avvittring eller arvskifte har förrättats och förrättningen har vunnit laga kraft. Efter detta skall boutredningsmannen överlåta den egendom han har i sin besittning till delägarna. Boutredningsmannaförvaltningen kan upphöra också på bodelägarnas gemensamma ansökan hos domstol, om en överlåtelse av boets egendom till förvaltning av delägarna inte orsakar någon skada.

Försättande av dödsbo i konkurs

Ansökan om försättande av dödsbo i konkurs kan göras av en delägare, av boutredningsmannen eller av en borgenär. När konkursen börjat har delägarna inte längre rätt att föra talan i ärenden som gäller boets utredning. Delägarna förlorar sin bestämmanderätt över dödsboets egendom och en förvaltare av

konkursboet förordnas. Å andra sidan blir delägarna inte personligen ansvariga för den avlidnes skulder, om de avträder dödsboets egendom till konkurs inom den i lag föreskrivna tiden som är en månad från att bouppteckning förrättats.

Beslutet om att försätta ett dödsbo i konkurs fattas av tingsrätten på den ort där den avlidne hade sin sista hemvist. Ansökan kan göras av varje delägare ensam. Boutredningsmannen kan och måste också i vissa fall överlåta dödsboets egendom till konkurs. Dödsboet kan försättas i konkurs också på ansökan av en borgenär till den avlidne. Bestämmelserna om konkurs finns i konkursstadgan (31/9.11.1868) och de iakttas i tillämpliga delar vid ett dödsbos konkurs. I december 2003 antog riksdagen konkurslagen (HE 26/2003 rd) och lagen (120/2004) träder i kraft den 1 september 2004. Enligt konkurslagen kan ett dödsbo fortfarande försättas i konkurs.

Om konkursboets tillgångar inte räcker till för konkursboets kostnader och ingen av borgenärerna åtar sig att svara för kostnaderna, beslutar domstolen att konkursen skall förfalla. Enligt konkurslagen kan konkursen i stället för att förfalla fortgå som offentlig utredning under tillsyn av konkursombudsmannen. Det har ingen betydelse för delägarnas skuldansvar om konkursen fortsätter eller om den förordnas att förfalla.

Åtgärder som skadar den avlidnes borgenärer kan få återgå genom återvinning till konkursboet. Återvinning kan användas när boets egendom har avträtts till konkurs. I lagen om återvinning till konkursbo (758/1991) föreskrivs om grunderna för att en rättshandling skall återgå och egendomen återställas konkursboet. På grund av återvinningsmöjligheterna kan det ligga i borgenärernas och delägarnas intresse att inleda ett konkursförfarande. En borgenär kan härvid få prestation ur sådan egendom som inte har kunnat beaktas i bouppteckningen och boutredningen, men som kan återvinnas till konkursboet.

Bodelägarnas skuldansvar

I 21 kap. ärvdabalken finns bestämmelser om död persons och dödsbos gäld. Syftet

med dessa bestämmelser är att trygga den avlidnes borgenärens intressen. Utgångspunkten är att dödsbodelägarna svarar för den avlidnes skulder endast med egendom som hör till kvarlåtenskapen. Delägarnas skuldansvar kan dock även vara personligt. Ansvaret är då solidariskt och primärt så att borgenären kan driva in sin fordran direkt hos vilken delägare som helst utan att först behöva kräva boet på betalning.

Ett personligt skuldansvar kan uppstå bara i de fall som nämns i 21 kap. ärvdabalken. Grunden kan vara att dödsboets egendom inte överlåts till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs på ansökan som görs senast en månad efter bouppteckningen, att åtgärder vidtas i fråga om kvarlåtenskapen till skada för borgenärerna, att arvskifte eller avvittring förrättas innan den avlidnes skulder betalas, och att man handlat i strid med vissa bestämmelser om förrättande av bouppteckning.

I vissa fall kan också ett personligt ansvar uppstå för sådana skulder som dödsbodelägarna inte är medvetna om att den avlidne har. För att undvika överraskande betalningskrav kan delägarna ansöka om i lagen om offentlig stämning (725/2003) avsedd offentlig stämning på den avlidnes okända borgenärer. Om en borgenär inte före den i stämningen angivna inställeledagen anmäler sin fordran, förlorar han sin rätt att kräva den senare.

En delägare som är omyndig eller som företräds av en intressebevakare kan inte bli personligt ansvarig för skulderna. Delägarens förmyndare eller intressebevakare ansvarar däremot för skada som han genom sitt handlande eller sin försummelse orsakar bodelägarna. En försummelse att överlåta boet till förvaltning orsakar däremot inte ett skuldansvar för en delägare som inte fått någon fördel ur boet eller vidtagit andra än i lagen avsedda åtgärder beträffande boet.

Bestämmelserna i 21 kap. ärvdabalken om skuldansvar tillämpas överhuvudtaget inte om kvarlåtenskapen inte omfattar mera egendom än vad som behövs för att betala skäliga kostnader för begravning och bouppteckning. Om tillgångarna i någon mån överstiger kostnaderna, kan delägaren befrias från ansvar för den avlidnes skulder under vissa

omständigheter. Frågan avgörs vid rättegång, om borgenären väcker talan mot delägaren.

Boutredningsskulder skall betalas före den avlidnes skulder. Dödsboets skulder är skulder för begravning och bouppteckning samt skulder för boets vård, förvaltning och utredning. I rättspraxis har också kostnaderna för ansökan om skiftesman ansetts höra till boets skulder.

Om en delägare är personligt ansvarig för den avlidnes skulder, svarar han också för boets skulder. Delägaren kan också bli ansvarig för boets skulder på någon annan grund. Enligt gällande uppfattning bärs ansvaret för en skuld som upptagits för boets räkning, förutom av boet, även av alla de delägare som varit med om att ta upp skulden.

Även om delägarna inte personligen skulle svara för den avlidnes och boets skulder, kan de bli skadeståndsskyldiga gentemot borgenärerna. Delägarna ansvarar för den skada som de vid vård eller förvaltning av boet uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat en borgenär eller någon annan.

Grunderna för det personliga skuldansvarets uppkomst

Försummelse att överlåta dödsboet. Om boets egendom inte inom föreskriven tid överläts till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs, svarar en dödsbodelägare för de skulder efter den avlidne som han eller hon kände till när bouppteckningen förrättades (21 kap. 1 § ärvdabalken). Syftet med överlåtelseskyldigheten är att skydda borgenärerna så att ett dödsbo som har mera skulder än tillgångar så snart som möjligt överläts till någon annan än delägarna för att förvaltas. En delägare får inte personligt skuldansvar, om ansökan om överlåtelse till förvaltning eller försättning i konkurs görs inom en månad efter att bouppteckningen har förrättats. Den längsta möjliga tid inom vilken överlåtelsen skall ske är således i allmänhet fyra månader, av vilka tre månader har reserverats för förrättandet av bouppteckning och en för själva överlåtelsen. Om en ny skuld kommer fram efter bouppteckningen och boets egendom inte överläts på ovan nämnt sätt inom en månad, svarar delägaren också för

den skulden. Lagrummet gäller också skulder som uppdragas efter arvskiftet.

Om boet överläts till förvaltning av boutredningsman eller i konkurs först efter att den för överlåtelsen föreskrivna tiden har löpt ut, begränsar sig delägarens personliga skuldansvar till det belopp genom vilket den skuld som han kände till en månad före ansökningsdagen överstiger värdet av den avträdde egendomen och övriga medel som finns tillgängliga för betalning av skulder (21 kap. 2 § 1 mom. ärvdabalken). En skuld skall inte anses vara känd, om delägaren har grundad anledning att anta att han inte är skyldig att fullgöra en borgensförbindelse eller någon annan betalningsförbindelse (21 kap. 4 § ärvdabalken). En borgenär kan kräva att en delägare genom ed bestyrker att han inte en månad före ansökningsdagen känt till den skuld som borgenärens krav avser. Om delägaren inte går ed, anses han ha känt till skulden tidigare. Delägarna kan ha olika kännedom om skulderna, och således kan deras ansvar också bli olika.

Delägarna ansvarar personligen för den avlidnes skulder också då boutredningsmannens förvaltning upphör på ansökan av delägarna innan skulderna har betalats.

Delägarna får dock inte i alla situationer personligt skuldansvar när de försummar överlåtelseskyldigheten. Enligt huvudregeln är en delägare som inte på något sätt befattat sig med boet fri från ansvar. Delägaren kan delta i bouppteckningen, men får inte ta någon förmån ur boet eller vidta några andra åtgärder beträffande boet än sådana som han enligt lag är skyldig att vidta. Enligt lag skall delägaren ta hand om boet och vårda det efter dödsfallet, underrätta de övriga delägarna om dödsfallet samt underrätta myndigheterna om någon av delägarna behöver en intressebevakare. I rättspraxis har tolkningen av detta lagrum, som anger grunderna för ansvarsfriheten, varit flexibel och till exempel en uppsägning av ett för arvlåtaren bindande hyresavtal har ansetts vara en tillåten åtgärd som sker i boets intresse.

Att ta befattning med kvarlåtenskapen till skada för borgenärerna. Dödsbodelägarna får inte betala någon av den avlidnes skulder så att de genom betalningen skadar någon annan borgenär. De får inte heller vidta andra

åtgärder i fråga om boets egendom som kan orsaka borgenärerna skada. Om sådana åtgärder vidtagits, kan delägarna få ett likadant personligt ansvar som när de försummar att överlåta boet till konkurs eller förvaltning av boutredningsman.

Tidigare än en månad efter att bouppteckningen förrättats, får en skuld efter den avlidne betalas endast om det med fog kan antas att betalningen inte orsakar de övriga borgenärerna skada. Om en skuld betalas i strid med dessa bestämmelser, ansvarar delägarna för de skulder som de haft kännedom om vid betalningstidpunkten eller får kännedom om senast vid den bouppteckning som därefter förrättas. Ett likadant ansvar uppstår för delägarna, om de inom en månad efter bouppteckningen utger legat eller fullgör en ändamålsbestämmelse, eller säljer, pantsätter eller på något annat sätt använder eller gör sig av med boets egendom till skada för borgenärerna.

Förrättande av avvittring eller arvskifte innan skulderna har betalats. Utgångspunkten är att dödsboets tillgångar i första hand skall användas för betalning av den avlidnes skulder. Enligt lagen får arvskifte eller avvittring av egendomen inte förrättas innan alla den avlidnes skulder har betalats. Varje delägare som har medverkat vid avvittringen eller arvskiftet eller som tagit emot egendom vid en sådan förrättning blir personligen ansvarig. Ansvaret gäller bara de skulder som delägaren då hade kännedom om eller som delägaren senast vid den bouppteckning som förrättas efter arvskiftet eller avvittringen får kännedom om. Den efterlevande maken får inte ett personligt ansvar till följd av avvittringen, om han eller hon inte har tilldelats någon egendom som tillhörde den avlidne maken.

Brott mot bestämmelserna om förrättande av bouppteckning. Bouppteckningen skall i regel förrättas inom tre månader efter dödsfallet. Alla den avlidnes tillgångar och skulder skall antecknas i bouppteckningsinstrumentet. Bouppteckningen är av central betydelse för utredandet av den avlidnes förpliktelser. Därför finns det enligt lag en sanktion för den händelse att bouppteckning överhuvudtaget inte förrättas eller att den inte förrättas inom föreskriven tid. Om den delägare

som har hand om boet inte ser till att bouppteckningen förrättas inom föreskriven tid, svarar han för alla den avlidnes skulder. Ansvaret omfattar också sådana skulder som delägaren inte hade kännedom om. Det är bara den delägare som har hand om boet och därför är bouppteckningsskyldig som kan få ett personligt och obegränsat skuldansvar till följd av en försummad bouppteckning.

Ett personligt och obegränsat ansvar kan också uppstå för någon annan delägare än den bouppteckningsskyldige, om delägaren vid bouppteckningen eller dess edliga bestyrkande ger oriktiga uppgifter eller uppsåtligt undanhåller vissa uppgifter. Skuldansvarets uppkomst förutsätter uppsåt och att delägaren samtidigt äventyrar borgenärernas rätt. Det är borgenären som bär bevisbördan för att hans rätt äventyras. Det krävs inte att någon verklig skada har inträffat för att skuldansvar skall uppstå, utan det är tillräckligt att borgenärens rätt har äventyrats.

Om boet inte är i någons vård, leder en försummelse att förrätta bouppteckning inte till skuldansvar. En sådan situation kan uppstå till exempel om den avlidne endast har avlägsna släktingar som är bosatta någon annanstans och man inte kan ange någon som skulle kunna anses vara bouppteckningsskyldig.

2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark

Sverige

Bestämmelserna om förvaltning av dödsbo och delägarnas skuldansvar finns i ärvdabalken (1958:637). Ett dödsbo kan liksom i Finland under utredningen förvaltas antingen av delägarna gemensamt eller av boutredningsman. Systemet i Sverige motsvarar också annars till sitt innehåll det finska systemet. Också bestämmelserna om skuldansvar är i huvudsak sådana som de fortfarande är i Finland. Vid en reform år 1981 slopades det personliga skuldansvaret (1981:359).

Bouppteckningen skall förrättas inom tre månader från dödsfallet. Om detta försummas, kan rätten vid vite förplikta den bouppteckningsskyldige att vidta behövliga åtgärder. Även den som är skyldig att lämna upp-

gifter för bouppteckningen kan vid vite förpliktas att fullgöra sina skyldigheter. I bon som har små tillgångar behöver dock bouppteckning inte förrättas. Om dödsboets tillgångar inte räcker till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och det till boet inte hör fast eller därmed jämförbar egendom, räcker det att en dödsboanmälan görs till skattemyndigheten av socialnämnden. Av anmälan skall framgå att boets tillgångar inte överskrider ovan nämnda kostnader.

Bestämmelserna om boutredningsmannen motsvarar den finska regleringen. En boutredningsman kan förordnas på ansökan av dödsbodelägare och testamentstagare. Också dödsboets borgenär och den som svarar för den avlidnes skuld kan ansöka om boutredningsman. En boutredningsman skall förordnas, om boet saknar tillgångar eller sökandens rätt annars äventyras. Boutredningsmannens uppgifter och behörighet är desamma som i Finland. Boutredningsmannen skall försöka komma överens med borgenärerna om hur boets tillgångar skall fördelas, om de inte räcker till för betalning av alla skulder. Om överenskommelse inte kan träffas och ingen av delägarna tar ansvar för bristen, skall boutredningsmannen överlåta boets egendom till konkurs.

Delägarnas ansvar för den avlidnes skulder begränsar sig till det belopp som boets tillgångar uppgår till. Delägarna har inte heller personligt ansvar för de skulder som boutredningen orsakar.

Delägarna eller boutredningsmannen får inte betala den avlidnes skulder innan det har gått en månad från förrättandet av bouppteckning eller, om boet överlåtits till förvaltning av boutredningsman, innan avtal har träffats med alla borgenärer. Skulder får dock betalas, om det inte finns skäl att misstänka att detta orsakar borgenärerna skada.

Avvittring och arvskifte som förrättats innan skulderna har betalats återgår. Avvittring eller arvskifte kan återgå i sin helhet eller partiellt. Om avvittringen eller arvskiftet förordnas att återgå, skall delägarna återlämna den egendom de fått. Om den avlidnes skulder är större än tillgångarna, måste hela egendom återlämnas. Om tillgångarna åter är större än skulderna behöver delägarna bara

återlämna vad som behövs för betalning av skulderna. Är den egendom som skall återlämnas inte längre i delägarens besittning, skall ersättning betalas för egendomens värde, om inte det finns särskilda skäl som talar mot detta. Även ränta och avkastning skall ersättas. Delägaren kan få ersättning för de nödvändiga kostnaderna för egendomen, om kostnaderna varit till nytta.

Delägarna kan bli skadeståndsansvariga gentemot borgenärerna, om de uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat skada vid boets vård eller förvaltning.

Norge

Enligt den norska lagen (lov om skifte 1930-02-21) kan ett dödsbo antingen skiftas av delägarnas själva (privat skifte) eller av domstol (offentligt skifte). I praktiken skiftas största delen av alla dödsbon privat. Bestämmelserna om privat och offentligt skifte skiljer sig inte nämnvärt från varandra. Ett dödsfall skall alltid meddelas domstolen (skifteretten), som även bestämmer hur boet skall förvaltas. Delägarnas skuldansvar påverkas mycket av hur förvaltningen av boet ordnas. I regel svarar delägarna inte personligen för den avlidnes skulder, om inte de själva uttryckligen förbinder sig till ett sådant ansvar.

Privat skifte förutsätter att en eller flera bodelägare meddelar att de tar ansvar för den avlidnes förpliktelser. Om flera bodelägare delar på ansvaret, är ansvaret solidariskt. Om en delägare är omyndig, krävs att dennes intressebevakare samtycker till privat skifte. För den avlidnes borgenärer är det viktigt att bodelägarna ansvarar personligen för skulderna, eftersom boets förvaltning inte övervakas på något sätt.

Delägarna har 60 dagar på sig att besluta om de tar ansvar för boets skulder. Några särskilda bestämmelser om utredningen och skiftet av boet finns inte när det gäller privat skifte. De delägare som åtagit sig ansvaret för den avlidnes skulder företräder dödsboet. De får ett dokument (skifteattest) som visar deras behörighet att handla för boets räkning. De övriga delägarna ansvarar bara med sina arvslotter. Varje delägare kan kräva att den avlidnes skulder måste betalas innan boet

skiftas. Syftet med detta är att ge delägarna tillfälle att skydda sig mot den möjligheten att de senare blir tvungna att svara för en skuld. Om det är fråga om en skuld som inte har förfallit till betalning, kan en delägare kräva att en säkerhet ställs för betalning av skulden.

Offentligt skifte av dödsbo sker på domstolens försorg. Offentligt skifte kan krävas av en delägare, en delägares förmyndare och en legatarie, om en betydande del (cirka $\frac{3}{4}$) av boets tillgångar tillfaller honom, samt av en borgenär, om betalningen av dennes fordran kan äventyras vid privat skifte. Offentligt skifte är möjligt också om arvlåtaren förordnat detta i sitt testamente. Även i vissa andra fall kan offentligt skifte vara möjligt. Domstolen kan också på eget initiativ skifta boet, om villkoren för privat skifte inte uppfylls och man kan anta att boets tillgångar räcker till för begravnings- och skifteskostnaderna. Den som ansöker om offentligt skifte skall ställa säkerhet för de kostnader som det offentliga skiftet orsakar, utom då tillgångarna klart täcker kostnaderna eller det är staten eller förmyndarmyndigheten som ansöker om offentligt skifte.

Vid offentligt skifte skall domstolen se till att boets egendom registreras så snart som möjligt. Offentligt skifte innebär att domstolen har befogenhet att självständigt fatta beslut om boets förvaltning. Domstolen skall dock stå i kontakt med delägarna i frågor som gäller förvaltningen. Kontakten sker vid skiftesmöten (skiftesamling), där de viktigaste besluten som gäller boet fattas. Domstolen är bunden till delägarnas åsikt om den är enhällig, men detta förutsätter att domstolen bedömer att delägarnas beslut inte strider mot en omyndig eller frånvarande delägares eller en borgenärs intressen.

Det offentliga skiftet kan ske antingen så att delägarna åtar sig ansvar för den avlidnes skulder eller så att de inte åtar sig detta ansvar. Om delägarna åtar sig ansvaret för den avlidnes skulder, kan varje delägare ensam kräva att domstolen ser till att skulderna betalas. Om delägarna inte har åtagit sig ansvaret för skulderna och boets tillgångar räcker till för betalning av skulderna, skall rätten se till att skulderna betalas när de förfaller till betalning och senast i samband med

skiftet. Om boets tillgångar inte räcker till för betalning av alla skulder och boet inte har avträtts till konkurs, tillämpas en lag om borgenärernas rätt till utdelning (lov om fordringshaverens dekningsrett 1984—06—08 nr. 59).

Domstolen skall i regel utse en boutredningsman (bobestyrer) för att sköta förvaltningen av ett dödsbo, om boet skiftas offentligt. Om en boutredningsman inte utses, kan domstolen utse ett ombud (medhjälper) för att bistå vid boutredningen. Boutredningsmannen skall lämna domstolen en förteckning över boets tillgångar och skulder och arvingarna. När boet är utrett, skall boutredningsmannens lämna domstolen ett skiftesförslag.

Vid offentligt skifte följer man ett förfarande som motsvarar offentlig stämning. Om ingen av delägarna har åtagit sig ansvaret för boets skulder, upprättas ett dokument som utöver den avlidnes personuppgifter skall innehålla ett krav på att alla borgenärer anmäla sina fordringar inom viss tid. Om en fordran inte anmäls inom föreskriven tid, upphör den. Har en eller flera delägare åtagit sig ansvaret för den avlidnes skulder, är förfarandet inte nödvändigt om inte någon delägare kräver det. Domstolen sköter förfarandet, om boet skiftas offentligt eller någon av delägarna har åtagit sig ansvaret för skulderna.

Specialbestämmelser gäller för bon där tillgångarna inte täcker skulderna. Delägarnas ansvar begränsar sig i sådana fall också vid privat skifte till de medel som återstår när begravningskostnaderna har betalats. Genom denna bestämmelse har man försökt göra det privata skiftet till ett lockande alternativ när det gäller bon med små tillgångar.

Om boets tillgångar efter begravningskostnaderna inte överskrider eller bara i ringa mån överskrider skuldernas belopp, kan domstolen överlåta tillgångarna till en person som stått den avlidne nära och har skött om begravnningen. Lagrummet är avsett att tillämpas närmast i situationer där arvingarna är bosatta på någon annan ort än den avlidne var. Domstolen kan ge en person bestämmanderätten genom en handling av vilken dödsboets tillgångar framgår. Efter detta skall mottagaren svara för boets och den avlidnes förpliktelser med de tillgångar som överlåtits till honom. Domstolen har pröv-

ningsrätt i frågan om överlåtelse av tillgångarna.

Om boet är medellöst, skall boutredningsmannen kalla samman borgenärerna för att anmäla sina fordringar. Delägarna i ett medellöst bo har möjlighet att begära tvångsakord hos domstolen. Också konkurslagstiftningen kan tillämpas.

Danmark

I Danmark finns bestämmelserna om förvaltning och skifte av dödsbon i lov om skifte av dödsboer (nr 383 af 22.5.1996). I det danska systemet är det alltid myndigheterna som lämnar uppgifter om dödsfall till domstolen. Efter det skall domstolen utreda om boet är medellöst eller inte, vem som är delägare i boet och om någon av dem behöver en intressebevakare. Domstolen skall också kalla samman delägarna för att besluta om hur boet skall förvaltas.

Delägarnas skuldansvar beror på vilken form skiftet har. Vid privat skifte (samförvaltning) ansvarar boets delägare för den avlidnes och boets skulder personligen, om de har delat boets egendom innan förpliktelserna har fullgjorts.

För ett dödsbo kan utses en tillfällig boutredningsman (midlertidige bobestyrer) vars befogenheter endast omfattar skötseln av sådana uppgifter som inte tål uppskov. En tillfällig boutredningsman kan behövas särskilt i ett dödsbo som fortsätter att bedriva arvlåtarens affärsverksamhet. Justitieministeriet godkänner de advokater som kan utses till boutredningsmän.

Dödsbon med små tillgångar. Egendomen i ett litet dödsbo där tillgångarna efter begravningskostnader och pantskulder är mindre än 25 000 kronor kan överlätas till den som stått den avlidne nära, exempelvis en anhörig eller en anstalt eller den som betalat begravningskostnaden. Grunden för överlåtelsen är inte mottagarens arvsrättsliga ställning, utan bestämmelsens syfte är att ta hänsyn till skälighetssynpunkter och att göra det möjligt att överlåta tillgångarna till den som stod den avlidne närmast. Mottagaren får inget ansvar för den avlidnes skulder. Han ansvarar dock med de medel han mottagit för begravningskostnaderna och de kostnader som vårdens av boet

orsakar. Boets tillgångar kan inte överlätas till en närstående i alla de situationer som paragrafen omfattar. När exempelvis boets tillgångar före avdragen är betydande, kan domstolen besluta att boet skall utredas och skiftas med iakttagande av de övriga bestämmelserna i lagen.

Privat skifte (samförvaltning). När dödsboets tillgångar förväntas täcka den avlidnes skulder och delägarna är ense, kan boet överlätas till samförvaltning, så kallat privat skifte. Detta förutsätter dessutom att åtminstone en av delägarna har förmåga att representera boet och sköta skulderna när de förfaller till betalning. Det krävs också att arvlåtaren inte har förbjudit privat skifte i sitt testamente och att särskilda skäl inte talar emot det. Om dödsboets borgenärer motsätter sig privat skifte för att det finns en risk för att delägarna inte fullgör sina förpliktelser, och detta kan bevisas, kan boet inte överlätas till privat skifte.

När dödsboet har överlåtits till privat skifte, skall delägarna utreda den avlidnes skulder genom ett förfarande som motsvarar offentlig stämning. Vid privat skifte skall det göras upp en förteckning över boets tillgångar och skulder. Förteckningen skall lämnas in till domstol sex månader efter förordnandet om privat skifte.

Delägarna förvaltar boet tillsammans. En delägare kan kräva att boets egendom inte skiftas innan skulderna har betalats eller säkerhet har ställts för dem. Om boet skiftas innan den avlidnes skulder har betalats eller säkerhet har ställts för dem, får delägarna personligt ansvar för den avlidnes skulder. Ansvar är solidariskt och det gäller också boets skulder, men det begränsar sig till beloppet av den avlidnes tillgångar. Sedvanligt bohag och personliga tillbehör kan dock skiftas utan att skuldansvar uppstår. Ett personligt skuldansvar uppstår dock inte för en delägare som företräds av en intressebevakare eller av ett konkursbo. Delägarna svarar för skulderna endast med det belopp som de har fått ur boet. Ansvaret fördelas mellan delägarna enligt deras andelar i boet. Visar det sig först efter att dödsboet överlåtits till privat skifte att boet är insolvent, får delägarna inte personligt skuldansvar om boet överläts till förvaltning av boutredningsman. I dessa

situationer skall delägarna återlämna den egendom de erhållit ur boet. Även borgenärer och legatarier som fått för mycket ur boet har en likadan återbetalningsskyldighet.

Vid privat skifte skall delägarna utarbeta ett skiftesdokument (boopgørelse) med alla boets tillgångar, skulder, inkomster och utgifter samt fördelningen av egendom mellan legatarier och delägare. Skiftesdokumentet skall lämnas in inom ett år från dödsdagen.

Förenklat privat skifte. Om det inte finns beskattningsbar egendom i boet, ingen av delägarna företräds av en intressebevakare, boet inte är skattepliktigt och den avlidne inte har idkat självständig näringsverksamhet, kan boet också överlätas till så kallat förenklat (forenklet) privat skifte. Härvid behöver inget skiftesdokument utarbetas, men domstolen skall före förfarandet underrättas om boets tillgångar och skulder. Också i detta fall följer man ovan beskrivna bestämmelser om skuldansvar.

Förvaltning av boutredningsman. Förvaltning av boutredningsman kommer på fråga närmast då en delägare kräver det eller boet antas vara medellöst. Kan boet antas vara medellöst, skall boutredningsmannen meddela detta till domstolen. Boutredningsmannen skall inventera boets tillgångar och kalla alla borgenärer för att anmäla sina fordringar, varefter också boets skulder och andra förpliktelser skall förtecknas. När boutredningsmannen har utrett boets ställning på basis av alla ovan nämnda uppgifter, skall han sända utredningen (åbningsstatuts) till arvingarna, domstolen och skattemyndigheterna, samt på begäran till borgenärerna.

Boutredningsmannen företräder och vårdar boet. Han skall dock be delägarna om deras åsikt i viktiga frågor. Boutredningsmannen skall se till att alla de avlidnes godkända förpliktelser och boets övriga förpliktelser fullgörs så snart som möjligt. Detta krävs dock inte om någon av delägarna åtar sig att svara för förpliktelserna. Boutredningsmannen skall inom två år efter dödsdagen utarbeta ett skiftesdokument (boopgørelse) med uppgifter om boets förvaltning, boets tillgångar, skulder, inkomster och utgifter samt fördelningen av egendom mellan legatarier och delägare. Ett besvär som gäller skiftesdoku-

mentet kan framställas till boutredningsmannen inom fyra veckor från det sista skiftesmötet. Boutredningsmannen skall tillställa domstolen besväret så snart som möjligt, om överenskommelse inte kan träffas i saken.

Ett dödsbos konkurs. Om dödsboet är insolvent, beslutar domstolen om inledande av insolvensförfarande och förordnar en boutredningsman. Boutredningsmannen skall snarast möjligt underrätta boets arvingar, legatarier och kända borgenärer samt skattemyndigheterna om domstolens beslut. Skäliga boutredningskostnader betalas ur insolventa bon före de övriga skulderna. I övrigt iakttas beträffande insolventa dödsbon i tillämpliga delar de bestämmelser som gäller konkurs.

Återgång av arvskifte och återbetalningsskyldighet. Domstolen kan, om så yrkas, återta boet i sin besittning exempelvis om nya skulder eller tillgångar har uppdragats eller om det vårdats på ett otillfredsställande sätt. I dessa fall skall den som fått egendom ur boet återbetala den andel han mottagit. Återbetalningsskyldigheten är dock begränsad till beloppet av boets förlust. Även den som fått annan egendom än pengar ur boet, är skyldig att återlämna egendomen. Detta förutsätter dock att det är möjligt att återlämna egendomen utan oskälig värdeminskning. I annat fall är mottagaren ersättningsskyldig gentemot boet enligt de allmänna bestämmelserna om skadestånd. Återbetalningsskyldigheten kan jämkas.

3. Bedömning av nuläget

3.1. Delägarnas personliga skuldansvar

Delägarna i ett dödsbo svarar i princip för den avlidnes skulder bara med den egendom som hör till dödsboet. Situationen kan dock i praktiken bli en annan. Under i lagen angivna förutsättningar kan dödsbodelägarna bli personligt ansvariga för den avlidnes skulder. Ett skuldansvar kan uppstå till följd av rätt små försummelser och förseelser. Delägarna i ett dödsbo är i allmänhet inte medvetna om de faktorer som skapar skuldansvar och således kan detta ansvar komma som en total överraskning för dem. Förutsättningarna för att ett skuldansvar skall uppstå är enligt ärvdabalken helt andra än de är i annan lagstift-

ning. Ett personligt ansvar för någon annans skulder uppstår normalt endast för den som förbinder sig till detta. Skuldansvarssystemet enligt ärvdabalken kan också anses vara strängt och ha oskäligen konsekvenser eftersom det inte tillåter jämkning av ansvaret på några som helst grunder.

Mångtydiga är förutom bestämmelserna om grunderna för skuldansvarets uppkomst även de bestämmelser som gäller storleken av delägarnas eventuella prestationsskyldighet. Delägarnas skuldansvar begränsar sig enligt huvudregeln till de skulder som delägaren kände till när bouppteckningen förrättades. En känd skuld anses enligt lagen inte en sådan skuld vara som delägaren haft giltigt anledning att tro att han inte behöver betala. Bestämmelsen medför vissa tolkningssvårigheter. I rättspraxis och rättslitteraturen har man ansett att delägaren inte befrias från skuldansvar, om han måste ha antagit att skulden skall betalas med medel som hör till dödsboet. Till exempel en känd borgensförbindelse skall i princip anses vara en känd skuld. Å andra sidan har det i fråga om den avlidnes borgensförbindelser ansetts att det inte är fråga om en känd skuld, om delägaren haft fog att anta att huvudgäldenären själv betalar skulden eller att borgenären får prestation ur en pant. Situationen blir mera invecklad för att delägarna också kan vara ansvariga för sådana skulder efter den avlidne som blir indrivbara först efter dödsfallet. Ett exempel på en sådan skuld är skadestånd som krävs först efter arvlåtarens död.

Situationen försvåras också av att det i lagen inte tas ställning till om det för att bevisa kännedom räcker med att delägaren är medveten om borgenärens fordran eller om det också krävs att delägaren känner till fordrans storlek. Delägaren kan ha haft den uppfattningen att storleken av borgenärens fordran exempelvis rör sig kring tusen euro, när den i verkligheten uppgår till flera tusen eller tiotals tusen euro. Det är oklart om kännedomen om en skuld skall anses omfatta hela skuldens belopp eller endast den del av skulden som delägaren var medveten om.

Särskilt besvärlig har i praktiken varit den regel som tillämpas på situationer där boet försätts i konkurs eller överläts till förvaltning av boutredningsman senare än en månad

från bouppteckningen. I dessa situationer är delägaren skyldig att till boet betala det belopp med vilket de skulder som han hade kännedom om en månad före ansökningsdagen överstiger värdet av den egendom som överlåtits eller andra tillgängliga medel. Kännedomen om skulderna bedöms separat för varje delägars del. Således kan delägarnas personliga skuldansvar vara olika i fråga om beloppet. Bestämmelserna om grunderna för det personliga skuldansvaret är svåra att förstå då skuldansvarets omfattning är olika enligt olika bestämmelser och sättet att beräkna ansvarsbeloppet dessutom är komplicerat.

Dödsbodelägarna får inte personlig skuldansvar om överlåtelsen av boet sker inom föreskriven tid. Den föreskrivna tiden är en månad från bouppteckningen. I vanliga fall är den föreskrivna tiden högst fyra månader från dödsfallet, av vilka tre månader har reserverats för förrättande av bouppteckning och en månad för själva överlåtelsen. Den föreskrivna tiden blir längre om extra tid har beviljats för förrättande av bouppteckning. Det är inte alltid lätt för den avlidnes anhöriga att genast efter dödsfallet vidta behövliga åtgärder för att undvika skuldansvar. Den tid som föreskrivs för överlåtelse av dödsboet kan anses vara för kort med hänsyn till följderna av en försummelse att överlåta boet.

Om bouppteckning inte förrättas inom i lagen föreskrivna tre månader från dödsfallet, får delägarna personligt ansvar för alla den avlidnes skulder. Delägarnas personliga skuldansvar är i detta fall särskilt strängt, eftersom försummelsen kan ha sitt ursprung i delägarnas okunnighet och inte i någon strävan att orsaka borgenärerna skada. Dessutom är sanktionen för en sen bouppteckning alltid lika sträng oberoende av hur mycket den föreskrivna tiden överskrids.

Lagen känner inte möjligheten att jämka det personliga skuldansvaret. Endast i fall där dödsboet är medellöst, uppstår enligt lagen inget personligt skuldansvar. Om boet är nästan medellöst, kan frågan om tillämpning av bestämmelserna om skuldansvar bli aktuell vid domstol. Lagens innehåll är till denna del mångtydigt. Detta kan leda till att delägarna är tvungna att överlåta boet till boutredningsmans förvaltning för att försäkra sig om

att ett skuldansvar inte uppstår. I vissa fall kan boutredningsmannaförvaltningen vara obehövlig och bara leda till onödiga boutredningskostnader och därför vara ofördelaktig också för borgenärerna. Boets medel som annars kunde användas för att betala borgenärernas fordringar behövs kanske i sin helhet för betalning av boutredningskostnaderna.

Ett system i vilket dödsbodelägarna kan bli personligt ansvariga för den avlidnes skulder gör det möjligt för borgenärerna att få en större prestation på sina fordringar än vad de hade fått enbart med den avlidnes, det vill säga dödsboets tillgångar. Sådan är situationen till exempel när boet är nästan medellöst, men delägarna har betalningsförmåga. Det kan inte anses vara befogat att borgenärens ställning förbättras på detta sätt till följd av gäldenärens död.

3.2. Offentlig utredning av dödsbon

När det gäller överskuldssatta dödsbon är utgångspunkten i gällande lag den att delägarna skall ansöka om förordnande av boutredningsman eller försättande av boet i konkurs för att undvika personligt skuldansvar. Konkursen är för ett dödsbo i allmänhet ett alltför tungt förfarande med beaktande av de medel som kan delas ut och borgenärernas antal. Konkursen har också rätt ofta visat sig vara onödig, eftersom cirka tre fjärdedelar av dödsboens konkurser förfaller till följd av bristande tillgångar. I sådana fall har boets medel använts för konkurskostnaderna.

Boutredningsmannen har enligt gällande lag inga andra medel att lösa överskuldssatta bons situation än att komma överens med alla borgenärer om partiellt efterskänkande av fordringarna eller att ansöka om konkurs. I praktiken samtycker borgenärerna till detta. En passiv borgenär kan dock hindra ett avtal från att ingås. Borgenärens passivitet kan vara en följd av att han inte förstår att en viljeyttring är nödvändig eller av att saken är av ringa intresse för honom för att fordran är så liten. Orsaken till att en borgenär inte samtycker till ett avtal kan även vara att ett avtal om efterskänkande av fordran hindrar indrivning av fordran till fullt belopp av en borgensman. Eftersom boutred-

ningsmannen inte kan tvinga parterna till ett avtal, ingås inte förlikning ens i de fall där dess slutresultat sannolikt vore den fördelaktigaste lösningen också för borgenärerna. Om ett avtal inte träffas, är boutredningsmannens enda alternativ att överlåta boets tillgångar till konkurs.

Enligt den reform av utsökningslagen som träder i kraft den 1 mars 2004 upphör en fordran verkställbarhet 15 eller 20 år efter att en betalningsdom meddelats. I samband med reformen av utsökningslagen ändrades konkursstadgan så att en borgenär som har en fordran vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar inte kan få utdelning vid konkurs. En gäldenär kan inte heller försättas i konkurs på grundval av en sådan fordran. Motsvarande bestämmelser finns i konkurslagen (2 kap. 2 § 3 mom. och 12 kap 1 § 3 mom.) som träder i kraft vid ingången av september 2004. En fordran vars verkställbarhet upphör, preskriberas dock inte slutligt på denna grund. Gäldenärens ansvar för skulden kvarstår, om preskriptionen avbrutits på behörigt sätt. Skulden skall således beaktas vid utredningen av ett dödsbo, men enligt konkursbestämmelserna beaktas den inte vid konkurs. Detta kan ske tidigast efter den 1 mars 2008 då verkställbarheten av de första fordringarna upphör enligt de retroaktivt tillämpliga bestämmelserna i reformen av utsökningslagen. En situation där utredningen av ett dödsbo leder till olika slutresultat beroende på om den genomförs i ett boutrednings- eller konkursförfarande kan inte motiveras.

4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

4.1. Begränsning av det personliga skuldansvaret

Propositionens mål är att minska antalet oskäliga situationer som uppstår till följd av de nuvarande bestämmelserna om skuldansvar. Det personliga skuldansvaret föreslås i huvudsak slopas varvid delägarnas ansvar för den avlidnes skulder i allmänhet begränsas sig till boets tillgångar.

Ett bouppteckningsinstrument med riktigt innehåll är nödvändigt för att borgenärerna i

praktiken skall ha möjlighet att få sina fordringar ur kvarlåtenskapen och därför strävar man i propositionen efter att säkerställa att bouppteckningen förrättas på behörigt sätt. Därför kan enligt förslaget fortfarande ett personligt skuldansvar uppstå. Ett personligt skuldansvar har bedömts vara det effektivaste sättet att se till att reformen inte leder till att försummelse i fråga om bouppteckningarna blir vanligare.

En delägare kan således också i fortsättningen bli personligt ansvarig för den avlidnes skulder, men ett sådant ansvar kan uppstå bara i två i lagen angivna fall. Ett personligt skuldansvar kan uppstå för en bouppteckningsskyldig delägare som försummat att låta förrätta bouppteckning, och för en delägare som uppsåtligt lämnat felaktiga uppgifter eller hemlighållit något vid bouppteckningen. Också då ett personligt skuldansvar uppstår på någondera av de nämnda grunderna kan delägaren befrias från ansvaret. En befrielse från ansvaret är möjlig, om delägaren visar att hans eller hennes försummelse eller handlande inte har orsakat någon borgenär skada. Om delägaren inte lyckas visa detta, men kan visa att beloppet av den skada han eller hon orsakat är mindre än skulden, begränsar sig delägarens ansvar till skadans belopp. Ett system där delägaren har bevisbördan har ansetts behövt av den anledningen att det annars är svårt eller till och med omöjligt för en borgenär att visa vilken skada som orsakats denne.

Det är enligt förslaget fortfarande förbjudet att förrätta avvittring och arvskifte innan skulderna har betalats. En avvittring eller ett arvskifte som förrättas i strid med förbudet kan förordnas att återgå delvis eller i sin helhet. Exaktare och klarare bestämmelser om delägarens återbäringsskyldighet har fogats till förslaget. Huvudregeln är att återbäringsskyldigheten aldrig kan överskrida värdet av den egendom som delägaren tilldelats ur boet.

4.2. Borgenärernas ställning och offentlig utredning av dödsbon

Då delägarnas personliga skuldansvar slopas har man ansett det nödvändigt att förstärka borgenärernas ställning i vissa avseenden.

I detta syfte föreslås att borgenärens rätt att få boet under offentlig utredning, det vill säga boutredningsmannaförvaltning, utvidgas. Borgenären behöver enligt förslaget inte längre visa att boets tillgångar inte räcker till för betalning av skulderna.

Boutredningsmannens uppgifter kräver oavhängighet. Därför föreslås att en bodelägare inte skall kunna förordnas till boutredningsman. Borgenärernas ställning i samband med förordnandet av boutredningsman har också beaktats genom förslag till ändringar i domstolens skyldighet att höra parterna.

Nuförtiden skall delägarna för att undvika skuldansvar överlåta boet till konkurs eller boutredningsmannaförvaltning. När man i denna propositionen föreslår att det personliga skuldansvaret slopas, behöver man inte boutredningsmannaförvaltning eller konkurs för att undvika skuldansvar. Borgenärerna behöver fortfarande dessa förfaranden och således skall i regel en boutredningsman kunna förordnas på en borgenärs begäran. Förslaget minskar däremot möjligheterna att använda konkursen för utredning av överskulsatta dödsbon.

Vanligen har överskulsatta dödsbon bara små tillgångar och borgenärernas antal är inte stort. I allmänhet kan utredningen av boet slutföras så att det med borgenärernas träffas ett avtal enligt vilket varje borgenär ur boet får en utdelning som bestäms enligt beloppet av hans fordran. Ett sådant förfarande kan genomföras i form av ett avtal antingen mellan delägarna och borgenärerna eller mellan boutredningsmannen och borgenärerna. Förfarandet är ändamålsenligt och det orsakar mindre kostnader än en konkurs. Utredandet av ett överskulsatt bo genom ett avtal kan också vara av stor betydelse för delägarna. Ju större den del av boets medel som kan användas för betalning av den avlidnes borgenärer, desto mindre skuldansvar kvarstår för en delägare som har solidariskt skuldansvar med den avlidne eller som gått i borgen för den avlidnes skuld. Detsamma gäller situationer där en delägare ställt sin egendom som säkerhet för den avlidnes skuld. Naturligtvis är det också viktigt för borgenärerna att en så stor del som möjligt av boets medel kan användas för betalning av den avlidnes skulder.

Det är inte ändamålsenligt att ansöka om

konkurs för ett dödsbo, om tillgångarna kan fördelas av boutredningsmannen. En delning som förrättas av boutredningsmannen får inte förhindras av att ett avtal inte kan träffas på grund av att en borgenär är passiv eller motsätter sig ett avtal. Därför föreslås att boutredningsmannen får besluta om delning av egendomen också i ett sådant fall.

Borgenärernas intresse kräver dock att möjligheten att försätta dödsboet i konkurs kvarstår. Syftet med propositionen är att konkurs används bara om det finns ett särskilt behov av den. Därför föreslås i konkurslagen en ändring som hindrar att ett överskuldsett dödsbo försätts i konkurs om boutredningsmannaförvaltning är ett ändamålsenligare alternativ än konkurs för utredningen av boet. Ett behov av konkurs kan uppstå om boet har exceptionellt mycket skulder och egendom som kan realiserats, eller den avlidne medan denne var vid liv bedrev näringsverksamhet, eller man genom återvinning kan få mera tillgångar till boet. Har exempelvis gäldenären överlåtit egendom till sina anhöriga, kan man enligt bestämmelserna om återvinning av gåva få sådana överlåtelser att återgå om de skett inom de tre år som föregått konkursen.

4.3. Fordringar vilkas utsökningsgrund inte längre är verkställbar

Enligt den ändring i utsökningslagen som träder i kraft vid ingången av mars 2004 upphör en fordrans verkställbarhet efter en viss tidsfrist. De första fordringarna förlorar sin verkställbarhet den 1 mars 2008. När riksdagen antog lagen om ändring av utsökningslagen (RP 21/2001 rd) förutsatte riksdagen att regeringen under följande valperiod avlåter en proposition till riksdagen om hur en fordran vars utsökningsgrund har upphört beaktas vid ett dödsbos konkurs (RSv 305/2002 rd).

En skuld upphör inte slutligt när dess verkställbarhet upphör. Bankerna och inkassobyråerna ämnar också se till att fordringsbeståndet inte preskriberas fastän fordringarnas verkställbarhet upphör. Skulden finns således kvar när gäldenären avlider. Angående detta föreslås i ärvdabalken en förtydligande bestämmelse. Skulden skall antecknas i bouppteckningen och den skall betalas av boets medel.

Enligt konkurslagen kan en fordran vars utsökningsgrund inte är verkställbar inte få utdelning vid konkurs. När fordran på förslaget sätt beaktas vid utredningen av ett dödsbo, skulle boutredning och konkurs leda till olika resultat ur borgenärernas synvinkel, vilket vore oacceptabelt. Av denna anledning föreslås att konkurslagen ändras så att en fordran av ifrågavarande slag kan jämföras med andra konkursfordringar vid ett dödsbos konkurs. Ett dödsbo kan enligt förslaget också försättas i konkurs med anledning av en sådan fordran.

En fråga i sig är vilken ställning en icke-verkställbar skuld skall ha i förhållande till boets och den avlidnes andra skulder. I praktiken har en gäldenär som har obetalda skulder dåliga möjligheter att få kredit. Gäldenärer som har här avsedda icke-verkställbara skulder kan antas ha nya skulder i form av förfallna hyror och skatter samt olika fakturafordringar. Om de icke-verkställbara skulderna har samma ställning som den avlidnes nya skulder, kan de nya skulderna vid utredningen av dödsboet bli helt utan utdelning särskilt om de gamla skulderna är stora. Också ett stort antal olika mindre skulder kan leda till att utdelningen för de nya skulderna blir kännbart mindre. Också gamla skulder av sådant slag kan den avlidne ha om borgenärerna ser till att deras fordringsbestånd i huvudsak inte preskriberas.

För att en icke-verkställbar skuld skall ha samma ställning som den avlidnes övriga skulder vid utredningen av ett dödsbo talar att gäldenären har samma ansvar för skulden oberoende av om skulden kan drivas in av gäldenären eller inte. Å andra sidan kan man genom att efterställa icke-verkställbara skulder säkerställa att gäldenärens nya borgenärs ställning inte blir svagare på grund av gäldenärens död. På så sätt kan de borgenärer som haft god tid på sig attindriva sin fordran inte försvaga de ställningen hos de skulder som förfallit till betalning bara en kort tid efter dödsfallet. Hade gäldenären levat, kunde dessa skulder till och med ha kunnat bli betalda i sin helhet.

De gamla skuldernas låga prioritet kan ibland till och med göra det lättare för

gäldenären att få lån, om långgivaren kan utgå ifrån att lånet vid gäldenärens död kan betalas med dödsboets medel utan risk för att fordran förloras på grund av de gamla skulderna. Sådan kreditgivning kan i praktiken ske närmast mellan privatpersoner som står varandra nära, men efterställtheten kan också ha den verkan att gäldenären får köpa varor på kredit. Detta kan åter ge gäldenären möjligheter till en ny början, vilket har varit ett av syftena med reformen av utsökningslagen. En anteckning som gäller en icke-verkställbar fordran avlägsnas senast fyra år efter den sista utmätningen för indrivning av fordran och således är en anteckning i kreditupplysningsregistret inte ett hinder för kreditköp. Det skulle kunna anses vara en faktor som ökar kreditgivarens risk i kredithandeln om en ny skuld konkurrerade med gäldenärens gamla skulder.

Bland de skulder som betalas sist kan finnas också andra privatpersoners fordringar, exempelvis fordringar som grundar sig på borgensmans regressrätt. Eftersom privatpersoners fordringar är verkställbara i 20 år från betalningsdomen, har det inte ansetts befogat att ge dem någon annan ställning i utredningen av ett dödsbo i förhållande till övriga icke-verkställbara fordringar.

I propositionen ingår också ett förslag om hur en skuld vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar skall beaktas vid avvittring av egendom. Med tanke på övergångsperioden är denna fråga inte brådsakande, men det är ändamålsenligt att avgöra på vilket sätt skulden skall beaktas vid avvittring och delning samtidigt som man avgör hur skulden skall beaktas i utredningen av ett dödsbo.

Syftet med täckande av skulder vid avvittringen är att avsätta tillgångar för betalning av gäldenärens skulder. Enligt äktenskapslagen är borgenärens rätt till gäldenärens tillgångar starkare än makens rätt att kräva utjämning och därför är det bara makarnas netoförmögenhet som beaktas vid avvittringen. Denna princip leder till att en icke-verkställbar skuld efter den avlidne måste täckas vid avvittringen mellan ett dödsbo och den efterlevande maken eftersom den skall betalas vid boutredningen.

Täckning av en motsvarande skuld som den efterlevande maken har skulle ge denne

ogrundad fördel i form av en större utjämningsfordran eftersom den efterlevande i så fall skulle få egendom som dock inte kunde indrivras av denne såsom betalning för skulden. Ur dödsboets synvinkel vore det svårt att förstå varför boets utjämningsförpliktelse skall bli större för att en skuld av detta slag som den efterlevande maken har skulle beaktas. Således har det inte ansetts vara befogat att täcka den efterlevande makens skulder av ifrågavarande slag.

Trots att verkställbarheten av en skuld upphör, upphör inte skulden i materiellträttsligt hänseende. Detta påverkar därför inte, vilket inte heller den materiellträttsliga preskriptionen av en skuld gör, borgenärens rätt till prestation ur egendom som gäldenären ställt som säkerhet. Borgenären bevarar också sin rätt att använda sin fordran till kvittning mot en skuld som denne har till gäldenären. Av dessa orsaker föreslås i lagen en bestämmelse om att också en skuld som den efterlevande maken har kan täckas, men endast till den del som borgenären har säkerhet på sin fordran eller borgenären kan kvitta sin fordran.

Vid beredningen av propositionen övervägdes också det alternativet att en skuld som inte längre är verkställbar inte skulle täckas för någondera makens del. Detta alternativ slopades eftersom det kunde leda till en icke-önskvärd situation. För borgenärens del skulle detta betyda att dennes fordran vore efterställd i förhållande till makens utjämningskrav. Bristande täckning för en skuld skulle också leda till problem i de förmögenhetsrättsliga förhållandena mellan makarna. För en makes dödsbos del skulle det leda till att man vid boutredningen vore tvungen att betala en skuld som inte får ges täckning vid avvittringen. Också den efterlevande maken skulle stöta på motsvarande problem liksom, vid avvittring på grund av äktenskapskillnad, den make som har icke-verkställbar skuld, om borgenären har säkerhet eller kvittningsrätt.

5. Propositionens verkningar

För dödsbodelägarna och borgenärerna innebär förslaget att ansvaret för den avlidnes skulder i allmänhet begränsar sig till den

egendom som den avlidne efterlämnat. En delägare kan bli ansvarig för skulderna med sin egendom bara om han försummar att låta förrätta bouppteckning eller ger oriktiga uppgifter vid bouppteckningen eller hemlighåller något. Propositionen har inga verkningar på den normala kreditgivningen, vilken grundar sig på en bedömning av gäldenärens betalningsförmåga och den säkerhet som ställs för skulden. Dödsbodelägarernas personliga skuldansvar är inte en faktor som kan beaktas vid beviljandet av en kredit eller som borgenären annars befogat kan räkna med att tryggar betalningen av en fordran.

Eftersom borgenärens rätt att kräva förordnande av boutredningsman utvidgas och boutredningsmannen får större befogenheter, främjar förslaget borgenärernas möjligheter att få en så stor betalning som möjligt på sina fordringar av tillgångarna i ett överskuldssatt dödsbo. Förslaget, som begränsar möjligheterna att överlåta boets egendom till konkurs, förstärker borgenärernas ställning då boutredningsmannen kan fördela boets medel mellan borgenärerna till en lägre kostnad än vad en konkurs skulle medföra.

Under de senaste åren har cirka 300 ansökningar om konkurs gjorts per år för dödsbons del. En stor del av konkurserna har förfallit på grund av bristande medel. De föreslagna ändringarna leder till att antalet konkursansökningar minskar väsentligt. Behovet att förordna boutredningsmän ökar inte i motsvarande grad, eftersom offentlig utredning av ett dödsbo inte behövs om boets medel inte överstiger boutredningsskulderna.

Enligt propositionen skall av boets medel betalas också en sådan skuld som inte kunnat indrivras av gäldenären själv under dennes livstid därför att skuldens utsökningsgrund upphört att vara verkställbar. Detta betyder att den ekonomiska fördel som gäldenären eventuellt haft av att utsökningsindrivningen upphört kommer till godo för borgenärerna efter gäldenärens död. Denna omständighet kan leda till att en del av gäldenärerna börjar överlåta tillgångar som de senare fått i sin ägo till sina anhöriga för att tillgångarna inte skall höra till boet och kunna användas för betalning av skulder. Detta kan i sin tur i viss mån öka borgenärernas intresse för att ansöka om försättande av dödsbon i konkurs, ef-

tersom man i samband med en konkurs kan utreda möjligheterna att få sådana egendomsöverlåtelser att återgå till konkursboet.

6. Beredningen av propositionen

På begäran av justitieministeriet har juris doktor Tapani Lohi i juli 1999 utarbetat en promemoria om revidering av bestämmelserna om dödsbodelägarernas skuldansvar. I promemorian föreslår Lohi att delägarnas personliga skuldansvar slopas och att vissa andra bestämmelser i ärvdabalken ändras i samband med detta.

Utlåtanden om promemorian begärdes av 37 myndigheter och organisationer inom bland annat företags- och näringsverksamheten, den rättsvetenskapliga forskningen, domstolsväsendet och advokatverksamheten. Sammanlagt 23 remissinstanser svarade. Ett sammandrag har utarbetats av remissvaren. En klar majoritet av de remissinstanser som svarade (19 av 23) understödde slopandet av delägarnas personliga skuldansvar i enlighet med vad som förslogs i promemorian. I promemorian behandlades delägarnas återbäringskyldighet och skadeståndsskyldighet som metoder för att förhindra missbruk från delägarnas sida. I promemorian föreslogs att borgenärerna alltid skall ha möjlighet att ansöka om förvaltning av boutredningsman. Majoriteten av de remissinstanser som svarade (13 av 23) understödde förslaget.

För den fortsatta beredningen tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp som fick till uppgift att utreda de missförhållanden som ansluter sig till dödsbodelägarernas personliga skuldansvar och att lämna ett förslag i syfte att undanröja dem. Arbetsgruppens betänkande blev klart i november 2001 och sändes på remiss till 27 olika myndigheter och organisationer. Ett sammandrag har utarbetats av deras utlåtanden (justitieministeriets utlåtanden och utredningar 2002:17).

Nästan alla remissinstanser omfattade förslaget. De remissinstanser som förespråkade förslaget fäste bland annat uppmärksamhet vid att de föreslagna bestämmelserna om skuldansvar motsvarar den nuvarande rättsuppfattningen och skulle stå bättre i samklang med de principer man följer inom den allmänna skadeståndsrätten, exempelvis

principen om full ersättning, principen om att ersättningen inte får vara så stor att den skadelidande får ekonomisk fördel av skadefallet ("berikandeförbud") och skälighetsprincipen. Det i betänkandet anförda synsättet att borgenären inte skall ges en bättre ställning än denne hade haft om arvlåtaren fortfarande var vid liv ansåg remissinstanserna vara befogat. Det konstaterades också att det nuvarande stränga ansvaret har lett till att man också när det inte varit ändamålsenligt har varit tvungen att använda sig av offentlig utredning i vilken boets tillgångar använts för kostnader och inte för betalning av skulder. Majoriteten av remissinstanserna ansåg det vara befogat att bevara det personliga skuldansvaret under i propositionen föreslagna villkor.

Reformen av bestämmelserna om skuldansvar fick inte stöd av Rovaniemi hovrätt, Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry och Luottomieh-Kreditmännén ry. Rovaniemi hovrätt påskyndade en totalreform av kvarlåtenskapslagstiftningen och konstaterade att hovrätten inte har kännedom om faktorer som i detta skede skulle tala för en separat reform av bestämmelserna om skuldansvar. Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry ansåg de nuvarande bestämmelserna om befrielse från personligt skuldansvar vara tillräckliga och fäste särskild uppmärksamhet vid att förslagens svaghet är att preventiva verkningar saknas. Också Luottomieh-Kreditmännén ry konstaterade att det nuvarande systemets preventiva verkan är ostridig och att inga nämnvärda missförhållanden har visats i systemet. Enligt Tingsrättsdomarna rf bör man vid reformen av bestämmelserna om skuldansvar välja ett återhållsammare alternativ.

I fråga om boutredningsmannens större befogenheter var alla remissinstanser av samma åsikt. Uppmärksamhet fästes vid bland annat att konkursförfarandet i överskuldssatta bon

inte har motsvarat konkursens syfte och att konkursen oftast är ett alltför tungt och dyrt förfarande. Boutredningsmannens större befogenheter och begränsningen av konkursens användbarhet bedömdes göra förfarandet klarare och enklare.

Propositionen följer arbetsgruppens förslag. Till propositionen har dessutom fogats förslag i fråga om hur en fordran vars utsökningsgrund enligt utsökningslagen inte längre är verkställbar skall beaktas vid utredningen av ett dödsbo.

7. Andra omständigheter som har inverkat på propositionens innehåll

Riksdagen behandlar för närvarande en lagmotion (133/2003) med förslag till ändring av lagen om preskription av skulder så att en penningsskuld förfaller 15 år efter att en lagakraftvunnen dom eller någon annan utsökningsgrund, som kan verkställas så som en lagakraftvunnen dom, meddelats. Om prestationsskyldigheten uppstår först efter att en utsökningsgrund meddelats, räknas den föreskrivna tiden från tidpunkten för prestationsskyldighetens uppkomst. En penningsskuld preskriberas enligt förslaget dock senast 20 år efter att skulden har förfallit till betalning. Om lagmotionen leder till de lagstiftningsåtgärder som avses i den, blir bestämmelserna om tidsfristen för utsökningsgrundens verkställbarhet obehövlige.

Regeringen ämnar i anslutning till lagmotionen utreda genom vilket slags bestämmelser, som exempelvis kan fogas till lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993), en skuld vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar skulle kunna förklaras slutligt preskriberad genom beslut av domstol på ansökan av gäldenären. Detta påverkar inte propositionens behandling.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Ärvdabalken

18 kap. Om förvaltning av dödsbo

5 §. Paragrafen gäller dödsboets skulder vilka betalas av boets medel före alla andra skulder. Dödsboets skulder är enligt paragrafen kostnader för begravning och bouppteckning samt de kostnader som boets vård, förvaltning och utredning orsakar. Något godtagbart penningbelopp eller någon annan begränsning ingår nuförtiden inte i paragrafen.

Enligt förslaget ändras paragrafen så att där avsedda skulder definieras som boutredningsskulder. Av boets medel får som boutredningsskulder endast betalas skäligen kostnader för begravning och bouppteckning samt övriga med utredningen förknippade kostnader till den del som de kan anses vara nödvändiga. Sådana skulder betalas före andra skulder och i paragrafen ingår en hänvisning till 21 kap. 1 § som innehåller en bestämmelse om betalningen.

Syftet med den föreslagna ändringen i 5 § är att skydda den avlidnes borgenärer då betalningen av boutredningsskulder minskar de medel som kan användas för betalning av andra skulder. Delägarna kan således inte äventyra den avlidnes borgenärs rätt till betalning exempelvis genom att använda dödsboets medel på en oproportionellt dyr begravning. Inte heller andra med utredningen av boet förknippade utgifter än sådana som är nödvändiga får enligt förslaget betalas av boets medel före den avlidnes skulder. Som boutredning anses enligt ärvdabalken att förvalta boet och att sätta det i ett sådant skick att ett skifte kan förrättas utan att skada någon vars rätt är beroende av boutredningen.

Boutredningsskulder är kostnaderna för begravningsarrangemangen, exempelvis utgifterna för kistan, gravstenen och minneshögtidligheten. Bouppteckningskostnader är anskaffningsutgifterna för de dokument som behövs för bouppteckningsinstrumentet och utgifterna för att ordna själva bouppteckningen samt arvodet till godemännen.

Också boutredningsmannens arvode hör till boutredningsskulden. Utgifterna för ansökan om skiftesman har likaså enligt rådande rättspraxis jämställts med de kostnader som nämns i 18 kap 5 §, om det ansetts vara nödvändigt att förordna en skiftesman. Däremot är skiftesmannens arvode inte en boutredningsskuld.

Eftersom ett dödsbo kan skiftas först när boutredningsskulden och den avlidnes skulder har betalats, hör utgifterna för utredning av den avlidnes tillgångar och skulder liksom utgifterna för betalning av skulderna till boutredningsskulden. Också kostnaderna för realisering av boets egendom är boutredningsskulder när betalningen av skulder eller skiftet av boet har förutsatt realisering av egendom. Kostnaderna för interimistisk vård av den avlidnes egendom anses också vara boutredningsskulder. Kostnader för interimistisk vård är de kostnader som är nödvändiga för att bevara egendomens värde, exempelvis skydd av egendomen mot skada eller reparation av skada som uppstått.

Skulder som uppkommit i den avlidnes fortlöpande skuldförhållanden kan åtminstone delvis vara boutredningsskulder. I 46 § lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995) och 38 § lagen om hyra av affärlägenhet (482/1995) finns det bestämmelser enligt vilka dödsboet svarar för de förpliktelser som följer av ett hyresavtal som den avlidne ingått. Den väsentliga frågan ur den avlidnes borgenärs synvinkel är hur länge efter dödsfallet det med tanke på boets utredning kan anses vara nödvändigt att hålla i kraft ett hyresavtal. Detta avgör frågan om i vilken utsträckning hyran för en lägenhet, och andra med en bostad förknippade kostnader, kan betalas som boutredningsskulder före den avlidnes skulder. Liknande frågor är av betydelse också när det gäller andra fortlöpande skuldförhållanden.

Med tanke på den avlidnes borgenärer kan det inte anses vara godtagbart om hyreskostnaderna kunde betalas såsom boutredningsskulder i flera månader efter utgången av den tid inom vilken bouppteckningen skall förrättas. Detsamma gäller andra skulder som föl-

jer av den avlidnes fortlöpande skuldförhållanden, så som fakturafordringar för elektricitet, telefon och värmeleverans, tidningsprenumerationer och televisionslicens. Om den avlidne har bedrivit näringsverksamhet, kan som boutredningsskulder godkännas skulder som uppstår när boet sätts i ett sådant skick att det kan skiftas. Om affärsverksamheten fortgår i annat syfte än för att realisera eller avsluta den, eller med tanke på ett nära förestående arvskifte, kan de skulder som uppstår till följd av verksamheten inte anses vara boutredningsskulder. Liksom när det gäller fortlöpande skuldförhållanden kan man inte heller här ge entydiga anvisningar om i vilken omfattning skulderna kan anses vara boutredningsskulder, utan frågan måste prövas från fall till fall. Vid prövningen måste man beakta att boutredningen ibland pågår länge av orsaker som inte beror på delägarna och härvid kan underhållet av den avlidnes bostad orsaka till och med rätt stora kostnader, vilka i ett sådant fall måste anses vara nödvändiga.

En mot bakgrunden av gällande rätt i viss mån oklar fråga är i vilken uträkning boet kan bli ansvarigt för andra skulder som dödsbodelägarna tagit upp för dess räkning. Problemet blir aktuellt till exempel när delägarna har fortsatt att bedriva den affärsverksamhet som arvlåtaren bedrivit och tagit upp skuld för boets räkning. Enligt förslaget är dödsboets andra än i 5 § avsedda skulder som dödsboet med stöd av lag eller enligt obligationsrättsliga principer kan vara ansvarig för inte bouppteckningsskulder. En sådan skuld kan således inte betalas av boets medel före den avlidnes skulder.

Om den avlidne inte har skulder eller om skuldernas belopp understiger värdet av den egendom som hör till boet, kan delägarna naturligtvis utan hinder av bestämmelsen enligt överenskommelse använda boets medel också för ovan avsedda utgifter till ett större belopp än vad som kan anses vara skäligt. Detta kan dock leda till att det uppstår ersättningsansvar gentemot exempelvis en legatarie. Om sådan användning av medel i ett skuldsatt dödsbo orsakar en borgenär skada, kan delägarna bli skadeståndsskyldiga med stöd av 18 kap. 7 § 1 mom.

7 §. Till paragrafen fogas enligt förslaget

ett nytt 3 mom. som gäller det skadeståndsansvar som omyndigas och andra delägars intressebevakare har. För närvarande finns det en motsvarande bestämmelse i 21 kap. 16 §, där det vid sidan av skadeståndsansvaret föreskrivs om det skuldansvar som en omyndig och en av godeman företrädd delägare har. Eftersom det föreslås att delägens skuldansvar i huvudsak slopas, kommer bestämmelsen bara att gälla skadeståndsansvaret. Därför är det befogat att flytta bestämmelsen och foga in den bland bestämmelserna om delägarnas skyldighet att ersätta skador som orsakas av boets vård och förvaltning. I den föreslagna bestämmelsen har begreppen förmyndare och god man ersättas av det i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) använda begreppet intressebevakare.

19 kap. **Om boutredningsman och testamentsexekutor**

2 §. Paragrafen gäller bland annat bodelägarens rätt att ansöka om förordnande av boutredningsman.

Eftersom det föreslås att delägarnas personliga skuldansvar slopas, är det för att trygga borgenärens ställning nödvändigt att utvidga dennes rätt att ansöka om dödsboets överlåtelse till förvaltning av boutredningsman. När boet förvaltas av en boutredningsman sköts utredningen av boets tillgångar och skulder och betalningen av skulderna av en utomstående person utan motstridiga intressen i stället för av delägarna. Nedan föreslås att en bodelägares möjligheter att verka som boutredningsman begränsas (4 §).

För tillfället kräver ett förordnande av boutredningsman på ansökan av en borgenär att det finns risk för att boets tillgångar inte räcker till för betalning av skulderna eller för att sökandens rätt annars kan äventyras. I praktiken betyder detta att borgenären genom att åberopa bouppteckningsinstrumentet, eller på något annat sätt, kan visa att boet sannolikt är överskuldssatt eller det finns risk för att det blir det. Till exempel delägarnas oskicklighet när det gäller att bevara egendomens värde kan innebära fara för överskuldssättning. Det föreslås att dessa, för närvarande i 1 mom. nämnda förutsättningar för att borgenärens ansökan skall godkännas slopas.

En boutredningsman skall enligt förslaget i princip alltid förordnas om sökanden är boets eller den avlidnes borgenär. Borgenären behöver således inte längre lägga fram utredning om boets överskudsättning eller någon annan omständighet som gör att borgenärens rätt till betalning kan äventyras. En boutredningsman skall likaså förordnas om sökanden är någon som ansvarar för en skuld efter den avlidne; en borgensman, en medgäldenär eller någon som ställt tredjemanspant, det vill säga en person som ställt sin egendom som säkerhet för den avlidnes skuld. Hittills har det varit oklart om en boutredningsman också kan förordnas på ansökan av den som gått i borgen för en skuld som boet har. Bestämelsen har preciserats så att det klart kommer fram att den som gått i borgen för boets skuld har rätt att göra ansökan.

Ett förordnande av en boutredningsman förutsätter inte att boets medel räcker till för de kostnader som boutredningsmannens förvaltning orsakar. Om boets medel inte räcker till för kostnaderna, är det med stöd av 20 § 1 mom. den på vars ansökan en boutredningsman har förordnats som står för kostnaderna. Till denna del föreslås inga ändringar i lagen.

Förordnandet av en boutredningsman är ett kraftigt ingrepp i delägarnas rätt att förvalta boet självständigt och boutredningsmannaförvaltningen orsakar också kostnader som minskar den andel av boets medel som tillhör delägarna efter att boets och den avlidnes skulder har betalats. Förvaltning av boutredningsman på en borgenärs initiativ bör inte komma på fråga, om inte det är nödvändigt för att trygga borgenärens intressen. Enligt förslaget kan en boutredningsman inte heller förordnas på ansökan av en borgenär i en situation där delägarnas förvaltning i praktiken inte kan orsaka borgenärerna skada. Enligt det föreslagna bestämmelsen kan en boutredningsman inte förordnas, om den borgenär som ansöker om boutredningsmannaförvaltning har en säkerhet som tryggar hans fordran eller delägarna erbjuder honom sådan säkerhet.

När en borgenärs ansökan prövas, prövas inte de övriga borgenärernas ställning utan endast att säkerheten tryggar just sökandens rätt. Om säkerheten är tillräcklig, har borge-

nären inget behov av rättsskydd eftersom han eller hon kan få betalning ur säkerheten. Säkerheten kan vara en panträtt som borgenären sedan tidigare har i den avlidnes egendom. Också borgen för en skuld kan vara en sådan säkerhet. Delägarna kan också erbjuda sin egendom som säkerhet eller erbjuda sig att gå i borgen för skulden. Inte heller finns det något hinder för att någon utomstående erbjuder säkerhet.

Säkerheten måste trygga betalningen. På motsvarande grund kan en borgenärs konkursansökan avslås (2 kap. 4 § konkurslagen). För att säkerheten skall trygga betalningen, skall den förutom fordrans belopp också täcka ränta, dröjsmålsränta och andra accessoriska kostnader. Om säkerheten är en borgensförbindelse, skall borgensmannens betalningsförmåga vara tillräcklig för betalning av hela fordran. Med tryggande av betalningen avses också att säkerheten skall vara tillgänglig för betalning av borgenärens fordran. Säkerheten tryggar inte betalningen, om borgenären löper risk för att han i en konkurssituation måste avstå från säkerheten på grund av återvinning.

4 §. I paragrafen finns bestämmelser om boutredningsmannens behörighet. Enligt 2 mom. kan också en delägare förordnas till boutredningsman. Detta förutsätter att delägaren uppfyller de allmänna behörighetskraven på en boutredningsman. Enligt dem bör man kunna anta att den som föreslås för uppdraget och gett sitt samtycke till det kan utreda boet med den insikt som boets art kräver. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid bodelägarnas förslag, och även andras förslag, om deras rätt är beroende av boutredningen. På grund av ojävighetskravet är det i praktiken sällan som en delägare kan komma på fråga som boutredningsman.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att möjligheterna att utse en delägare till boutredningsman begränsas. Det är befogat att begränsa möjligheterna att utse en delägare till boutredningsman därför att boutredningsmannen enligt förslaget får större befogenheter, särskilt i överskudsatta dödsbon, samt vissa nya uppgifter. En delägare har också oftare än utomstående boutredningsmän motsatta intressen än de vilkas rätt är beroende av boutredningen. Intresse motsättningar kan

finnas i förhållande till andra delägare, legatarier och borgenärer. Till boutredningsmannens uppgifter hör bland annat att väcka talan mot delägarna om återbäring av egendom till boet. Om en sådan talan blir aktuell, är en delägare som förordnats till boutredningsman förhindrad att utföra sin uppgift.

Å andra sidan kan förordnandet av en delägare till boutredningsman vara ändamålsenligt särskilt för att kostnaderna för boutredningen härvid kan bli lägre än om utredningen förrättas av en utomstående boutredningsman. En delägare kan dessutom ha de största insikterna i den avlidnes ekonomiska situation. Därför har man inte helt velat förbjuda en delägare att verka som boutredningsman. Enligt förslaget kan en delägare fortfarande utses till boutredningsman, men endast under i lag föreskrivna villkor.

Förordnandet av en delägare till boutredningsman förutsätter först och främst att de andra delägarna inte motsätter sig förordnandet. Förslaget motsvarar till denna del den ståndpunkt som tagits i rättspraxis att redan en enda delägars motstånd hindrar att en av delägarna förordnas till boutredningsman. Motståndet har ansetts visa att det finns grundad anledning att betvivla delägens förmåga att handla opartiskt i förhållande till de övriga delägarna. Enligt förslaget förutsätts uttryckligen att en delägare motsätter sig förordnandet. Att delägaren är passiv och inte svarar på domstolens förfrågan, finns det inga hinder för att utse en delägare till boutredningsman.

Förordnandet av en delägare till boutredningsman förutsätter dessutom att det finns särskilda skäl till förordnandet. Vid en prövning av särskilda skäl bör man fästa uppmärksamhet särskilt vid borgenärernas ställning och omfattningen av boutredningsåtgärderna. Kostnaderna för boutredningsmannaförvaltningen kan vara ett typiskt särskilt skäl för att förordna en delägare till boutredningsman. En delägare för vilken utredningsuppgifterna inte utgör en inkomstkälla, kan sköta sin uppgift helt utan eller mot en mycket liten ersättning. Till exempel i en situation där också en av delägarna i egenskap av borgensman eller medgäldenär ansvarar för en skuld efter den avlidne, är det i allmänhet viktigt för delägarna att boets medel i

möjligast stor omfattning används för betalning av den avlidnes skulder. Härvid kan också den avlidnes borgenärs intressen tala för att kostnaderna för boutredningen skall bli så små som möjligt. Å andra sidan kan storleken av kostnaderna för boutredningen inte i sig vara en tillräcklig orsak för att förordna en delägare till boutredningsman om boet är omfattande och det behövs ett stort antal utredningsåtgärder. Härvid kan det mellan delägarna och borgenärerna och borgenärerna emellan uppstå sådana intressemötsättningar att boutredningsmannen bör vara någon utomstående. Att förordna en delägare till boutredningsman är i allmänhet på grund av intressemötsättningar inte motiverat när ett legat skall utges ur boet. Om värdet av legatet är lågt, finns det dock i allmänhet inte intressemötsättningar och således inte heller något hinder för att en delägare verkar som boutredningsman.

Också en delägare som utses till boutredningsman måste besitta i 1 mom. avsedd skicklighet att sköta sin uppgift. Om delägaren inte har tillräcklig förmåga att sköta uppgiften, kan han inte förordnas till den. Därför finns i allmänhet ingen fara för att man till boutredningsman utser en person vars verksamhet skulle äventyra borgenärernas intressen. För att trygga den avlidnes borgenärs intressen är det dock nödvändigt att ge dem tillräckliga möjligheter att ta ställning till valet av boutredningsman. En borgenär kan hindra att en delägare utses till boutredningsman genom att föreslå någon annan person som uppfyller behörighetskraven. Därför föreslås att bestämmelsen i 10 § 3 mom. om domstolsförfarandet ses över.

När ansökan om boutredningsman blir anhängig har boets ekonomiska ställning inte alltid helt retts ut. Senare kan det komma fram omständigheter som gör att en bodelägare inte kan anses lämplig för uppgiften. Härvid kan boutredningsmannen bytas ut med stöd av 19 kap. 6 § 2 mom.

Testamentsexekutor skall enligt 3 mom. förordnas till boutredningsman, om det inte finns motskäl. Genom den föreslagna ändringen av 2 mom. är det inte meningen att ändra de förutsättningar under vilka en delägare som utsetts till testamentsexekutor kan förordnas till boutredningsman. Delägarställ-

ningen kan beaktas vid prövning av särskilda motskäl såsom i dag.

10 §. Paragrafen gäller domstolsförfarandet vid förordnande och entledigande av boutredningsman. I 3 *mom.* föreskrivs om hörande. Domstolen skall i dag ge delägarna tillfälle att uttala sin åsikt i samband med förordnandet eller entledigandet, om detta kan ske utan avsevärd tidsförlust.

Enligt förslaget ändras paragrafen så att domstolen enligt prövning också skall ge den avlidnes borgenärer och legatarier tillfälle att bli hörda i ärenden som gäller boutredningsmannen. Tillfälle att uttala sin åsikt behöver inte ges alla borgenärer, utan frågan om vilka borgenärer som hörs beror helt på domstolens prövning. Det är inte nödvändigt att höra en enda av borgenärerna. I allmänhet kan hörandet begränsas till de med tanke på fordringarnas storlek mest betydande borgenärerna. Det kan vara skäl att höra borgenärerna och legatarierna närmast då en delägare föreslås bli utsedd till boutredningsman eller boets omfattning ställer särskilda krav på boutredningsmannens kompetens.

12 §. Enligt förslaget fogas till paragrafens 1 *mom.* en allmän anvisning om boutredningsmannens förfarings sätt, enligt vilken denne skall sköta sin uppgift utan dröjsmål. Ur bodelägarnas och den avlidnes borgenärs synvinkel är det viktigt att boets och den avlidnes skulder kan betalas så fort som möjligt och egendomen delas ut till delägarna utan onödigt dröjsmål. Om det till exempel försvunnit egendom ur boet, är möjligheterna att få den tillbaka större ju fortare boutredningsmannen skrider till åtgärder. Om det vid boutredningen kommer fram att egendom kan återfås till boet genom återkallande av en rättshandling som den avlidne vidtagit, skall boet försättas i konkurs. I 2 § 2 *mom.* lagen om återvinning till konkursbo föreskrivs om fristdagen för återvinning i konkursen av ett dödsbo som förvaltats av en boutredningsman. Om konkurs följer på en ansökan som gjorts inom tre månader från att en boutredningsman har förordnats, är fristdagen den dag som ansökan om förordnande av boutredningsman gjordes. Slopandet av delägarnas skuldansvar bidrar för sin del till att understryka de krav som ställs på boutredningsmannaförvaltningens effektivitet på så

sätt att när det till följd av behovet av återvinning är nödvändigt att försätta boet i konkurs, skall ansökan göras i ett så tidigt stadium som möjligt.

Paragrafens nuvarande 2 *mom.* gäller avtal med den avlidnes borgenärer då boet är överskuldssatt. Enligt förslaget flyttas bestämmelsen till en ny paragraf, 12 a §, som gäller utredning av överskuldssatta bon.

Paragrafens nuvarande 3 *mom.* blir ett nytt 2 *mom.* när nuvarande 2 *mom.* enligt förslaget upphävs. Enligt lagrummet skall boutredningsmannen inhämta delägarnas åsikt i samband med vissa åtgärder som hör till utredningen av ett dödsbo. Med stöd av 12 a §, som enligt förslaget fogas till kapitlet i fråga, kan boutredningsmannen göra en överenskommelse med den avlidnes borgenärer eller besluta självständigt om betalning av skulderna, om en överenskommelse inte kan nås. Det senare nämnda förfarandet är för närvarande inte möjligt. Det föreslås att ifrågasättande 12 § 2 *mom.* kompletteras med en hänvisning till 12 a §. Boutredningsmannen skall således också inhämta delägarnas åsikt om de åtgärder som utredningen av ett överskuldssatt bo kräver, om detta kan ske utan olägenhet. En försummelse att höra delägarna leder dock inte till att rättshandlingarna blir ogiltiga. Om boutredningsmannen försummar att höra delägarna blir således inte dennes beslut om betalning av skulder ogiltigt, liksom inte heller exempelvis en försäljning av egendom som är av särskilt värde för delägarna blir ogiltig.

12 a §. Av orsaker som anges i den allmänna motiveringen föreslås att en ny 12 a § fogas till lagen. Den föreslagna paragrafen gäller utredning av överskuldssatta dödsbon. Med överskuldssättning avses att boets och den avlidnes skulder är större än boets tillgångar. Definitionen av överskuldssättning ingår i 1 *mom.*

Boutredningsmannen skall i första hand försöka få till stånd ett avtal med borgenärerna om betalning av skulderna. Bestämmelsen motsvarar till denna del 12 § 2 *mom.* som enligt förslaget upphävs. Eftersom det är fråga om ett överskuldssatt bo kan borgenärerna inte få full betalning på sina fordringar. Frågan om hur tillgångarna fördelas mellan borgenärerna är beroende av det avtal som ingås

och varken avtalets innehåll eller form eller de förfaringssätt som är förknippade med avtalet föreslås bli reglerade i lag. I praktiken torde man i allmänhet iaktta principerna i lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (1578/1992), varvid varje borgenär har rätt till betalning ur boets tillgångar i förhållande till beloppet av sin fordran.

Om ett avtal om betalning av skulderna inte kan fås till stånd, kan boutredningsmannen fatta beslut om betalning av skulderna. Boutredningsmannen får förfara så att denne för godkännande tillställer borgenärerna en handling med ett beslut om fördelning av medlen och meddelar att beslutet fastställs, om någon av borgenärerna meddelar att denne inte godkänner den föreslagna fördelningen. Beslutet om fördelningen av medel behöver således nödvändigtvis inte föregås av särskilda avtalsförhandlingar.

Först måste boutredningsmannen betala de boutredningsskulder som definieras i 18 kap. 5 §. Boets övriga skulder betalas först efter den avlidnes skulder (21 kap. 1 § 2 mom.). Vid betalning av skulder skall boutredningsmannen följa lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning. Vid fördelningen av tillgångar skall således samma principer följas som i ett konkursförfarande. En borgenär som har boet tillhörig egendom som säkerhet för sin fordran har ställning som separatist och boutredningsmannens beslut gäller inte pantborgenären i något annat än det fallet att pantens försäljningspris inte täcker pantskulden i sin helhet. Härvid skall utdelning betalas också på den del av pantskulden som omvandlingen till pengar inte har räckt till för. Å andra sidan kan försäljningen av pantsatt egendom också skapa ett överskott för boet. Boutredningsmannen kan i allmänhet inte fatta beslut om fördelning av tillgångar före försäljningen av den pantsatta egendomen. Utdelningen för villkorliga eller stridiga skulder kan beräknas och betalas som vid konkurs. Skulder som saknar säkerhet beaktas till det belopp som de uppgick till på dödsdagen och dödsboets tillgångar fördelas i förhållande till storleken av borgenärernas fordringar. Dödsdagen är en befogad och praktisk tidpunkt för fastställande av skuldernas storlek, eftersom den avlidnes skulder enligt 20 kap. 4 § 1 mom. också vid boupp-

teckningen skall beaktas till det belopp de hade på dödsdagen, och tidpunkten har betydelse vid bedömningen av vilka skulder som skall anses vara den avlidnes och vilka dödsboets. Borgenärerna ombeds lämna utredning om den avlidnes skulder för bouppteckningen och varje borgenär är härvid tvungen att räkna ut fordrans belopp och de upplupna räntan fram till dödsdagen. En ny beräkning vore inte ändamålsenlig.

Lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning föreslås här bli ändrad så att en sådan skuld efter den avlidne vars utsökingsgrund inte längre är verkställbar skall betalas sist efter att alla den avlidnes övriga skulder betalats. Från dessa bestämmelser kan man i ett överskuldssatt bo avvika om ett avtal om fördelning av tillgångarna ingås mellan borgenärerna.

Paragrafens 2 mom. gäller förfarandet vid betalning av skulder. Boutredningsmannen skall avfatta sitt beslut i en handling där de väsentliga omständigheter som påverkar betalningen av skulderna framgår. I handlingen skall antecknas uppgifter om boets tillgångar, boets och den avlidnes skulder, samt betalningen av boets skulder och den utdelning som går till var och en av den avlidnes borgenärer. Boutredningsmannen skall datera och underteckna handlingen. Boutredningsmannen skall tillställa varje borgenär ett eget exemplar av handlingen när fördelningen av tillgångar har ägt rum. Enligt det allmänna kravet på att boutredningsåtgärderna skall vidtas utan dröjsmål skall boutredningsmannen tillställa borgenärerna en kopia av handlingen utan obefogat dröjsmål. Boutredningsmannen skall också på begäran tillställa delägarna kopior av handlingen.

I den föreslagna paragrafens 3 mom. föreskrivs om rätten att klandra boutredningsmannens beslut. Ett behov av att klandra beslutet uppstår om beslutet enligt borgenärens uppfattning inte är lagligt till sitt innehåll eller om det innehåller något sådant fel som minskat borgenärens utdelning. Ett sådant fel kan vara exempelvis att någon borgenärs fordran har beaktats till ett alltför högt belopp. Också bodelägarna har rätt att kräva ändring av beslutet. En bodelägare kan ha ett särskilt behov av detta exempelvis i en situa-

tion där boutredningsmannen som en skuld efter den avlidne godkännt en fordran som någon annan delägare eventuellt har och som delägaren anser vara grundlös. Boutredningsmannen kan naturligtvis också själv rätta sitt felaktiga beslut genom att avfatta ett nytt beslut i saken. På detta sätt kan man undvika domstolsbehandling.

Enligt förslaget handläggs frågan som ett ansökningsärenden och det är lagligheten av boutredningsmannens beslut som avgörs. Frågan om huruvida saken anhängiggörs genom ansökan (ansökningsärende) eller talan (tvistemål) påverkar anhängigblivandet och sakens behandlingsordning. Ett ansökningsärende kan handläggas i samma omfattning som ett tvistemål. Bestämmelserna om behandling av ansökningsärenden i 8 kap. rättegångsbalken är så smidiga att de lämpar sig väl för detta. Det är i allmänhet inte fråga om omfattande eller särskilt betydelsefulla frågor utan närmast om fordringarna beaktats på behörigt sätt i beslutet och om utdelningen på dem räknats rätt. I ett ärende av detta slag finns de uppgifter som behövs för ett avgörande direkt tillgängliga i de handlingar som boutredningsmannen har och därför krävs inte att de behandlas i den ordning som tvistemål kräver. Domstolen kan också övergå till behandlingsordningen för tvistemål, om ett ärende som anhängiggjorts som ett ansökningsärende bör behandlas som ett tvistemål.

Ansökan till tingsrätten skall göras inom tre månader från den tidpunkt vid vilken borgenären fått kännedom om beslutet. I praktiken ser boutredningsmannen redan på grund av sitt eget intresse till att delgivning sker bevisligen för att det inte skall uppstå oklarhet i fråga om den tidpunkt vid vilken den föreskrivna tiden börjar löpa.

Boutredningsmannen skall alltid ges tillfälle att bli hörd i ett ärende. Också borgenärerna eller boets delägare kan höras, om denne anses ha del i saken. Den borgenär vars fordran det är fråga om att godkänna skall höras. Likaså skall man höra en borgenär eller delägare som lagt fram utredning som påverkat boutredningsmannens beslut till den del det gäller skulden ifråga. Ofta är det onödigt att höra övriga borgenärer och delägare eftersom de i allmänhet inte har sådana uppgifter att lägga fram som har betydelse för avgörandet

i saken och avgörandets verkningar för utdelningen är ringa.

Om ansökningarna är flere, kan de behandlas samtidigt. Eventuell skadeståndstalan kan behandlas samtidigt med klander, om villkoren i 8 kap. 9 § rättegångsbalken uppfylls. En borgenären kan kräva skadestånd av boutredningsmannen, om det framgår att boutredningsmannen exempelvis har realiserat boets egendom till ett klart underpris.

Enligt bestämmelsen får domstolen upphäva eller ändra boutredningsmannens beslut om det är lagstridigt eller det innehåller ett fel eller en brist som leder till att den utdelning som tillkommer borgenären är mindre än den borde vara. Felet kan vara exempelvis att borgenärens fordran antecknats till ett för lågt belopp eller att någon av borgenärens fordringar saknas i beslutet. Domstolen kan återförvisa ärendet till boutredningsmannen för att denne skall fatta ett nytt beslut. Detta är dock inte nödvändigt, utan domstolen kan också besluta hur tillgångarna skall betalas till borgenärerna. Betalningarna utförs av boutredningsmannen i enlighet med beslutet.

Boutredningsmannen skall underrätta borgenärerna och delägarna om det lagakraftvunna beslutet. När beslutet vunnit laga kraft kan boutredningsmannen enligt 4 mom. betala borgenärerna utdelning. I allmänhet kan betalning således ske så snart tiden för väckande av talan har löpt ut. Om någon av borgenärerna klandrar boutredningsmannens beslut, kan boutredningsmannen dock dela ut tillgångarna först när beslutet i ärendet har vunnit laga kraft. Boutredningsmannens eventuellt felaktiga beslut hinner således inte orsaka skada eftersom tillgångarna inte delas ut före beslutet vinner laga kraft.

12 b §. Till kapitlet fogas enligt förslaget en ny 12 b § i vars 1 mom. det konstateras att boutredningsmannen kan ansöka om konkurs för dödsboet. Nuförtiden är boutredningsmannen enligt 12 § 2 mom. skyldig att göra detta om boets tillgångar inte täcker skulderna och boutredningsmannen inte har fått tillstånd ett avtal om saken med borgenärerna, och delägarna inte fyller bristen. I enlighet vad som konstateras ovan skall bestämmelsen enligt förslaget upphävas. I paragrafens 2 mom. hänvisas till konkurslagen, där det föreskrivs om förutsättningarna för att försät-

ta ett dödsbo i konkurs.

Med stöd av kapitlets 8 § förfaller boutredningsmannens förordnande när ett dödsbo försätts i konkurs. I lagen om återvinning till konkursbo (758/1991) finns en särskild bestämmelse om fristdagen för den händelse att konkurs följer på boutredningsmannaförvaltningen (1 kap. 2 § 2 mom.).

20 kap. Om bouppteckning

4 §. Paragrafen gäller de uppgifter som skall antecknas i bouppteckningsinstrumentet. I paragrafens 1 mom. tas enligt förslaget in en bestämmelse om att i bouppteckningsinstrumentet också skall antecknas sådana skulder efter den avlidne vilkas utsökningsgrund enligt utsökningslagen upphört att vara verkställbar före dödsfallet. Dessa skulder skall betalas av boets medel. En bestämmelse om detta finns i 21 kap. 1 § 1 mom. i lagförslaget. I det nya 4 mom. som föreslås i 99 § äktenskapslagen ingår åter en bestämmelse om hur en sådan fordran beaktas vid avvittning.

21 kap. Om död persons och dödsbos gäld

1 §. Enligt den princip som framgår av paragrafens 1 mom. skall boets och den avlidnes skulder betalas av boets medel. Lagrummet ger bodelägarna och boutredningsmannen vägledning när det gäller betalningen av boets och den avlidnes skulder.

Av bestämmelsen framgår att av boets medel också skall betalas skulder vilkas utsökningsgrund inte längre är verkställbar. Om boet har tillräckliga tillgångar för betalning av skulderna får också dessa skulder således full prestation. Bestämmelserna när det gäller avvittning finns i det nya 4 mom. som föreslås i 99 § äktenskapslagen.

Om boets tillgångar inte täcker alla skulder är boet överskuldssatt. Tillgångarna i ett överskuldssatt bo kan delas enligt avtal. En borgenär eller delägare kan också ansöka om förordnande av boutredningsman eller om försättande av dödsboet i konkurs. När tillgångarna delas vid konkurs eller genom beslut av boutredningsmannen, har de fordringar som inte är verkställbara alltid lägsta prioritet.

Vid konkurs följer den låga prioriteten av den föreslagna ändringen i 6 § lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning. När det gäller boutredningsmannens beslut ingår en hänvisning till den bestämmelsen i 19 kap. 12 a § 1 mom.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. föreskrivs om den ordning i vilken boets och den avlidnes skulder skall betalas. Enligt förslaget skall boutredningsskulder betalas av boets medel före de övriga skulderna. Skulderna skall betalas i den ordning som de förfaller till betalning. Om boet har ett i 18 kap. 6 § avsett ansvar för betalning av underhåll till efterlevande make och barn under utredningstiden, skall detta underhåll betalas före både boets och den avlidnes skulder. Boets nettotillgångar skall användas för betalning av den avlidnes skulder och för betalning av sådana skulder som dödsboet har ansvar för på någon annan grund. Först efter dessa skulder kan boets övriga skulder betalas.

Enligt förslaget fogas till paragrafen ett 3 mom., som gäller betalning av boutredningsskulder vid konkurs. Om sådana skulder är obetalda när konkursen börjar, skall de betalas som masskulder. I 16 kap. 2 § 1 mom. konkurslagen finns en bestämmelse om masskulder i vilken man beaktat att konkursboet kan ha skuldansvar också enligt någon annan lag. Ett dödsbos konkurs försämrar således inte de borgenärens ställning, vilkas fordringar är boutredningsskulder.

I paragrafens 4 mom. hänvisas till 18 kap. 5 §, där det föreskrivs om boutredningsskulder.

2 §. I den föreslagna paragrafen finns bestämmelser om dödsbodelägarnas ansvar för den avlidnes skulder. Förslagets huvudsakliga innehåll framgår av paragrafens 1 mom. Enligt detta lagrum ansvarar en delägare inte personligen för den avlidnes skulder. Förslagets grunder har behandlats i de allmänna motiven. Bestämmelserna om skadeståndsansvar och återbäringsskyldighet har i allmänhet ansetts ge den avlidnes borgenärer ett tillräckligt gott skydd mot sådana av delägarna vidtagna åtgärder som eventuellt kränker borgenärernas rättigheter.

Delägaren kan dock med avvikelse från 1 mom. bli personligt ansvarig för den avlidnes skulder. Detta ansvar avviker från vad

som för närvarande gäller i fråga om ansvaret enligt 14 § på så sätt att det går att befrias från det. Grunderna för uppkomsten av skuldansvar anges i 2 *mom.* och 3 *mom.* i förslaget. Skuldansvar kan uppstå för den bouppteckningsskyldige delägaren och för en delägare vars förfarande lett till att bouppteckningsinstrumentet fått ett oriktigt innehåll.

En bouppteckningsskyldig delägare kan bli ansvarig för den avlidnes skulder om delägaren försummar att låta förrätta bouppteckning. Bestämmelsen grundar sig på att förrättandet av bouppteckning är en mycket viktig åtgärd ur borgenärernas synvinkel och att det utan bouppteckning är svårt eller omöjligt att visa storleken på den skada som delägarna orsakat borgenären. En effektiv tillämpning av bestämmelserna om skadestånds- och återbäringskyldigheten förutsätter att borgenären till sitt förfogande har uppgifter om den avlidnes tillgångar och skulder. Utan bouppteckningsinstrument har borgenären inget skydd. Med hotet om personligt skuldansvar strävar man också efter att upprätthålla bouppteckningsdisciplinen.

En bouppteckningsskyldig bodelägare får enligt förslaget personligt ansvar för den avlidnes skulder, om han eller hon försummar att låta förrätta bouppteckning inom föreskriven tid. Denna tid anges i 20 kap. 1 § och kan på ansökan förlängas av skatteverket. Skuldansvaret omfattar både de skulder som den bouppteckningsskyldige haft kännedom och sådana skulder efter den avlidne som delägaren inte varit medveten om.

Den bouppteckningsskyldige delägaren är vanligen samtidigt den delägare som skall uppge boet. Boet skall uppges av den som vårdar egendomen eller annars är bäst förtrogen med boets ställning. Också andra delägare kan för bouppteckningen lämna uppgifter om boets ställning och är straffrättsligt ansvariga för om de uppsåtligt döljer något eller uppger något i bedrägligt syfte (20 kap. 11 § ärvdabalken). En delägare kan också förpliktas att vid ed bekräfta att de uppgifter han eller hon har lämnat är riktiga och att han eller hon inte uppsåtligt undanhållit något (20 kap. 6 § 2 *mom.*) En delägars bedrägliga förfarande kan även vara straffbart som skattebedrägeri (29 kap. 1—3 § strafflagen).

Det har ansetts vara motiverat att skuldansvar också kan uppstå för en delägare som genom en ovan avsedd åtgärd har orsakat att bouppteckningsinstrumentets innehåll blivit oriktigt. Den bouppteckningsskyldige delägaren blir således inte ansvarig för skulderna, om bouppteckningen har förrättats inom föreskriven tid, men till följd av någon annan delägars åtgärder har fått ett oriktigt innehåll. Vilket slags oriktiga uppgifter som helst kan dock inte leda till att ansvar uppstår eftersom förutsättningen är att borgenärens rätt måste äventyras till följd av delägarens förfarande. Exempelvis oriktiga uppgifter om vem som är delägare i boet kan i allmänhet inte leda till att borgenärens rätt äventyras.

En försummad bouppteckning eller lämnandet av oriktiga uppgifter eller något annat förfarande som avses i bestämmelsen är en tillräcklig grund för borgenären att med stöd av 2 *mom.* framställa ett krav på delägaren med hänvisning till dennes skuldansvar. Det personliga skuldansvaret är dock inte en absolut påföljd av en delägars förfarande eller försummelse. En delägare kan enligt 3 *mom.* befrias från ansvar, om delägaren visar att han eller hon inte genom sitt förfarande eller sin försummelse har orsakat skada som skall ersättas enligt 18 kap. 7 §. Om delägaren visar att skadan är mindre till sitt belopp än den avlidnes skuld, ansvarar delägaren enligt förslaget för det beloppet. Betydelse med tanke på delägars skuldansvar har endast hans eller hennes egna gärningar och försummelser vid värden av boet. En delägare som enligt bestämmelsen kan få skuldansvar ansvarar således inte för skulderna enligt 2 *mom.*, om någon annan delägare har orsakat borgenären skada.

Den i bestämmelsen avsedda omvända bevisbördan har ansetts nödvändig för att avsaknaden av ett bouppteckningsinstrument eller ett bristfälligt sådant inte skall leda till oöverkomliga bevisvårigheter för borgenären. Utan bouppteckningsinstrument kan det vara svårt för borgenären att visa att boet haft egendom som borde ha använts för betalning av skulder eller att boet tillhörig egendom exempelvis har överlåtits till delägarna eller annars försvunnit ur boet. Detsamma gäller situationer där bouppteckningsinstrumentets innehåll är oriktigt till följd av att delägaren

gett oriktiga uppgifter eller hemlighållit uppgifter.

Ur delägarens synvinkel är det personliga skuldansvaret en sträng påföljd. En delägare som annars vårdat boet på ett behörigt sätt, kan dock ganska lätt befrias från ersättningsansvar om denne tillställer borgenären ett bouppteckningsinstrument som uppsatts senare eller lämnar någon annan trovärdig utredning som visar att borgenären inte orsakats skada. Därför kan inte regleringen anses vara för sträng.

Delägaren kan med stöd av den bestämmelse som ingår i momentet i fråga helt befrias från personligt skuldansvar, om denne visar att de åtgärder som vidtagits eller den försummelse som skett vid vården av boet inte orsakat skada som skall ersättas enligt 18 kap. 7 §. Enligt paragrafen skall delägaren ersätta en skada som han eller hon vid boets vård eller förvaltning uppsåtligen eller av oaktsamhet har orsakat någon vars rätt är beroende av boutredningen. En sådan skada kan till exempel orsakas av att delägaren försummar att hålla egendomen försäkrad eller delägaren säljer, skadar eller förstör egendom. En delägare kan också orsaka skada genom att betala en skuld efter den avlidne tidigare än vad som anges 21 kap. 9 §. För rättas avvittning eller arvskifte innan skulderna betalats, kan borgenärerna orsakas skada om en delägare inte återbär egendom som överlåtits till denne.

Om bouppteckningen helt har försummats eller borgenären har skäl att misstänka att den är väsentligt bristfällig eller felaktig, är den bouppteckningsskyldige delägaren eller den delägare som lämnat uppgifter för bouppteckningen i allmänhet tvungen att utreda boets ekonomiska ställning för att kunna visa att han eller hon inte orsakat borgenären skada genom sina åtgärder. I ett dödsbo som har så små tillgångar att de knappt räcker till för boutredningsskulden och således inte räcker till för betalningar till den avlidnes borgenärer kan en delägare inte orsaka sådan skada att han eller hon skulle kunna bli ansvarig för den avlidnes skulder. Delägaren befrias således från skuldansvar om denne lägger fram en utredning som visar att boet har små tillgångar.

I momentet ingår också en annan bestäm-

melse som begränsar det personliga skuldansvarets storlek. Enligt bestämmelsen kan delägaren begränsa sitt ansvar till beloppet av den skada som han eller hon orsakat genom att visa att ifrågavarande skada som skall ersättas enligt 18 kap. 7 § är mindre än den fordran som den borgenär som kräver betalning av delägaren har. Med tanke på storleken av det belopp som delägaren ansvarar för är det väsentligt hur mycket den utdelning som borgenären kan få ur boet har minskat till följd av delägarens oaktsamma eller uppsåtliga förfarande i förhållande till vad borgenären hade fått utan delägarens åtgärder. Också i detta fall har delägaren ansvar endast för den skada som han eller hon orsakat. Om delägaren till exempel visar att den avlidnes egendom, med undantag för ett föremål som en annan delägare avyttrat eller förstört efter dödsfallet, finns kvar, ansvarar delägaren inte gentemot borgenären för det belopp som motsvarar detta föremåls värde.

Om exempelvis borgenär A kräver en delägare på betalning av en skuld och skuldens belopp är 20 000 euro samtidigt som delägaren kan visa att kvarlåtenskapens värde har minskat med 5 000 euro till följd av hans eller hennes oaktsamma förfarande, ansvarar delägaren gentemot borgenärerna för bara det bristande beloppet. Är borgenärerna flera till antalet, ansvarar delägaren gentemot var och en av dem bara för det belopp som motsvarar minskningen av dennes andel till följd av förfarandet. Om den avlidne i exempel-fallet också hade en annan borgenär, B, vars fordran till beloppet var 30 000 euro, ansvarar delägaren gentemot A för bara 2 000 euro, med andra ord för det belopp som motsvarar förlusten av tillgångar i förhållande till A:s andel. Om också B kräver sin fordran av delägaren, begränsar sig delägarans ansvar på motsvarande sätt till 3 000 euro.

I momentet föreskrivs om delägarnas skuldansvar. Det gäller inte delägarnas skadeståndsansvar angående vilket det föreskrivs i 18 kap. 7 §. Också om här avsedda bestämmelser inte leder till att skuldansvar uppstår, kan delägaren ändå vara ersättningskyldig mot borgenären enligt bestämmelserna i 18 kap. 7 §.

Delägaren får enligt 4 mom. inte personligt skuldansvar, om han eller hon företräds av en

intressebevakare. Är den boupptecknings-skyldige delägaren minderårig eller har en intressebevakare av någon annan orsak, blir delägaren inte personligt ansvarig för skulderna till följd av intressebevakarens åtgärd eller försummelse. Bestämmelsen motsvarar 21 kap. 16 § i gällande lag. En bestämmelse om det skadeståndsansvar som en delägars intressebevakare har finns i 18 kap 7 § 3 mom..

Till följd av de föreslagna bestämmelserna om delägarnas personliga skuldansvar föreslås att innehållet i 4 och 5 § i detta kapitel ändras helt och att 12—19 § upphävs.

3 §. En i 20 kap. 10 § avsedd handling med tillägg till eller rättelse av bouppteckningen måste uppsättas, om nya tillgångar eller skulder uppdagas efter den egentliga bouppteckningen. I paragrafen föreskrivs om skuldansvaret när ett kompletterande bouppteckningsinstrument skall uppsättas.

Utgångspunkten är att en i 2 § 2 och 3 mom. avsedd delägare kan få personligt skuldansvar också då en tillägg- eller rättelsebouppteckning görs efter den egentliga bouppteckningen. För den bouppteckningsskyldige delägarens del räcker dock inte en försummelse att låta sätta upp ett kompletterande bouppteckningsinstrument som sådan till som grund för att ansvar skall uppstå. Syftet med förslaget är att hindra att uppkomsten av personligt skuldansvar till följd av en försummelse att sätta upp ett kompletterande bouppteckningsinstrument leder till oskäliga situationer. Ett personligt skuldansvar till följd av att uppsättandet av ett kompletterande bouppteckningsinstrument försummats kan uppstå endast om försummelsen kan anses vara särskilt klandervärd med beaktande av storleken av de tillgångar eller skulder som uppdagas och andra omständigheter. Vid prövningen av ansvarsgrunderna kan man således beakta bland annat att behovet av en kompletterande bouppteckning kan föranledas av en mycket liten brist i det egentliga bouppteckningsinstrumentet eller en sådan omständighet som kommit som en överraskning också för delägaren. Dessutom kan man beakta att trots att bouppteckningsskyldigheten i sig är allmänt känd så är inte skyldigheten att göra upp ett kompletterande bouppteckningsinstrument en lika känd skyldighet.

Även delägarens ålder och övriga omständigheter kan bidra till att försummelsen inte kan anses vara särskilt klandervärd på det sätt som avses i bestämmelsen.

Delägaren har, när han eller hon lämnar uppgifter för det kompletterande bouppteckningsinstrumentet, samma i ärvdabalken föreskrivna skyldighet att hålla sig till sanningen som vid den egentliga bouppteckningen. Det är lika klandervärd att lämna oriktiga uppgifter eller hemlighålla uppgifter vid den kompletterande bouppteckningen som vid den egentliga bouppteckningen. Delägaren i fråga kan, till skillnad från den bouppteckningsskyldige delägaren, få skuldansvar redan till följd av det förfarande som avses i 2 § 2 mom. Någon prövningsrätt i fråga om betydelsen av de oriktiga uppgifterna eller någon annan motsvarande omständighet föreligger således enligt förslaget inte.

4 §. Enligt förslaget tas det i paragrafen in en bestämmelse om delägarnas ansvar för skulder som tagits upp för boets räkning. Enligt nuvarande 21 kap. 15 § ärvdabalken ansvarar en delägare personligen för boets skulder, om han eller hon blivit ansvarig för den avlidnes skulder enligt bestämmelserna i 21 kap. Då det personliga skuldansvaret enligt förslaget i huvudsak slopas är det nödvändigt att föreskriva om delägarnas ansvar för skulder som tagits upp för boets räkning.

Ansaret för sådana skulder är i princip en sak som delägarna och motparten skall avtala om. Man kan komma överens om att det endast är dödsboet som ansvarar för en skuld eller att också delägarna ansvarar för den. Delägarna kan naturligtvis komma överens om den inbördes ansvarsfördelningen så som de önskar. I förslaget ingår en bestämmelse som tillämpas om saken inte har avtalats eller parternas avsikt av någon annan anledning är oklar. I ett sådant fall är det de delägare som tagit upp skulden för boets räkning som ansvarar för den.

Den föreslagna bestämmelsen tillämpas endast om något annat inte föreskrivs någon annanstans. Bestämmelser med annat innehåll åsidosätter 4 §.

5 §. I samband med reformen av preskriptionslagstiftningen har till kapitlet fogats en 2 a § (732/2003) som gäller ansökan om offentlig stämning i syfte att utreda den avlid-

nes, boets eller den efterlevande makens skulder. I bestämmelsen finns en hänvisning till lagen om offentlig stämning (729/2003), där det finns bestämmelser om det domstolsförfarande vid vilket okända borgenärer kallas för att anmäla sina fordringar när exempelvis ett dödsbos förbindelser skall utredas. Bestämmelserna om offentlig stämning tas in som sådana i 5 § 1 mom. och därför föreslås att nämna 2 a § upphävs. I paragrafens 2 mom. finns också en hänvisning till 18 § 5 mom. som innehåller bestämmelser om boutredningsskulder.

I praktiken ansöker man om offentlig stämning, om man misstänker att alla den avlidnes skulder inte är kända. I andra än överskuldssatta bon är det boutredningsmannen eller delägarna som bedömer behovet av offentlig stämning. Boutredningsmannen ansvarar för den skada som orsakas en borgenär om stämning inte har begärts (19 kap. 19 §). Särskilt när det gäller överskuldssatta bon uppstår det inte nödvändigtvis någon skada alls eller obetydlig skada, om boet varit medellöst eller den procentuella andel av tillgångarna som delats ut till varje borgenär mycket liten.

Paragrafens 3 mom. gäller boutredningsmannens skyldighet att ansöka om offentlig stämning för att utreda skulderna i ett överskuldssatt dödsbo. Denna skyldighet gäller inte enbart bon som är ostridigt överskuldssatta. Offentlig stämning måste begäras också om det finns skäl att misstänka att boet är överskuldssatt. Eftersom det föreslås att boutredningsmannen skall ha möjlighet att besluta om användningen av ett överskuldssatt dödsbos medel för betalning av skulderna då ett avtal med borgenärerna inte kan fås till stånd, är det särskilt viktigt att alla skulder är utredda och att inga okända skulder mera kan komma fram.

Enligt förslaget har boutredningsmannen dock, till och med när boet är överskuldssatt, prövningsrätt i frågan om offentlig stämning behövs. Den avlidnes skuldförhållanden är ofta kända av den efterlevande maken och även andra bodelägare kan vara väl insatta i den avlidnes ekonomiska ställning. De skulder och fakturafordringar som den avlidne haft eller som kan förväntas bli aktuella, kan oftast utredas rätt väl med hjälp av kontout-

drag, även om möjligheten att det finns okända borgenärer inte helt kan uteslutas. I vissa fall är omständigheterna således sådana att det kan anses vara onödigt att ansöka om offentlig stämning eftersom förfarandet bara i onödan fördröjer boets utredning och skifte. I praktiken är det sällan som offentlig stämning har begärts och några uppgifter om att detta orsakat särskilda problem finns inte. Boutredningsmannen kan enligt förslaget avstå från att begära offentlig stämning om det är uppenbart onödigt.

6 §. Om dödsboets tillgångar delas ut till delägarna innan boets och den avlidnes skulder betalas, finns det risk för att tillgångarna senare inte kan användas för betalning av borgenärernas fordringar. För att undvika denna risk föreslås i 1 mom. en bestämmelse som förbjuder förrättandet av avvittring och arvskifte innan boets och den avlidnes skulder har betalats. För tillfället innehåller lagen inte ett sådant uttryckligt förbud, men samma princip kan utläsas ur 1 mom. Enligt bestämmelsen skall avvittring eller arvskifte återgå om boet efter avvittringen eller arvskiftet överläts till boutredningsmannaförvaltning eller försätts i konkurs.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om hur man skall förfara om avvittring har förrättats eller boet har skiftats i strid med 1 mom., det vill säga innan boets och den avlidnes skulder har betalats. För att trygga borgenärens intressen krävs att borgenären kan ges samma ställning som han eller hon skulle ha haft, om skulderna hade betalats före skiftet. Detta förutsätter att avvittringen och arvskiftet återgår, och av detta följer åter att delägaren blir återbäringsskyldig gentemot boet. Realiseringen av delägarens återbäringansvar förutsätter enligt gällande lag offentlig utredning av boet. Förslagets utgångspunkt är likaså att avvittringens och arvskiftets återgång i första hand förutsätter att en boutredningsman förordnas, och återgången kräver domstolsbeslut.

Om det efter avvittringen eller arvskiftet uppdragas en skuld som borde ha betalats, torde det i praktiken vara vanligt att delägarna sinsemellan försöker komma överens om sin betalningsskyldighet gentemot borgenären. Borgenären har rätt att få betalning på hela sin fordran, om boets tillgångar hade

räckt till för detta. Har boet haft mindre tillgångar, kan delägarna och borgenären sammellan komma överens om det belopp som skall betalas. Borgenären har också alltid möjlighet att ansöka om förordnande av boutredningsman i enlighet med vad som föreskrivs i 19 §. Boutredningsmannens uppgift är enligt 12 a § 1 mom. i nämnda kapitel att försöka få till stånd förlikning mellan delägarna och borgenären. Om förlikning mellan delägarna och borgenären inte kan nås, är boutredningsmannens enda alternativ att kräva återgång av avvittringen och arvskiftet genom att väcka talan vid domstol.

När boutredningsmannen väcker talan är han medveten om hur mycket tillgångar som behövs för att betala skulden. Boutredningsmannen kan vid behov antingen kräva att hela avvittringen eller arvskiftet återgår eller partiell återgång av förrättningen i fråga. I stämmningsansökan måste det preciseras hur mycket delägarna skall återbära till boet.

Momentets 1 punkt gäller situationen då den skuld som skall betalas är så stor att hela avvittringen och arvskiftet måste återgå. Härvid skall domstolen förplikta delägarna att till boet återbära hela den egendom som var och en av dem fått vid avvittringen eller arvskiftet. Enligt 4 mom. kan vid förrättningens återgång tillämpas bestämmelserna i 8 och 8a—8 c §, enligt vilka delägaren i vissa fall kan ersätta egendomens värde i stället för att återbära den. Utgångspunkten är dock att återbäringskyldigheten gäller de föremål som mottagits.

Momentets 2 punkt gäller situationen då det inte är nödvändigt att återbära all egendom som delats ut vid avvittringen eller arvskiftet för att kunna betala skulderna. Härvid skall bouppteckningsmannen framställa ett krav på vilken del av egendomen som skall återbäras. Delägarnas återbäringsansvar är solidariskt. Domstolen förpliktar delägarna att återbära det belopp som behövs för betalning av skulden och de kostnader som boutredningen orsakar. Återbärningen sker i detta fall i första hand i pengar.

När det gäller solidariskt ansvariga gäldenärer är huvudregeln i obligationsrätten den att borgenären kan kräva prestation av vilken som helst av gäldenärerna. Också dödsbodelägarnas återbäringskyldighet är solidarisk

och således kan boutredningsmannen kräva det belopp som avses i domstolens beslut av vilken delägare som helst. Någon utredning om de andra delägarnas insolvens behövs inte.

När avvittringen och arvskiftet har förordnats att återgå bara partiellt, kan delägarnas solidariska återbäringskyldighet orsaka problematiska situationer. Därför föreskrivs för klarhetens skull i 3 mom. för det första att en delägars återbäringskyldighet aldrig kan överstiga det belopp som han eller hon fått ur boet. Problem kan uppstå i synnerhet då delägarna inte har delat egendomen i förhållande till sina respektive arvslotter. Om exempelvis varje delägars arvslott varit 5 000 euro, men en av delägarna enligt ett inbördes avtal har nöjt sig med 2 000 euro, kan inte återbäringskyldigheten bestämmas utifrån den lagliga arvslotten. Om det efter arvskiftet uppdagas en skuld på 2 500 euro, behöver hela arvskiftet inte återgå. Delägarna är enligt förslaget skyldiga att, i stället för att återbära allt de fått vid arvskiftet, solidariskt betala boet den summa på 2 500 euro som behövs för att betala skulden. I denna situation kan den delägare som endast fått 2 000 euro ur boet inte krävas på mera än de 2 000 euro han eller hon erhållit.

I samma moment ingår för det andra en bestämmelse om att delägaren vid partiell återgång alltid har möjlighet att återbära hela den egendom som han eller hon fått vid arvskiftet. Det har inte ansetts vara skäligen för delägaren att vara tvungen att skaffa det behövliga penningbeloppet från annat håll, exempelvis genom att ta upp ett banklån för återbärningen. Bestämmelsen behövs också särskilt i en situation där en delägare inte får kredit fastän delägaren skulle använda egendom som denne fått vid skiftet som säkerhet.

Boet ansvarar för kostnaderna för omvandling till pengar av den egendom som delägarna återbär. Dessa kostnader hade minskat boets tillgångar också om det lagstridiga skiftet inte hade förrättats och således försämrar inte betalningen av dem den ställning som boets borgenär har. Om det belopp som bodelägaren återbär överskrider vad som behövs för betalning av skulden, kan det behövas ett nytt arvskifte i fråga om den överskjutande delen.

En återgång av avvittring och arvskifte och därav följande återbäring av egendomen eller dess värde kan i sak jämföras med det ansvar som följer av att en rättshandling återgår enligt lagen om återvinning till konkursbo. I vardera fallet uppstår grunden för återbäringsansvaret genom att de rättshandlingar som kränkt borgenärernas intressen återgår. Därför har det ansetts vara behövt att komplettera de nuvarande bestämmelserna i ärvdabalken om återbäringskyldigheten med bestämmelser som till innehållet motsvarar bestämmelserna i 3 kap. lagen om återvinning till konkursbo. I paragrafens 4 *mom.* finns en hänvisning till 8 och 8a—8 c §, i vilka det ingår utförligare bestämmelser om återbäring av egendom och ersättning av dess värde.

6 a §. I den föreslagna paragrafen finns bestämmelser om den inbördes ansvarsfördelningen mellan delägarna vid partiell återgång av avvittring och arvskifte.

Delägarna ansvarar enligt 6 § 2 *mom.* 2 punkten i den föreslagna lagen solidariskt för prestationen gentemot boet och borgenären. I deras inbördes förhållande bestäms ansvaret dock enligt 1 *mom.* i förhållande till det överskott som vad var och en av dem har fått i avvittringen och arvskiftet. Denna princip framgår av närvarande av 6 § 2 *mom.* Detta betyder att strävan är att delägarna skall få den ekonomiska ställning de hade haft, om den skuld som skall betalas efter skiftet och de kostnader som boutredningsmannautredningen orsakar hade beaktats från början i avvittringen och arvskiftet. I princip förutsätter detta att ny avvittring och nytt arvskifte förrättas på grundval av kalkyler i vilka man beaktar skulden och boutredningskostnaderna. Slutresultatet jämförs med vad var och en av delägarna har fått vid den ursprungliga förrättningen. Om boet har skiftats i det förhållande som arvslotterna visar och någon avvittring inte har skett före arvskiftet, kan relationstalet räknas ut direkt på basis av de arvslotter som delägarna fått. Om däremot arvskiftet har föregåtts av avvittring eller delägarna har kommit överens om en delning som avviker från vad som i lagen föreskrivs om arvslotternas storlek, måste ny avvittring och nytt arvskifte förrättas kalkylmässigt.

Utgångspunkten enligt 1 *mom.* är att delägarna ansvarar för en skuld i förhållande till sina arvslotter. I paragrafens 2 *mom.* finns en bestämmelse om delägarnas inbördes ansvar när någon av dem inte kan betala sin andel av vad någon annan av delägarna har återburit till boet utöver sin egen andel. Enligt bestämmelsen skall de övriga delägarna fylla bristen i avvittringen eller skiftet med samma belopp. Bestämmelsen motsvarar 6 § 3 *mom.* i gällande lag. Av lagrummet framgår att ansvarets övre gräns för varje delägars del är det belopp som denne erhållit ur boet.

I paragrafens 3 *mom.* finns en bestämmelse som gäller delägens regressrätt när delägaren har återburit mera tillgångar än vad som motsvarar hans eller hennes andel. En sådan delägare har rätt att av var och en av de övriga återbäringskyldiga få vad han eller hon har erlagt för deras del. Av detta följer också att den brist som fyllts med stöd av 2 *mom.* fördelas mellan de övriga delägarna i samma förhållande som de annars i sitt inbördes förhållande ansvarar för skulden, i princip alltså i enlighet med deras arvslotter. Varje delägars ansvar begränsas dock i enlighet med den princip som framgår av 6 § 3 *mom.* till det belopp som han eller hon har fått ur boet.

7 §. Paragrafen gäller återbäring av egendom som getts ur boet som legat eller enligt en ändamålsbestämmelse. Enligt förslaget preciseras paragrafen med hänvisning till 8 § när det gäller ersättande av egendomens värde.

8 §. Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser om ersättande av värdet av den egendom som skall återbäras till boet enligt 6 och 7 §.

Syftet med återbäring av egendom är att ge borgenärerna den ställning de skulle ha haft om egendomen inte hade överlåtits ur boet. Återbäringskyldigheten gäller således i första hand det föremål som överlåtits. Egendomen finns dock inte alltid kvar eller kan inte alltid återbäras. Härvid kräver borgenärens fördel att egendomens värde ersätts.

Egendomens värde skall enligt 1 *mom.* ersättas om den egendom som skall återbäras inte finns kvar eller annars inte kan återbäras. Ersättande av dess värde kommer på fråga närmast då egendomen har försvunnit, förstörts eller överlåtits till tredje man. Egen-

domen kan också ha sammanfogats med något annat föremål så att det inte längre går att lösgöras. I stället för att återbära egendomen skall dess värde härvid ersättas. Ersättande av egendomens värde kommer dessutom på fråga när egendomen är i så dåligt skick att dödsboet inte kan förväntas ta emot det. Om däremot delar av egendomen finns kvar, när exempelvis en del av egendomen har överlåtit vidare, skall delägaren återbära den egendom som finns kvar och ersätta värdet av de övriga delarna av egendomen.

Frågan om egendomens värde skall ersättas beror inte på den återbäringsskyldiges oakt-samhet när egendomen har förstörts eller försvunnit. Ersättningsskyldigheten kan dock jämkas med stöd av 8 c §. En grund för jämkning kan vara att orsaken till att egendomen har förstörts är helt oberoende av den återbäringsskyldige.

Den nuvarande lagen innehåller inga bestämmelser om vilka verkningar en värdeminskning har när egendom skall återbäras. Angående detta föreslås därför bestämmelser i paragrafens 2 mom. Har egendomens värde minskat väsentligt till följd av slitage eller skada, skall den återbäringsskyldige också ersätta värdeminskningen. Situationen kan jämföras med att egendomen inte längre finns kvar eller av andra orsaker inte kan återbäras, och således skall ansvaret bestämmas på samma grunder. Det är fråga om objektivet ansvar, den återbäringsskyldige är alltså ersättningsskyldig oberoende av oakt-samhet. Ersättningsskyldigheten påverkas inte heller av om värdeminskningen beror på egentligt bruk av föremålet eller på utomstående faktorer.

Om egendomens värde har minskat av andra orsaker än på grund av slitage eller skada, skall den återbäringsskyldige betala en skälig ersättning för värdeminskningen endast om det finns särskilda skäl till det. Närmast är det fråga om situationer där egendomen som sådan är i samma skick som när delägaren tog emot den, men den inte längre inbringar samma pris. Orsaken kan vara till exempel att egendomens marknadspris har sjunkit. Eftersom en värdeminskning av detta slag hade skett också om dödsboet hade haft egendomen i sin besittning, förutsätter fastställandet av ersättning att det finns särskilda skäl att

döma ut ersättning. Ett sådant skäl kan närmast komma på fråga, om återbäring av egendomen krävs av delägaren och delägaren grundlöst fördröjer återbäringen med den påföljden att egendomens värde minskar under denna tid.

I vissa fall kan vardera situationen som avses i lagrummet orsaka ersättningsskyldighet. Värdet av exempelvis en personbil bestäms huvudsakligen på basis av å ena sidan bilens årsmodell, å andra sidan hur många kilometer den blivit körd. I enskilda fall måste man pröva i vilken mån värdet av bilen minskat av respektive orsak och fastsälla ersättningsskyldigheten i enlighet med detta.

Paragrafens 3 mom. gäller situationer där återbäringen av viss egendom skulle orsaka den återbäringsskyldige skada. Delägaren kan härvid ges rätten att i stället för att återbära egendomen betala en ersättning som motsvarar egendomens värde. Det är i första hand är det föremål som mottagits som skall återbäras och därför förutsätter ersättandet av dess värde att den återbäringsskyldige visar att återbäringen av egendomen orsakar honom eller henne skada. Å andra sidan är återbäringsskyldighetens syfte att till boet få tillgångar som kan användas för betalning av den avlidnes skulder. En ersättning i pengar som bestäms enligt egendomens värde är i allmänhet också förenlig med borgenärernas intressen. Därför är det inte nödvändigt att kräva att den skada som delägaren orsakar skall vara särskilt stor för att man skall kunna tillåta att värdet av föremålet ersätts i stället för att det återbärs till boet.

Det är bara på den återbäringsskyldiges begäran som betalning av ersättning för värdet kommer på fråga. Däremot kan till exempel en borgenär eller dödsboet inte kräva att värdet av egendomen ersätts i stället för att egendomen återbärs.

Om dödsboet har en boutredningsman, kan boutredningsmannen kräva att delägaren i första hand återbär egendomen och i andra hand ersätter dess värde. Om boutredningsmannen endast kräver återbäring av egendomen, är det delägarens sak att visa att återbäringen orsakar honom eller henne skada och att yrka på rätten att betala ersättning för egendomens värde. Det är alltid möjligt att ersätta egendomens värde om vardera parten

kommer överens om saken. I annat fall avgörs frågan av domstol på boutredningsmannens talan om återgång av avvitring och arvskifte.

Lagen innehåller inte några bestämmelser om hur värdet av egendomen skall räknas ut, utan det sker enligt allmänna ersättningsrättsliga principer. Syftet med återbäringskravet är att få tillbaka egendomen till boet för att omvandla den till pengar. Därför kan utgångspunkten anses vara den att värdet bestäms på basis av omvandlingsvärdet vid återbäringsstidpunkten och med beaktande av ett avdrag för omvandlingskostnaderna.

8 a §. I den föreslagna paragrafen finns bestämmelser om den ränta som skall betalas på ett penningbelopp som återbärs till boet och om betalning av ersättning för avkastningen på och nyttan av den egendom som skall återbäras.

Den första meningen i paragrafens 1 mom. gäller en sådan delägares skyldighet att betala ränta som fått pengar ur boet. Delägaren är skyldig att betala ränta enligt 3 § 2 mom. räntelagen (633/1982), det vill säga så kallad avkastningsränta, på det penningbelopp som skall återbäras. För betalning av avkastningsränta talar det att det är fråga om ett belopp som kan jämföras med avkastning. Också enligt den nuvarande bestämmelsen omfattar återbäringskyldigheten ränta och avkastning (8 §), men räntans storlek och den tidpunkt vid vilken betalningsskyldighet uppstår regleras inte. I den juridiska litteraturen har man dock lagt fram sådana synpunkter på räntebetalningsskyldigheten som motsvarar detta förslag.

Delägaren är enligt förslaget skyldig att betala avkastningsränta redan från den tidpunkt vid vilken han eller hon fick pengar ur boet. Detta motsvarar den betalningsskyldighet som en återvinningssvarande i ond tro har. Då grundar sig rättshandlingens återgång på 5 § lagen om återvinning till konkursbo. När det gäller bodelägare kan denna strängare betalningsskyldighet försvaras därför att det är delägarnas uppgift att se till att alla boets och den avlidnes skulder har betalats innan man börjar skifta boet. På denna grund kan en återbäringskyldig delägare jämföras med en återvinningssvarande i ond tro och därför bör räntebetalningsskyldigheten för varderas

del fastställas enligt samma regler. Skyldigheten att betala avkastningsränta upphör när det enligt 2 mom. börjar löpa dröjsmålsränta på det belopp som skall återbäras.

En delägare som fått pengar ur boet är å andra sidan inte skyldig att betala mer än avkastningsränta fastän delägaren har lyckats placera de pengar han eller hon fått ur boet på ett sådant sätt att de avkastat en bättre ränta än den avkastningsränta som avses i 3 § 2 mom. räntelagen.

I momentets andra mening finns en bestämmelse om ersättande av avkastning på och nytta av annan egendom som skall återbäras än pengar. Bestämmelsen motsvarar delvis gällande bestämmelse i ärvdabalken (8 §) och den bestämmelse som tillämpas enligt lagen om återvinning till konkursbo i fråga om en återvinningssvarande i ond tro (17 § 1 mom.).

Allt som egendomen inbringar är avkastning. Som avkastning anses till exempel dividend, skogstillväxt, säden på en åker och annat motsvarande. Avkastningen skall återbäras som sådan. Alternativet är att ersätta avkastningens värde. Delägaren kan välja på vilket sätt han fullgör sin skyldighet.

Som nytta anses den fördel som användningen av egendomen gett. Nyttan kan vara till exempel den fördel som den återbäringskyldige fått av att han eller hon fått bo i en bostad eller använda en bil som skall återbäras. Vid prövning av storleken av ersättningen för nytta bör man primärt beakta vilken skada som orsakats boet av att egendomen inte kunnat utnyttjas av det. Om vem som helst hade fått nytta av boet, kan full ersättning anses vara skälig. I de fall där den nytta som den återbäringskyldige fått närmast har varit en följd av hans eller hennes egen verksamhet, kan det inte anses vara skäligt att kräva ersättning för nyttan.

I praktiken kan det förekomma situationer där egendomen har varit till nytta, men den samtidigt har minskat i värde och den återbäringskyldige därför är skyldig att ersätta dödsboet för värdeminskningen. Ett exempel på detta är en situation där grus eller sten har tagits ur en fastighet. Enligt den tredje meningen i momentet skall den skada som dödsboet härvid orsakats i första hand ersättas genom ersättning för värdeminskning. Ef-

tersom den återbäringsskyldige inte kan förpliktas att ersätta samma skada två gånger, behöver inte den fördel som åtgärderna i fråga gett ersättas.

I det föreslagna lagrummet avses ersättning för nettoavkastning och netto nytta. Om den återbäringsskyldige har lagt ut kostnader för att få avkastning eller nytta, har han eller hon rätt att dra av dem från den ersättning som betalas till dödsboet.

Den återbäringsskyldige är enligt 2 mom. skyldig att från den tidpunkt vid vilken återbäringsskyldigheten framställdes betala ränta enligt 4 § räntelagen på det belopp som skall återbäras.

8 b §. Paragrafen gäller den återbäringsskyldige delägarens rätt att få ersättning för de kostnader som denne haft för den egendom som skall återbäras. På fråga kommer främst nödvändiga kostnader, men också övriga kostnader, om det prövas skäligt. Kostnaderna kan anses vara nödvändiga när de behövs för omsorgsfull och förnuftig vård av egendomen. För bruks- och underhållskostnader får delägaren ersättning endast till den del som egendomens avkastning inte räckt till för dem.

De nödvändiga kostnaderna skall enligt lagrummet ersättas i sin helhet. Övriga kostnader som kan ersättas är närmast kostnader som ökat egendomens värde eller annars varit till nytta.

8 c §. Med stöd av denna paragraf kan följdena av återbäringsskyldigheten lindras genom jämkning. Jämkningen kan gälla alla de skyldigheter som uppstår för delägarna. Jämkning är således möjlig när det är fråga om ersättande av egendomen eller dess värde, ersättande av värdeminskning, ersättande av avkastningen på och nyttan av egendomen eller den ränta som skall betalas. Jämkning innebär i allmänhet att återbäringsskyldigheten nedsätts men det är också möjligt att helt undanröja den.

Jämkning kan ske om det finns vägande skäl och syftet med jämkning är att undvika det oskäliga slutresultat som återbäringsskyldigheten kan leda till. När man fastställer återbäringsskyldigheten kan man beakta alla de omständigheter som påverkar saken, särskilt de förhållanden under vilka boet har skiftats och frågan om delägaren kände till

den obetalda skulden. Särskilda skäl för jämkning finns närmast då delägaren till följd av återbäringsskyldigheten löper risk för att försättas i en sämre ställning än vad han hade haft om avvittringen eller skiftet inte hade förrättats. Genom jämkningen försöker man också förhindra att den återbäringsskyldiges ekonomi rasar, vilket kan vara följden om till exempel egendomen har minskat i värde eller förstörts. Också delägarnas befogade ovetenskap om en skuld kan tala för jämkning. En sådan situation kan uppstå till exempel, om delägaren inte haft skäl att misstänka att den avlidne haft okända borgenärer och därför inte ansökt om offentlig stämning. Vid prövning av frågan om jämkning kan man också beakta delägarens och borgenärens ekonomiska ställning. För ett jämkningsanspråk talar exempelvis att delägaren använt hela sin arvslott på att reparera sin bostad och fullgörandet av återbäringsskyldigheten skulle kräva att bostaden säljs.

Delägaren måste framställa sitt jämkningsanspråk i samband med den rättegång vid vilken arvskiftets återgång behandlas samt visa att förutsättningar för jämkning föreligger.

9 §. I paragrafen föreskrivs om den bestämda tid efter bouppteckningen som fredats för att ge delägarna möjlighet att bekanta sig med boet och fatta beslut om huruvida det skall överlåtas till förvaltning av boutredningsman eller försättas i konkurs. Med undantag för pantborgenärer kan borgenärerna under denna tid inte begära verkställighet för att driva in sina fordringar ur den egendom som tillhör boet. Delägarna får i regel å sin sida inte betala den avlidnes skulder med boets medel. Genom detta har man försökt hindra att delägarna till exempel på begäran av en borgenär på ett förhastat sätt realiserar egendom innan boet utretts. En betalning som skett under den fredade tiden är inte ogiltig, men kan leda till att delägaren blir skadeståndsskyldig gentemot en borgenär som på grund av betalningen själv blir utan prestation på sin fordran. Det betalningsförbud som uppställs för delägarna i paragrafen kan också vara av betydelse vid prövning av den skadeståndsskyldighet som avses i 18 kap. 7 §.

I nuvarande 9 § hänvisas i fråga om den

fredade tiden till 21 kap. 1 § 1 mom. Den sist nämnda bestämmelsen har i förslaget ändrats så att den fredade tidens längd inte längre kan utläsas ur bestämmelsen. Därför har det varit nödvändigt att ta in en bestämmelse om den i 9 § 1 mom. Den fredade tiden är enligt detta lagrum en månad från bouppteckningen. Förslaget motsvarar till sitt innehåll gällande lag. Dessutom har momentet precisrats genom en hänvisning till nya 12 a § i 19 kap. Av detta följer att den fredade tiden i ett dödsbo som förvaltas av en boutredningsman pågår till dess boutredningsmannen har ingått ett avtal eller fattat ett i den nämnda bestämmelsen avsett beslut om betalning av skulderna i ett överskudsatt dödsbo.

10 §. I paragrafens 1 mom. har i fråga om den fredade tiden gjorts en ändring motsvarande den i 9 §.

11 §. Enligt förslaget tas i paragrafens 1 mom. in en bestämmelse om att en delägare kan ansöka om försättande av boet i konkurs då en boutredningsman inte har förordnats. För närvarande har delägarans rätt att ansöka om konkurs för boet sin grund i kapitlets 1 § som gäller skuldansvar.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. finns en hänvisning till 2 kap. konkurslagen där det ingår bestämmelser om de förutsättningar under vilka ett dödsbo kan försättas i konkurs. Ett överskudsatt dödsbo kan försättas i konkurs också på ansökan av en delägare, om detta är ett ändamålsenligt förfarande till exempel med hänsyn till boets omfattning.

24 kap. **Om på avtal grundad samförvaltning av dödsbo**

7 §. Paragrafen gäller delägarnas ansvar för skulder som tagits upp under samförvaltningen och skada som orsakats under denna tid. Det föreslås att paragrafen ses över, eftersom det enligt förslaget i 21 kap. 4 § tas in en bestämmelse om delägarans ansvar för skuld som tagits upp för boets räkning och det i den paragrafen finns en hänvisning till sådana bestämmelser i 21 kap. som enligt propositionen upphävs. I paragrafen står det endast kvar en bestämmelse om att den skada som en delägare orsakar under samförvaltningen ersätts i enlighet med 18 kap. 7 §.

1.2. **Äktenskapslagen**

90 §. Enligt förslaget stryks i paragrafen de bestämmelser enligt vilka anhängiggörandet av ett ärende som gäller förordnande av skiftesman avgör huruvida en make har giftorätt i viss egendom som tillhör den andra maken. De bestämmelser som föreslås bli strukna kom att stå kvar i lagen efter regeringens proposition RP 62/1986 rd, i vilken det bland annat föreslogs en sådan ändring i 85 § äktenskapslagen att makarna skulle kunna förrätta avvittring också under äktenskapet. En skiftesman hade vid behov kunnat förordnas för att förrätta avvittringen, varvid makarnas giftorättsförhållande skulle ha avbrutits vid anhängigblivandet av ett ärende om förordnande av skiftesman.

Riksdagen förkastade propositionen till denna del och ändrade den föreslagna bestämmelsen i 85 § äktenskapslagen så att avvittring kan förrättas bara om ett ärende som gäller äktenskapskillnad är anhängigt eller makarnas äktenskap har upplösts. Till följd av ändringen blev bestämmelserna om förordnande av skiftesman i 90 § obehövligen eftersom de avsetts gälla situationer där avvittring förrättas under äktenskapet. Den föreslagna ändringen påverkar således inte det materiella innehållet i äktenskapslagen, men är behövlig för att göra lagen klarare. Förslaget påverkar också paragrafens språkdräkt.

99 §. Av i de allmänna motiven nämnda orsaker föreslås i paragrafen ett nytt 4 mom. i vilket det föreskrivs om vilken ställning vid avvittringen en skuld har, om dess utsköningsgrund har upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsköningslagen. En sådan skuld skall avdras i avvittringskalkylen om skulden är den avlidne makens. Om skulden är makarnas gemensamma skuld, avdras den avlidne makens andel av skulden. Om den efterlevande maken har en skuld av detta slag, avdras den bara till den del som borgenären har den efterlevande makens egendom som säkerhet för skulden eller om borgenären kan använda sin fordran för kvittning mot en skuld som denne har till den efterlevande maken. Den senare meningen gäller också vid avvittring som förrättas när vardera maken lever. Den avgörande tidpunkten också i detta fall är den tidpunkt vid vilken avvitt-

ringsgrunden uppstår. Bestämmelsen gäller således avdrag för en skuld vars utsökningsgrund har upphört att vara verkställbar före anhängiggörandet av ett ärende som gäller äktenskapsskillnad eller före makens död.

1.3. Lagen om borgen och tredjemanspant

17 §. Paragrafens 2 mom. gäller verkningarna på borgensmannens ansvar av ett i lag avsett skuldsaneringsförfarande. I momentet hänvisas till skuldsaneringen för privatpersoner och företagssaneringen. I dessa förfaranden är det möjligt att ändra på gäldenärens betalningsskyldighet utan samtycke av borgenärer och borgensmän. Det föreslås att paragrafen kompletteras med en hänvisning till det beslut som boutredningsmannen, i strid med borgenärernas vilja, kan fatta i fråga om betalning av skulderna i ett överskuldsett dödsbo i enlighet med 19 kap. 12 a §.

1.4. Konkurslagen

2 kap. Förutsättningarna för att försätta en gäldenär i konkurs

2 §. *En borgenärs rätt att yrka att gäldenären försätts i konkurs.* I paragrafens 3 mom. finns en bestämmelse enligt vilken gäldenären inte kan försättas i konkurs på grund av en fordran vars utsökningsgrund har upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen. Av orsaker som framgår av de allmänna motiven föreslås att denna begränsning inte skall gälla ett dödsbos konkurs.

5 §. *Överskuldättning som förutsättning för konkurs.* Ett dödsbo kan försättas i konkurs, om boet är överskuldsett, det vill säga dess tillgångar inte täcker skulderna. Enligt förslaget kompletteras paragrafen med det tilläggskravet att konkurs, med beaktande av boets omfattning eller egendomens realisering eller av någon annan särskild orsak, är ett ändamålsenligt förfarande när det gäller användning av boets egendom för betalning av boets och den avlidnes skulder. För att försätta ett dödsbo i konkurs krävs i allmänhet ändamålsenlighetsprövning mellan alternativen boutredningsmannaförvaltning och

konkurs. Ett dödsbo kan således försättas i konkurs, om till exempel boet har egendom av mycket varierande slag eller egendom som är svår att realisera. Härvid kan en konkurs vara det bästa sättet att utreda och realisera egendomen. Konkursen är det ändamålsenligare alternativet också i de fall där det är möjligt att väcka återvinningstalan.

Den som ansöker om konkurs måste ange orsakerna till att konkursen är ett ändamålsenligare förfarande än boutredningsmannaförvaltningen. Om konkursansökans framgång är osäker, kan man i samma förfarande alternativt ansöka om förordnande av boutredningsman.

Det skall enligt förslaget inte längre vara nödvändigt med en konkurs för att delägarna skall undvika skuldansvar. En delägars ansökan om konkurs kan således avslås om boet är medellöst och det inte visas att medel kan fås att återgå till boet genom återvinning eller på något annat sätt.

12 kap. Konkursfordringar, bevakning och utredning av fordringar

1 §. *Allmänna bestämmelser om konkursborgenärens ställning.* Om borgenären har en fordran vars utsökningsgrund redan före konkursens början har upphört att vara verkställbar, kan borgenären enligt 3 mom. inte bevaka sin fordran och den beaktas inte i fördelningslängden. Borgenären kan inte heller utöva andra rättigheter som tillkommer borgenärer vid konkurs. Enligt den föreslagna ändringen tillämpas vid ett dödsbos konkurs inte dessa begränsningar på en sådan borgenär.

1.5. Lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning

6 §. *Efterställda fordringar.* Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka fordringar som betalas sist vid konkurs och utsökning. Till paragrafens 1 mom. fogas enligt förslaget en bestämmelse om dödsbos konkurs, enligt vilken en fordran, vars utsökningsgrund har upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen, betalas i enlighet med 6 punkten, det vill säga först efter att de övriga efterställda fordringarna som står före

i ordningen har betalats. Bestämmelsen blir, förutom vid ett dödsbos konkurs, tillämplig också då boutredningsmannen fattar ett i 19 kap. 12 a § i den föreslagna lagen avsett beslut om betalning av den avlidnes skulder i ett överskuldsett dödsbo. Bestämmelsens motiv har behandlats i de allmänna motiven.

Enligt förslaget fogas till paragrafens 1 mom. också en 7 punkt enligt vilken boets skulder, med undantag för boutredningsskulder, är efterställda i ett dödsbos konkurs. Bestämmelsen motsvarar den föreslagna bestämmelsen i 21 kap. 1 § 2 mom. ärvdabalken.

1.6. Utsökningslagen

4 kap. Om utmätning

3 a §. Paragrafen finns i lagen om ändring av utsökningslagen (679/2003) som träder i kraft den 1 mars 2004. Paragrafen gäller försäljning av utmätt egendom som hör till ett dödsbo då utmätning verkställts för den avlidnes skuld. Om dödsboet har en boutredningsman, får egendomen enligt huvudregeln inte säljas förrän ett avtal om betalning av skulderna har träffats med borgenärerna. Till paragrafen har fogats ett omnämnande om boutredningsmannens beslut enligt 19 kap. 12 a § ärvdabalken. Således är förbudet att sälja egendom detsamma oberoende av om boutredningsmannen ingår ett avtal med borgenärerna eller fattar ett beslut om fördelning av tillgångarna. Paragrafen har samtidigt preciserats så att den gäller försäljning av ett dödsbos egendom oberoende av om egendomen har utmätts före eller efter dödsfallet.

1.7. Företags- och organisationsdatalagen

14 §. Paragrafen gäller ansvaret för anmälningar till företags- och organisationsdatasystemet. I paragrafens 2 mom. föreskrivs om ändringsanmälan. Det är delägarna i dödsboet som är anmälningsskyldiga, om en enskild näringsidkare eller en bolagsman i ett öppet bolag eller den ansvarige bolagsmannen i ett kommanditbolag avlider. Delägarna bär ansvaret för anmälan. Ett sådant ansvar har enligt bestämmelsen dock inte en delägare som avses i 21 kap. 18 § ärvdabalken. Bestäm-

melsen motsvarar den genom företags- och organisationsdatalagen upphävda bestämmelsen i 15 § 2 mom. handelsregisterlagen (129/1979).

I 21 kap. 18 § ärvdabalken finns en bestämmelse om när en delägare inte får personligt ansvar för den avlidnes skulder. Enligt förslaget upphävs den bestämmelsen. Det föreslås att bestämmelsen i fråga i företags- och organisationsdatalagen ses över så att anmälningsskyldigheten inte gäller en delägare som inte fått någon fördel ur boet och som, förutom att ha medverkat vid boupp-teckningen, inte vidtagit några andra åtgärder än sådana som avses i 18 kap. 3 § ärvdabalken. Innehållet i bestämmelsen är till följd av denna ändring detsamma som förut.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa, dock tidigast den 1 september 2004 då konkurslagen träder i kraft.

De föreslagna lagarna tillämpas, om arvlåtaren har avlidit efter ikraftträdandet.

3. Lagstiftningsordning

I propositionen föreslås att en fordran vars utsökningsgrund har upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen skall vara efterställd vid offentlig utredning av ett dödsbo. De föreslagna bestämmelserna ingår i 19 kap. 12 a § 1 mom. ärvdabalken (lagförslag 1) och 6 § 1 mom. 6 punkten lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (lagförslag 6). Sist skall betalning erläggas för dödsboets skulder med undantag för boutredningsskulder (21 kap. 1 § 2 mom. ärvdabalken och 6 § 1 mom. 7 punkten lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning). De föreslagna bestämmelserna är till sin natur exekutionsrättsliga bestämmelser, vilka enligt vedertagen uppfattning i regel kan sättas i kraft genom vanlig lag också när de gäller egendomsskydd.

Av ovan nämnda skäl kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag**om ändring av ärvdabalken**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i ärvdabalken av den 5 februari 1965 (40/1965) 21 kap. 2 a och 12—19 §, av dem 2 a § sådan den lyder i lag 732/2003,
ändras 18 kap. 5 §, 19 kap. 2 § 1 mom., 4 § 2 mom. 10 § 3 mom. och 12 §, 20 kap. 4 § 1 mom., 21 kap. 1 och 2 samt 3—8 §, 9 § 1 mom., 10 § 1 mom. och 11 § och 24 kap. 7 §, samt
fogas till 18 kap. 7 § ett nytt 3 mom., till 19 kap. nya 12 a och 12 b § samt till 21 kap. nya 6 a § och 8 a §—8 c § som följer:

18 kap.

Om förvaltning av dödsbo

5 §

Av boets medel betalas enligt bestämmelserna i 21 kap. 1 § skäligena kostnader för begravning och bouppteckning samt kostnader som är nödvändiga för boets vård, förvaltning och utredning (*boutredningsskulder*).

7 §

Om en delägare har en intressebevakare, gäller i fråga om dennes skadeståndsskyldighet vad som i 1 och 2 mom. föreskrivs om delägares ersättningsplikt.

19 kap.

Om boutredningsman och testamentsexekutor

2 §

Boets egendom kan dessutom överlåtas till förvaltning av boutredningsman på det sätt som avses i 1 §, om boets eller den avlidnes borgenär eller den som ansvarar för betalningen av boets eller den avlidnes skuld ansöker om det. Boet kan dock inte överlåtas till förvaltning av boutredningsman, om betalningen av sökandens fordran tryggas av en

borgensförbindelse eller någon annan säkerhet eller delägarna erbjuder sökanden en sådan säkerhet.

4 §

En delägare kan förordnas till boutredningsman enbart om de övriga delägarna inte motsätter sig det och särskilda skäl talar för förordnandet.

10 §

Innan domstolen meddelar ett beslut om förordnande eller entledigande av boutredningsman, skall domstolen ge delägarna tillfälle att höras, om detta inte väsentligt fördröjer avgörandet av ärendet. Domstolen kan enligt prövning också ge den avlidnes borgenärer och legatarier tillfälle att höras. I fall som avses i 6 § 2 mom. och 7 § skall meddelande också lämnas den som ansökt om förordnande av boutredningsman.

12 §

Boutredningsmannen skall, med iakttagande av vad som föreskrivs nedan, vidta alla åtgärder som behövs för utredning av boet. Boutredningsmannen skall sköta sin uppgift skyndsamt.

Om det kan ske utan olägenhet, skall boutredningsmannen inhämta delägarnas åsikt om avveckling av rörelse som arvlåtaren drivit, avtal eller beslut som avses i 12 a § och försäljning av egendom som är av särskilt värde för delägarna samt om andra frågor som är viktiga för dem.

12 a §

Om det finns skäl att misstänka att boets tillgångar inte täcker boets och den avlidnes skulder, skall boutredningsmannen försöka träffa avtal med borgenärerna om betalning av skulderna. Kan ett avtal inte nås, har boutredningsmannen, när de i 18 kap. 5 § avsedda boutredningsskulderna har betalats, rätt att fatta beslut om betalning av de övriga skulderna med iakttagande av vad som föreskrivs i lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (1578/1992) och i 21 kap. 1 § 2 mom. i denna lag om betalning av skulder vid ett dödsbos konkurs.

Boutredningsmannen skall avfatta sitt beslut i en handling med uppgifter om boets tillgångar, boets och den avlidnes skulder samt betalning av boets skulder och den utdelning som var och en av den avlidnes borgenärer skall få. Handlingen skall dateras och den skall undertecknas av boutredningsmannen. Boutredningsmannen skall lämna en kopia av handlingen till varje borgenär samt på begäran till boets delägare.

Varje borgenär och delägare har rätt att kräva ändring av boutredningsmannens beslut. Ansökan om ändring skall inom tre månader efter att sökanden fått kännedom om beslutet lämnas till tingsrätten på den ort där den avlidne hade sitt sista hemvist. Vid behandlingen av ärendet iakttas bestämmelserna om behandling av ansökningsärenden i 8 kap. rättegångsbalken.

När boutredningsmannens beslut har vunnit laga kraft, skall boutredningsmannen betala varje borgenär den utdelning som denne skall få.

12 b §

Boutredningsmannen kan ansöka om att dödsboet skall försättas i konkurs.

Bestämmelser om förutsättningarna för konkurs finns i 2 kap. konkurslagen (120/2004).

20 kap.

Om bouppteckning

4 §

Boets tillgångar och skulder skall antecknas i bouppteckningen sådana de var vid dödsfallet. I bouppteckningsinstrumentet skall också tillgångarnas värde anges. Också fordringar för vilka utsökningsgrunden upphörde att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895) före dödsfallet, skall antecknas bland den avlidnes skulder.

21 kap.

Om död persons och dödsbos gäld

1 §

Boets och den avlidnes skulder betalas av boets medel. Som en skuld efter den avlidne betalas också en skuld vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen.

Boutredningsskulderna betalas före övriga skulder i den ordning som de förfaller till betalning. Boets övriga skulder betalas först efter att den avlidnes skulder betalats.

Vid ett dödsbos konkurs ansvarar dödsboet för boutredningsskulderna.

Om boutredningsskulderna föreskrivs i 18 kap. 5 §.

2 §

Delägarna svarar inte personligen för den avlidnes skulder.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom., svarar en bouppteckningsskyldig delägare personligen för den avlidnes skulder, om denne försummar att låta förrätta bouppteckning inom föreskriven tid. Samma ansvar har en delägare som vid bouppteckningen eller när han under ed bestyrker bouppteckningsinstrumentets riktighet äventyrar en borgenärs rättigheter genom att lämna uppgifter som han vet att är oriktiga eller genom att uppsåtligt utelämna någon uppgift.

Om en borgenär kräver en delägare på betalning av en skuld med stöd av 2 mom., be-

frias delägaren från skuldansvar om delägaren visar att han inte genom ett sådant förfarande, sådana åtgärder eller en sådan försummelse som avses i 2 mom. vid förvaltning av boet har orsakat skada som skall ersättas enligt 18 kap. 7 §. Visar delägaren att den skada han orsakat borgenären är mindre till sitt penningbelopp än den avlidnes skuld, svarar delägaren för beloppet av skadan.

Vad som föreskrivs i 2 och 3 mom. om delägarans ansvar tillämpas inte på en delägare som företräds av en intressebevakare.

3 §

Vad som i 2 § 2 och 3 mom. föreskrivs om en delägarans skuldansvar tillämpas också om en i 20 kap. 10 § avsedd handling med tillägg till eller rättelse av bouppteckningsinstrumentet skall sättas upp efter bouppteckningen. En försummelse att låta sätta upp ett sådant bouppteckningsinstrument leder dock till att ansvar uppstår för delägaren endast om försummelsen kan anses vara särskilt klandervärd med beaktande av beloppet av de tillgångar och skulder som yppats samt övriga omständigheter.

4 §

Delägarna ansvarar personligen för en skuld som de tagit upp för boets räkning, om inte något annat har avtalats eller skall anses vara avsett eller föreskrivs någon annanstans.

5 §

För utredande av den avlidnes och dödsboets skulder kan efter det att bouppteckningen har förrättats en ansökan om offentlig stämning göras i enlighet med lagen om offentlig stämning (729/2003). Ansökan kan göras av den efterlevande maken, en delägare i dödsboet, boutredningsmannen eller en testamentsexekutor. Ansökan om offentlig stämning kan göras även för utredande av den efterlevande makens skulder.

Om boutredningsskulder föreskrivs i 18 kap. 5 §.

Finns det skäl att misstänka att boets och den avlidnes skulder är större än boets tillgångar, skall boutredningsmannen ansöka om offentlig stämning, om det inte är uppenbart onödigt.

6 §

Avvittring eller arvskifte får inte förrättas innan boets och den avlidnes skulder har betalats eller betryggande borgen eller någon annan säkerhet har ställts för betalningen av dem.

Om avvittring eller arvskifte har förrättats i strid med 1 mom., kan domstolen på boutredningsmannens talan

1) förordna att avvittringen eller arvskiftet skall återgå och förplikta delägarna att återbära all den egendom som de erhållit vid avvittringen eller arvskiftet eller ersätta dess värde, eller

2) förplikta delägarna att till boet solidariskt betala det penningbelopp som behövs för betalning av skulderna och boutredningsskulder, om inte all egendom behöver återbäras för att skulderna skall kunna betalas.

En delägare som enligt 2 mom. 2 punkten har förpliktats att göra en solidarisk betalning till boet, är inte skyldig att betala mer än vad han har fått vid avvittringen eller skiftet. Om en delägare återbär all den egendom som han har erhållit vid avvittringen eller skiftet, befrias delägaren från sin betalningsskyldighet.

När egendom återbärs eller dess värde ersätts skall 8 och 8 a—8 c § tillämpas.

6 a §

För den betalning som avses i 6 § 2 mom. 2 punkten ansvarar delägarna i förhållande till vad var och en av dem fått för mycket vid avvittringen eller arvskiftet.

Om någon av delägarna inte kan betala sin andel, skall de övriga delägarna fylla bristen med den egendom som de har erhållit vid avvittringen eller skiftet eller med dess värde.

En delägare som har återburit tillgångar utöver sin egen andel, har rätt att av varje annan återbäringskyldig få det som han återburit av dennes andel.

7 §

Egendom som erhållits ur boet som legat eller enligt en ändamålsbestämmelse skall återbäras till den del egendomen behövs för att täcka skulderna. På ersättande av egendomens värde tillämpas 8 §.

8 §

Om den egendom som skall återbäras inte finns kvar eller av någon annan orsak inte kan återbäras, skall dess värde ersättas.

Har värdet av den egendom som skall återbäras minskat väsentligt till följd av slitage eller skada, skall den återbäringsskyldige ersätta värdeminskningen. Har egendomens värde minskat av någon annan orsak, skall den återbäringsskyldige betala en skälig ersättning för värdeminskningen, om det anses finnas särskilda skäl till detta.

Om olägenhet uppkommer av att den återbäringsskyldige återbär viss egendom, har han rätt att i stället för att återbära egendomen betala en ersättning som motsvarar egendomens värde.

8 a §

Har den som är återbäringsskyldig erhållit pengar ur boet, skall han betala ränta enligt 3 § 2 mom. räntelagen (633/1982) från den tidpunkt vid vilken han fick egendomen i sin besittning. Ersättning skall också betalas för avkastningen på annan egendom som skall återbäras eller för värdet på denna avkastning, och skälig ersättning skall betalas för den nytta som erhållits av egendomen. Ersättning för nytta behöver dock inte betalas, om ersättningen kan anses ingå i den ersättning som betalas för värdeminskning.

Om den egendom som skall återbäras utgörs av pengar eller om egendomens värde skall ersättas, skall den återbäringsskyldige betala ränta enligt 4 § räntelagen från den tidpunkt vid vilken kravet på återbäring framställdes.

8 b §

Den återbäringsskyldige har rätt till ersättning för de nödvändiga kostnader han haft för den egendom som skall återbäras och, om det prövas skäligt, även för andra kostnader.

8 c §

Återbäringsskyldigheten kan jämkas, om det finns vägande skäl.

9 §

Innan det har gått en månad från bouppteckningen eller, om egendomen överlåtits till förvaltning av boutredningsman, innan ett avtal har ingåtts eller ett beslut fattats av boutredningsmannen om betalning av skulderna enligt 19 kap 12 a §, får en skuld efter den avlidne betalas med boets medel endast om det finns giltigt skäl att anta att betalningen inte orsakar de övriga borgenärerna skada. Under den tid som avses ovan får inte utmätning av boets egendom slutföras, om inte borgenären hade pant- eller retentionsrätt i den utmäta egendomen.

10 §

När en månad förflutit från bouppteckningen kan en borgenär kräva säkerhet för en sådan skuld efter den avlidne som inte har förfallit till betalning och för vilken tillräcklig säkerhet inte har ställts. Om säkerhet inte ställs inom tre månader från det att säkerhet krävts, anses skulden ha förfallit till betalning.

11 §

Om en boutredningsman inte har förordnats, kan en delägare ansöka om att dödsboet försätts i konkurs.

Bestämmelser om förutsättningarna för konkurs finns i 2 kap. konkurslagen.

24 kap.

Om på avtal grundad samförvaltning av dödsbo

7 §

På ersättningsskyldigheten för en skada som en delägare orsakat under tiden för samförvaltning tillämpas 18 kap 7 §.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas inte, om arvlätaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

2.

Lag**om ändring av 90 och 99 § äktenskapslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 90 §, sådan den lyder i lag 411/1987, och
fogas till 99 § ett nytt 4 mom., i stället för det 4 mom. som upphävts genom nämnda lag 411/1987, som följer:

90 §

Vid avvitrning skall som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt betraktas

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

99 §

En skuld, vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895), skall avdras bara om det är fråga om den avlidne makens skuld. En sådan skuld hos den efterlevande maken skall dock dras av om borgenären har rätt att få betalning för skulden ur sådan egendom som tillhör den efterlevande maken och utgör säkerhet för skulden eller använda sin fordran till kvittning av en skuld som borgenären har till maken.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

3.

Lag**om ändring av 17 § lagen om borgen och tredjemanspant**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 mars 1999 om borgen och tredjemanspant (361/1999) 17 § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 129/2004, som följer:

17 §

Befrielse av gäldenären från ansvar

Borgenären får hos borgensmannen driva in fordran enligt huvudförpliktelsen på de tidigare villkoren, fastän villkoren för huvudförpliktelsen för gäldenärens vidkommande har ändrats i saneringsförfarande enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner

(57/1993) eller lagen om företagssanering (47/1993) eller genom förlikning som avses i 21 kap. konkurslagen (120/2004) eller genom ett beslut som boutredningsmannen har fattat med stöd av 19 kap. 12 a § ärvdabalken (40/1965).

Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

4.

Lag**om ändring av konkurslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i konkurslagen av den 20 februari 2004 (120/2004) 2 kap. 2 § 3 mom. och 5 § samt 12 kap. 1 § 3 mom. som följer:

2 kap.

kurs.

Förutsättningarna för att försätta en gäldenär i konkurs

5 §

2 §

*Överskudsättning som förutsättning för konkurs**En borgenärs rätt att yrka att gäldenären försätts i konkurs*

En borgenär kan dock inte yrka att gäldenären försätts i konkurs om utsökningsgrunden för borgenärens fordran inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895). På basis av en sådan fordran kan dock yrkas att ett dödsbo försätts i kon-

En gäldenär som är försatt i likvidation samt ett dödsbo och ett konkursbo kan försättas i konkurs också när tillgångarna inte täcker skulderna. Ett dödsbo kan dock försättas i konkurs enbart om konkursen med hänsyn till boets omfattning, realiseringen av egendomen eller någon annan särskild orsak är ett ändamålsenligt förfarande när det gäller att använda boets egendom för betalning av boets och den avlidnes skulder.

12 kap.

Konkursfordringar, bevakning och utredning av fordringar

1 §

Allmänna bestämmelser om konkursborgenärens ställning

upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen. En borgenär har dock rätt att få betalning ur sådan gäldenären tillhörig egendom som utgör säkerhet för betalningen av borgenärens fordran eller använda sin fordran för kvittning av en skuld som borgenären har till gäldenären. Vad som föreskrivs i detta moment tillämpas inte på ett dödsbos konkurs.

Vad som bestäms i 1 och 2 mom. gäller dock inte när utsökningsgrunden för borgenärens fordran redan före konkursens början

Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

5.**Lag****om ändring av 6 § lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning**

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* i lagen den 30 december 1992 om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (1578/1992) 6 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 678/2002, som följer:

6 §

Efterställda fordringar

Sist skall betalning erläggas för

1) sådan ränta och sådan påföljd av ett betalningsdröjsmål, som bestäms enligt dröjsmålets varaktighet, och som inte omfattas av någon förmånsrätt, för tiden efter att konkurs inletts,

2) överlastavgift, konkurrensbrottsavgift, penningsumma som dömts förverkad samt annan jämförbar offentligrettslig betalningspåföljd som utdömts eller påförts på grund av ett brott eller ett lagstridigt förfarande, dock inte böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. strafflagen (39/1889) eller vite, samt en förhöjning av skatt eller avgift på grund av brott mot bestämmelserna om skatt- eller försäkringsskyldighet eller mot andra motsvarande bestämmelser,

3) en fordran som grundar sig på ett av gäldenären emitterat masskuldebrevslån, om

fordran enligt lånevillkoren har sämre förmånsrätt än emittentens övriga förbindelser,

4) en fordran som grundar sig på ett sådant lån vars kapital och ränta samt annan gottgörelse enligt lånevillkoren får betalas endast med en sämre förmånsrätt än alla andra fordringar, då företaget upplöses eller är försatt i konkurs,

5) en fordran som baserar sig på lagen om gåvoutfästelser (625/1947),

6) i ett dödsbos konkurs, en fordran vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen,

7) i ett dödsbos konkurs, dödsboets skulder med undantag för boutredningsskulder som avses i 18 kap. 5 § ärvdabalken (40/1965).

Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

6.**Lag****om ändring av 4 kap. 3 a § utsökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i utsökningslagen av den 3 december 1895 (37/1895) 4 kap. 3 a §, sådan den lyder i lag 679/2003, som följer:

4 kap.

Om utmätning

3 a §

Om utmätning har verkställts i dödsbo för den avlidnes skuld och borgenären inte hade panträtt eller retentionsrätt till den utmäta egendomen, får egendomen inte säljas förrän en månad har förflutit från bouppteckningen eller från utgången av den tid inom vilken bouppteckning skall förrättas eller, om boet förvaltas av en boutredningsman, förrän avtal

har ingåtts om betalning av skulderna eller boutredningsmannen fattat ett i 19 kap. 12 a § ärvdabalken (40/1965) avsett beslut. Egendomen kan dock säljas om boförvaltningen samtycker till försäljningen eller om egendomen är sådan att den snabbt sjunker i värde eller medför höga skötselkostnader. Om lyftande av de influtna medlen bestäms i 6 kap.

Denna lag träder i kraft den _____ 200 .

Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

7.

Lag

om ändring av 14 § företags- och organisationsdatalagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i företags- och organisationsdatalagen av den 16 mars 2001 (244/2001) 14 § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 1491/2001, som följer:

14 §

*Ansvar*et för att anmälningarna görs

—————
I aktieföretag, andelslag, sparbanker, försäkringsföreningar och statens affärsverk är också verkställande direktören ansvarig för att ändringsanmälan görs samt i bolag på vilka lagen om bostadsaktieföretag (809/1991) tillämpas och i bostadsrättsföreningar dessutom disponenter. Om en enskild näringsidkare eller en bolagsman i ett öppet bolag eller en

ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag avlider, är också en delägare i hans eller hennes dödsbo ansvarig för att ändringsanmälan görs. Ett sådant ansvar har dock inte en delägare som inte fått någon fördel ur boet och som utöver att denne tagit del i bouppteckningen inte har vidtagit några andra åtgärder än sådana som avses i 18 kap. 3 § ärvdabalken (40/1965).

—————
Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

Helsingfors den 27 februari 2004

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

*Bilaga
Parallelltexter*

1.

Lag

om ändring av ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i ärvdabalken av den 5 februari 1965 (40/1965) 21 kap. 2 a och 12—19 §, av dem 2 a § sådan den lyder i lag 732/2003,
ändras 18 kap. 5 §, 19 kap. 2 § 1 mom., 4 § 2 mom. 10 § 3 mom. och 12 §, 20 kap. 4 § 1 mom., 21 kap. 1 och 2 samt 3—8 §, 9 § 1 mom., 10 § 1 mom. och 11 § och 24 kap. 7 §, samt
fogas till 18 kap. 7 § ett nytt 3 mom., till 19 kap. nya 12 a och 12 b § samt till 21 kap. nya 6 a § och 8 a §—8 c § som följer:

Gällande lydelse

18 kap

Om förvaltning av dödsbo.

5 §

Kostnaderna för begravningen och bouppteckningen samt boets vård, förvaltning och utredning erläggas ur boets medel.

Föreslagen lydelse

18 kap.

Om förvaltning av dödsbo

5 §

Av boets medel betalas enligt bestämmelserna i 21 kap. 1 § skäligen kostnader för begravning och bouppteckning samt kostnader som är nödvändiga för boets vård, förvaltning och utredning (boutredningsskulder).

7 §

Om en delägare har en intressebevakare, gäller i fråga om dennes skadeståndsskyldighet vad som i 1 och 2 mom. föreskrivs om delägares ersättningsplikt.

19 kap

19 kap.

Om boutredningsman och testamentsexekutor.**Om boutredningsman och testamentsexekutor**

2 §

2 §

Boets egendom må även på i 1 § avsett sätt överlåtas till boutredningsmans förvaltning, då boets borgenär eller den, som är ansvarig för betalningen av gäld efter den döde, gör ansökan därom och skäl är att antaga, att boets tillgångar bliva otillräckliga till gäldens betalning eller sökandens rätt av annan orsak äventyras.

Boets egendom *kan dessutom* överlåtas till *förvaltning av boutredningsman på det sätt som avses i 1 §, om boets eller den avlidnes borgenär eller den som ansvarar för betalningen av boets eller den avlidnes skuld ansöker om det. Boet kan dock inte överlåtas till förvaltning av boutredningsman, om betalningen av sökandens fordran tryggas av en borgensförbindelse eller någon annan säkerhet eller delägarna erbjuder sökanden en säkerhet som tryggar fordran.*

4 §

Delägare må förordnas till boutredningsman.

En delägare kan förordnas till boutredningsman enbart om de övriga delägarna inte motsätter sig det och särskilda skäl talar för förordnandet.

10 §

Innan rätten meddelar beslut, som gäller förordnande eller entledigande av boutredningsman, skall rätten eller domhavanden bereda delägarna tillfälle att uttala sin åsikt om saken, såvitt detta kan ske utan avsevärd tidsutdräkt. I fall, som avses i 6 § 2 mom. och 7 §, skall meddelande lämnas även den, som sökt förordnandet.

Innan *domstolen* meddelar *ett* beslut om förordnande eller entledigande av boutredningsman, skall *domstolen* ge delägarna tillfälle att *höras, om detta inte väsentligt fördröjer avgörandet av ärendet. Domstolen kan enligt prövning också ge den avlidnes borgenärer och legatarier tillfälle att höras.* I fall som avses i 6 § 2 mom. och 7 § skall meddelande lämnas den som *ansökt om förordnande av boutredningsman.*

12 §

12 §

Boutredningsman har att, med iakttagande av vad nedan är stadgat, företaga alla för boets utredning erforderliga åtgärder.

Boutredningsmannen *skall, med iakttagande av vad som föreskrivs nedan, vidta alla åtgärder som behövs för utredning av boet. Boutredningsmannen skall sköta sin uppgift skyndsamt.*

Befinnas boets tillgångar ej förslå till gäl-

Om det kan ske utan olägenhet, skall bo-

dens betalning, skall boutredningsmannen söka träffa uppgörelse med borgenärerna om deras förnöjande. Kan uppgörelse ej ernås och fylla delägarna ej bristen, skall boets egendom av boutredningsmannen avträdas till konkurs.

Boutredningsmannen skall, där det utan olägenhet kan ske, inhämta delägarnas mening, då fråga är om avveckling av rörelse, som arvlåtaren idkat, uppgörelse med borgenärerna enligt 2 mom. eller försäljning av sådan egendom, som har särskilt värde för delägarna, eller om annan angelägenhet av vikt för dem.

utredningsmannen inhämta delägarnas åsikt om avveckling av rörelse som arvlåtaren drivit, avtal eller beslut som avses i 12 a § och försäljning av egendom som är av särskilt värde för delägarna samt om andra frågor som är viktiga för dem.

(upphävs)

12 a §

Om det finns skäl att misstänka att boets tillgångar inte täcker boets och den avlidnes skulder, skall boutredningsmannen försöka träffa avtal med borgenärerna om betalning av skulderna. Kan ett avtal inte nås, har boutredningsmannen, när de i 18 kap. 5 § avsedda boutredningsskulderna har betalats, rätt att fatta beslut om betalning av de övriga skulderna med iakttagande av vad som föreskrivs i lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (1578/1992) och i 21 kap. 1 § 2 mom. i denna lag om betalning av skulder vid ett dödsbos konkurs.

Boutredningsmannen skall avfatta sitt beslut i en handling med uppgifter om boets tillgångar, boets och den avlidnes skulder samt betalning av boets skulder och den utdelning som var och en av den avlidnes borgenärer skall få. Handlingen skall dateras och den skall undertecknas av boutredningsmannen. Boutredningsmannen skall lämna en kopia av handlingen till varje borgenär samt på begäran till boets delägare.

Varje borgenär och delägare har rätt att kräva ändring av boutredningsmannens beslut. Ansökan om ändring skall inom tre månader efter att sökanden fått kännedom om beslutet lämnas till tingsrätten på den ort där den avlidne hade sitt sista hemvist. Vid behandlingen av ärendet iakttas bestämmelserna om behandling av ansökningsärenden i 8 kap. rättegångsbalken.

När boutredningsmannens beslut har vunnit laga kraft, skall boutredningsmannen be-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

tala varje borgenär den utdelning som denne skall få.

12 b §

Boutredningsmannen kan ansöka om att dödsboet skall försättas i konkurs.

Bestämmelser om förutsättningarna för ett konkurs finns i 2 kap. konkurslagen (120/2004).

20 kap

20 kap.

Om bouppteckning.**Om bouppteckning**

4 §

Boets tillgångar och skulder skola antecknas i bouppteckningen sådana de voro vid dödsfallet och skall även tillgångarnas värde angivas.

4 §

Boets tillgångar och skulder skall antecknas i bouppteckningen sådana de var vid dödsfallet. *I bouppteckningsinstrumentet skall också tillgångarnas värde anges. Också fordringar för vilka utsökningsgrunden upphörde att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895) före dödsfallet, skall antecknas bland den avlidnes skulder.*

21 kap

21 kap.

Om död persons och dödsbos gäld.**Om död persons och dödsbos gäld**

1 §

Blir ej på ansökan, som göres senast en månad efter bouppteckningen, dödsboets egendom överlåten till förvaltning av boutredningsman eller avträdd till konkurs, svarar delägare för sådan gäld efter den döde, som vid bouppteckningens förrättande var honom vederlig.

Yppas efter bouppteckningen ny gäld efter den döde och avträdes ej boets egendom på sätt i 1 mom. sägs senast en månad därefter, svare delägare jämväl för den gälden.

1 §

Boets och den avlidnes skulder betalas av boets medel. Som en skuld efter den avlidne betalas också en skuld vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen.

Boutredningsskulder betalas före övriga skulder i den ordning som de förfaller till betalning. Boets övriga skulder betalas först efter att den avlidnes skulder betalats.

Vid ett dödsbos konkurs ansvarar dödsboet för boutredningsskulder.

Om boutredningsskulder föreskrivs i 18 kap. 5 §.

2 §

Sker avträdelse av dödsbo på ansökan, som gjorts efter det en månad förflutit från bouppteckningen, är delägare pliktig att till boet erlægga det belopp, varmed gäld, som var honom vederlig en månad före ansökningsdagen, överstiger värdet av den avträdde egendomen och eljest tillgängliga medel, men skall ej vidare mot enskild borgenär stå i ansvar enligt vad i 1 § sägs.

Därest borgenär det påyrkar, skall delägare med ed bestyrka, att gäld, som yrkandet avser, ej var honom vederlig en månad före ansökningsdagen. Kan han ej gå eden, skall gälden anses hava varit honom tidigare vederlig.

2 §

Delägarna svarar inte personligen för den avlidnes skulder.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom., svarar en bouppteckningsskyldig delägare personligen för den avlidnes skulder, om denne försummar att låta förrätta bouppteckning inom föreskriven tid. Samma ansvar har en delägare som vid bouppteckningen eller när han under ed bestyrker bouppteckningsinstrumentets riktighet äventyrar en borgenärs rättigheter genom att lämna uppgifter som han vet att är oriktiga eller genom att uppsåtligen utelämna någon uppgift.

Om en borgenär kräver en delägare på betalning av en skuld med stöd av 2 mom., befrias delägaren från skuldansvar om delägaren visar att han inte genom ett sådant förfarande, sådana åtgärder eller en sådan försummelse som avses i 2 mom. vid förvaltning av boet har orsakat skada som skall ersättas enligt 18 kap. 7 §. Visar delägaren att den skada han orsakat borgenären är mindre till sitt penningbelopp än den avlidnes skuld, svarar delägaren för beloppet av skadan.

Vad som föreskrivs i 2 och 3 mom. om delägarens ansvar tillämpas inte på en delägare som företräds av en intressebevakare.

21 kap.

Om död persons och dödsbos gäld

2 a §

För utredande av den dödes och dödsboets skulder kan efter det att bouppteckningen har förrättats offentlig stämning begäras i enlighet med lagen om offentlig stämning (729/2003). Ansökan kan göras av den efterlevande maken, en delägare i dödsboet, bouppteckningsmannen eller en testamentsexekutor. Offentlig stämning kan begäras även för

(upphävs)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

utredande av den efterlevande makens skulder.

3 §

Då delägare gjort ansökan om boets avträdande till konkurs och göres senast vid det borgenärsförhör, som förrättas i konkursen, framställning om överlåtelse av boet till förvaltning av boutredningsman, må rätten, då detta prövas sakenligt, bifalla framställningen.

4 §

Har delägare giltig anledning antaga, att han ej skall nödgas infria borgen, som den döde tecknat, eller viss annan förbindelse, skall gälden ej anses såsom veterlig gäld.

5 §

Förfaller delägars ansökan om boets avträdande till konkurs på grund av att egendomen överlättes till förvaltning av boutredningsman, skall överlåtelse till sådan förvaltning anses hava begärts den dag konkursansökningen gjordes.

6 §

Sker avträdande av dödsbo efter det avvitrning eller arvskipfte ägt rum, skall avvitrningen eller skiftet återgå.

3 §

Vad som i 2 § 2 och 3 mom. föreskrivs om en delägars skuldansvar tillämpas också om en i 20 kap. 10 § avsedd handling med tillägg till eller rättelse av bouppteckningsinstrumentet skall sättas upp efter bouppteckningen. En försummelse att låta sätta upp ett sådant bouppteckningsinstrument leder dock till att ansvar uppstår för delägaren endast om försummelsen kan anses vara särskilt klandervärd med beaktande av beloppet av de tillgångar och skulder som yppats samt övriga omständigheter.

4 §

Delägarna ansvarar personligen för en skuld som de tagit upp för boets räkning, om inte något annat har avtalats eller skall anses avlidnes eller föreskrivs någon annanstans.

5 §

För utredande av den avlidnes och dödsboets skulder kan efter det att bouppteckningen har förrättats en offentlig stämning göras i enlighet med lagen om offentlig stämning (729/2003). Ansökan kan göras av den efterlevande maken, en delägare i dödsboet, boutredningsmannen eller en testamentsexekutor. Ansökan om offentlig stämning kan göras även för utredande av den efterlevande makens skulder.

Om boutredningsskulder föreskrivs i 18 kap. 5 §.

Finns det skäl att misstänka att boets och den avlidnes skulder är större än boets tillgångar, skall boutredningsmannen ansöka om offentlig stämning, om det inte är uppenbart onödigt.

6 §

Avvittring eller arvskipfte får inte förrättas innan boets och den avlidnes skulder har betalats eller betryggande borgen eller någon annan säkerhet har ställts för betal-

Såframt gälden kan betalas ur den dödes tillgångar och ur vad av andra makens egendom skulle hava belöpt sig på hans lott, om gälden beaktats vid avvittringen, skall likväl till förvaltning av boutredningsman överlätas endast vad enligt dennes prövning erfordras till gäldens betalning och kostnaderna för förvaltningen. Vad härför erfordras, skall av delägarna utgivas i förhållande till vad envar vid avvittringen eller arvskiftet erhållit för mycket. I övrigt skall avvittringen eller skiftet bliva bestående.

Förmår ej någon delägare erlægga sin andel, skall bristen fyllas av de övriga med egendom eller värdet därav, som de erhållit vid avvittringen eller skiftet.

ningen av dem.

Om avvittring eller arvskifte har förrättats i strid med 1 mom., kan domstolen på boutredningsmannens talan

1) förordna att avvittringen eller arvskiftet skall återgå och förplikta delägarna att återbära all den egendom som de erhållit vid avvittringen eller arvskiftet eller ersätta dess värde, eller

2) förplikta delägarna att till boet solidariskt betala det penningbelopp som behövs för betalning av skulderna och boutredningsskulderna, om inte all egendom behöver återbäras för att skulderna skall kunna betalas.

En delägare som enligt 2 mom. 2 punkten har förpliktats att göra en solidarisk betalning till boet, är inte skyldig att betala mer än vad han har fått vid avvittringen eller skiftet. Om en delägare återbär all den egendom som han har erhållit vid avvittringen eller skiftet, befrias delägaren från sin betalningsskyldighet.

När egendom återbäras eller dess värde ersätts skall 8 och 8 a—8 c § tillämpas.

6 a §

För den betalning som avses i 6 § 2 mom. 2 punkten ansvarar delägarna i förhållande till vad var och en av dem fått för mycket vid avvittringen eller arvskiftet.

Om någon av delägarna inte kan betala sin andel, skall de övriga delägarna fylla bristen med den egendom som de har erhållit vid avvittringen eller skiftet eller med dess värde.

En delägare som har återburit tillgångar utöver sin egen andel, har rätt att av varje annan återbäringskyldig få det som han återburit av dennes andel.

7 §

Egendom, som ur dödsbo erhållits såsom legat eller jämlikt ändamålsbestämmelse, skall återbäras, såvitt den erfordras för täckande av gäld. Finnes egendomen ej i behåll, skall dess värde ersättas, såvitt ej särskilda skäl äro däremot.

7 §

Egendom som erhållits ur boet som legat eller enligt en ändamålsbestämmelse skall återbäras till den del egendomen behövs för att täcka skulderna. På ersättande av egendomens värde tillämpas 8 §.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Skyldighet att återbära egendom jämlikt 6 och 7 §§ omfattar tillika ränta på eller avkastning av egendomen. Nödig kostnad för egendomen skall dock ersättas den återbäringspliktige, så ock, därest denne var i god tro, nyttig kostnad.

8 §

Om den egendom som skall återbäras inte finns kvar eller av någon annan orsak inte kan återbäras, skall dess värde ersättas.

Har värdet av den egendom som skall återbäras minskat väsentligt till följd av slitage eller skada, skall den återbäringskyldige ersätta värdeminskningen. Har egendomens värde minskat av någon annan orsak, skall den återbäringskyldige betala en skälig ersättning för värdeminskningen, om det anses finnas särskilda skäl till detta.

Om olägenhet uppkommer av att den återbäringskyldige återbär viss egendom, har rätt att i stället för att återbära egendomen betala en ersättning som motsvarar egendomens värde.

8 a §

Har den som är återbäringskyldig erhållit pengar ur boet, skall han betala ränta enligt 3 § 2 mom. räntelagen (633/1982) från den tidpunkt vid vilken han fick egendomen i sin besittning. Ersättning skall också betalas för avkastningen på annan egendom som skall återbäras eller för värdet på denna avkastning, och skälig ersättning skall betalas för den nytta som erhållits av egendomen. Ersättning för nytta behöver dock inte betalas, om ersättningen kan anses ingå i den ersättning som betalas för värdeminskning.

Om den egendom som skall återbäras utgörs av pengar eller om egendomens värde skall ersättas, skall den återbäringskyldige betala ränta enligt 4 § räntelagen från den tidpunkt vid vilken kravet på återbäring framställdes.

8 b §

Den återbäringskyldige har rätt till ersättning för de nödvändiga kostnader han haft för den egendom som skall återbäras och, om det prövas skäligt, även för andra kostnader.

9 §

Innan den i 1 § 1 mom. stadgade tiden gått till ända eller, därest boet står under förvaltning av boutredningsman, uppgörelse träffats om borgenärernas förnöjande, må betalning av den avlidnes gäld ur boets medel ske allenast därest med fog kan antagas, att betalningen ej länder till men för övriga borgenärer. Under sagda tid må ej utmätning av boets egendom slutföras, såframt borgenären ej hade pant- eller innehållningsrätt i den utmäta egendomen.

10 §

Sedan den i 1 § 1 mom. stadgade tiden gått till ända, må borgenär fordra säkerhet för sådan gäld efter den döde, som ej är till betalning förfallen och för vilken tillräcklig säkerhet ej finnes. Ställes ej säkerhet inom tre månader, skall gälden anses förfallen till betalning.

11 §

Hava delägarna betalt gäld i strid med vad i 9 § sägs eller, under den i 1 § stadgade tiden för egendomens avträdande, till men för borgenärerna utgivit legat, fullgjort ändamålsbestämmelse, sålt, förpantat eller anorledes använt eller förslösat boets egendom, svare de för sådan gäld efter den döde, som då var eller senast vid därefter förrättad bouppteckning blev dem veterlig. Föränledes av åtgärden allenast ringa skada eller företogs den på grund av obetänksamhet eller bristande kännedom om boets ställning, skall endast skadan ersättas.

8 c §

Återbäringskyldigheten kan jämkas, om det finns vägande skäl.

9 §

Innan det har gått en månad från bouppteckningen eller, om egendomen överlåts till förvaltning av boutredningsman, innan ett avtal har ingåtts eller ett beslut fattats av boutredningsmannen om betalning av skulderna enligt 19 kap 12 a §, får en skuld efter den avlidne betalas med boets medel endast om det finns giltigt skäl att anta att betalningen inte orsakar de övriga borgenärerna skada. Under den tid som avses ovan får inte utmätning av boets egendom slutföras, om inte borgenären hade pant- eller retentionsrätt i den utmäta egendomen.

10 §

När en månad förflutit från bouppteckningen kan en borgenär kräva säkerhet för en sådan skuld efter den avlidne som inte har förfallit till betalning och för vilken tillräcklig säkerhet inte har ställts. Om säkerhet inte ställs inom tre månader från det att säkerhet krävts, anses skulden ha förfallit till betalning.

11 §

Om en boutredningsman inte har förordnats, kan en delägare ansöka om att dödsboet försätts i konkurs.

Bestämmelser om förutsättningarna för konkurs finns i 2 kap. konkurslagen.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Förrättas avvittring eller arvskifte innan all gäld är betald, svarar delägare, som deltagit i avvittringen eller skiftet eller mottagit honom därvid tilldelad egendom, för sådan gäld efter den döde, som då var eller senast vid därefter förrättad bouppteckning blev honom veterlig. Avvittring skall dock icke medföra sådan påföljd, därest efterlevande maken ej erhållit något av den dödes egendom.

(upphävs)

13 §

Häves boutredningsmans förvaltning på delägarnas ansökan förrän gälden betalats, skall i fråga om ansvar för gäld anses att avträdelse av boet ej ägt mm.

(upphävs)

14 §

Försitter delägare, som har boet i sin vård, tid för boupptecknings förrättande, svare för all den dödes gäld. Lag vare samma, därest delägare vid bouppteckningen eller dess edliga bestyrkande genom veterligen oriktig uppgift eller uppsåtligt förtigande äventyrar borgenärens rätt.

(upphävs)

15 §

Står delägare i ansvar för gäld efter den döde, skall ansvarigheten gälla jämväl boets gäld. I fall som avses i 2 § 1 mom. är delägare pliktig att till boet utgiva vad som motsvarar sådan gäld, som ådragits boet före egendomens avträdelse.

(upphävs)

16 §

Vad i 1, 2 och 11—15 §§ stadgas om delägares ansvar för gäld, skall ej äga tillämpning på delägare, som är omyndig eller företrädes av god man. Förmyndare eller god man skall svara för skada, som genom hans åtgärd eller försummelse åsamkats den avlidnes eller boets borgenärer.

(upphävs)

17 §

Hava flera enligt detta kapitel ådragit sig ansvar för gäld eller för skada, svare de en

(upphävs)

för alla och alla för en. Vad någon sålunda utgivit, skall, om det ej ersättes ur boets tillgångar, fördelas dem emellan enligt i 18 kap. 7 § 2 mom. stadgade grunder.

18 §

Har delägare ej njutit någon förmån av boet och ej heller tagit annan befattning därmed än att han fullgjort, vad enligt 18 kap. 3 § åligger honom, och deltagit i förrättandet av bouppteckningen, är han fri från ansvar på grund av underlåtenhet att avträda boet.

(upphävs)

19 §

Finnes ej efter den döde egendom till större värde än vad som erfordras för bestridande av skäliga kostnader för begravning och bouppteckning, skola stadgandena i detta kapitel angående ansvarighet för den dödes gäld icke äga tillämpning. Rätten äger jämväl befogenhet att, när omständigheterna det påkalla, fritaga delägare från ansvar för den dödes gäld, oaktat boets tillgångar i någon mån överstiga nämnda kostnader.

(upphävs)

24 kap

Om på avtal grundad samförvaltning av dödsbo.

7 §

Angående delägares ansvarighet för gäld, som gjorts under tiden för samförvaltning, eller för skada, som uppkommit under denna tid, gäller vad i 18 kap. 7 § samt 21 kap. 15 och 17 §§ är stadgat.

24 kap.

Om på avtal grundad samförvaltning av dödsbo

7 §

På ersättningsskyldigheten för en skada som en delägare orsakat under tiden för samförvaltning tillämpas 18 kap 7 §.

—————
Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.
—————

2.

Lag**om ändring av 90 och 99 § äktenskapslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i äktenskapslagen av den 13 juni 1929 (234/1929) 90 §, sådan den lyder i lag 411/1987, och
fogas till 99 § ett nytt 4 mom., i stället för det 4 mom. som upphävts genom nämnda lag 411/1987, som följer:

Gällande lydelse

90 §

Vid avvitrning skall såsom egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt anses

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död, och

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter *det* att ett ärende *om förordnande av skiftesman eller om äktenskapsskillnad* har blivit anhängigt. *Egendomen skall dock anses som egendom i vilken den andra maken har giftorätt, om det ärende som gäller förordnande av skiftesman har förfallit eller det ärende som gäller äktenskapsskillnad har förfallit av annan orsak än att den ena maken har avlidit medan ärendet var anhängigt.*

Föreslagen lydelse

90 §

Vid avvitrning skall som egendom i vilken den andra maken inte har giftorätt *betraktas*

1) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente sedan äktenskapet upplösts genom den andra makens död,

2) egendom som en make har förvärvat eller fått genom arv, gåva eller testamente efter att ett ärende *som gäller äktenskapsskillnad* har blivit anhängigt.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1 mom. 2 punkten har den andra maken dock giftorätt i den egendom som avses i punkten, om ett ärende som gäller äktenskapsskillnad har förfallit av någon annan orsak än att den ena maken avlidit medan ärendet var anhängigt.

99 §

En skuld, vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895), skall avdras bara

om det är fråga om den avlidne makens skuld. En sådan skuld hos den efterlevande maken skall dock dras av om borgenären har rätt att få betalning för skulden ur sådan egendom som tillhör den efterlevande maken och utgör säkerhet för skulden eller använda sin fordran till kvittning av en skuld som borgenären har till maken.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Denna lag tillämpas inte, om arvlätaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

3.

Lag**om ändring av 17 § lagen om borgen och tredjemanspant**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 mars 1999 om borgen och tredjemanspant (361/1999) 17 § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 129/2004, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Befrielse av gäldenären från ansvar

Borgenären får hos borgensmannen driva in fordran enligt huvudförpliktelsen på de tidigare villkoren, fastän villkoren för huvudförpliktelsen för gäldenärens vidkommande har ändrats i saneringsförfarande enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) eller lagen om företagssanering (47/1993) eller genom förlikning som avses i 21 kap. konkurslagen (120/2004).

Borgenären får hos borgensmannen driva in fordran enligt huvudförpliktelsen på de tidigare villkoren, fastän villkoren för huvudförpliktelsen för gäldenärens vidkommande har ändrats i saneringsförfarande enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner (57/1993) eller lagen om företagssanering (47/1993) eller genom förlikning som avses i 21 kap. konkurslagen (120/2004) *eller genom ett beslut som boutredningsmannen har fattat med stöd av 19 kap. 12 a § ärvdabalken (40/1965).*

*Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.*

4.

Lag**om ändring av konkurslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i konkurslagen av den 20 februari 2004 (120/2004) 2 kap. 2 § 3 mom. och 5 § samt 12 kap. 1 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Förutsättningarna för att försätta en gäldenär i konkurs

2 §

En borgenärs rätt att yrka att gäldenären försätts i konkurs

En borgenär kan dock inte yrka att gäldenären försätts i konkurs om utsökningsgrunden för borgenärens fordran inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895).

En borgenär kan dock inte yrka att gäldenären försätts i konkurs om utsökningsgrunden för borgenärens fordran inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen (37/1895). *På basis av en sådan fordran kan dock yrkas att ett dödsbo försätts i konkurs.*

5 §

Överskuld sättning som förutsättning för konkurs

En gäldenär som är försatt i likvidation samt ett dödsbo och ett konkursbo kan försättas i konkurs också när tillgångarna inte täcker skulderna.

5 §

Överskuld sättning som förutsättning för konkurs

En gäldenär som är försatt i likvidation samt ett dödsbo och ett konkursbo kan försättas i konkurs också när tillgångarna inte täcker skulderna. *Ett dödsbo kan dock försättas i konkurs enbart om konkursen med hänsyn till boets omfattning, realiseringen av egendomen eller någon annan särskild orsak är ett ändamålsenligt förfarande när det gäller att använda boets egendom för betalning av boets och den avlidnes skulder.*

12 kap.

Konkursfordringar, bevakning och utredning av fordringar

1 §

Allmänna bestämmelser om konkursborgenärens ställning

Vad som bestäms i 1 och 2 mom. gäller dock inte när utsökningsgrunden för borgenärens fordran redan före konkursens början upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen. En borgenär har dock rätt att få betalning ur sådan gäldenärens tillhörig egendom som utgör säkerhet för betalningen av borgenärens fordran eller använda sin fordran för kvittning av en skuld som borgenären har till gäldenären.

Vad som bestäms i 1 och 2 mom. gäller dock inte när utsökningsgrunden för borgenärens fordran redan före konkursens början upphört att vara verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen. En borgenär har dock rätt att få betalning ur sådan gäldenärens tillhörig egendom som utgör säkerhet för betalningen av borgenärens fordran eller använda sin fordran för kvittning av en skuld som borgenären har till gäldenären. *Vad som föreskrivs i detta moment tillämpas inte på ett dödsbos konkurs.*

*Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.*

5.

Lag**om ändring av 6 § lagen om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 30 december 1992 om den ordning i vilken borgenärer skall få betalning (1578/1992) 6 § 1 mom., sådant det lyder delvis ändrat i lag 678/2002, som följer:

Gällande lydelse

6 §

Efterställda fordringar

Sist skall betalning erläggas för
1) sådan ränta och sådan påföljd av ett betalningsdröjsmål, som bestäms enligt dröjsmålets varaktighet, och som inte omfattas av någon förmånsrätt, för tiden efter att konkurs inletts,

2) överlastavgift, konkurrensbrottsavgift, penningssumma som dömts förverkad samt annan jämförbar offentligrättslig betalningspåföljd som utdömts eller påförts på grund av ett brott eller ett lagstridigt förfarande, dock inte böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. strafflagen (39/1889) eller vite, samt en förhöjning av skatt eller avgift på grund av brott mot bestämmelserna om skatt- eller försäkrings-skyldighet eller mot andra motsvarande bestämmelser,

3) en fordran som grundar sig på ett av gäldenären emitterat masskuldebrevslån, om fordran enligt lånevillkoren har sämre förmånsrätt än emittentens övriga förbindelser,

4) en fordran som grundar sig på ett sådant lån vars kapital och ränta samt annan gottgörelse enligt lånevillkoren får betalas endast med en sämre förmånsrätt än alla andra fordringar, då företaget upplöses eller är försatt i konkurs, *samt*

5) en fordran som baserar sig på lagen om gåvoutfästelser (625/47).

Föreslagen lydelse

6 §

Efterställda fordringar

Sist skall betalning erläggas för
1) sådan ränta och sådan påföljd av ett betalningsdröjsmål, som bestäms enligt dröjsmålets varaktighet, och som inte omfattas av någon förmånsrätt, för tiden efter att konkurs inletts,

2) överlastavgift, konkurrensbrottsavgift, penningssumma som dömts förverkad samt annan jämförbar offentligrättslig betalningspåföljd som utdömts eller påförts på grund av ett brott eller ett lagstridigt förfarande, dock inte böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. strafflagen (39/1889) eller vite, samt en förhöjning av skatt eller avgift på grund av brott mot bestämmelserna om skatt- eller försäkrings-skyldighet eller mot andra motsvarande bestämmelser,

3) en fordran som grundar sig på ett av gäldenären emitterat masskuldebrevslån, om fordran enligt lånevillkoren har sämre förmånsrätt än emittentens övriga förbindelser,

4) en fordran som grundar sig på ett sådant lån vars kapital och ränta samt annan gottgörelse enligt lånevillkoren får betalas endast med en sämre förmånsrätt än alla andra fordringar, då företaget upplöses eller är försatt i konkurs,

5) en fordran som baserar sig på lagen om gåvoutfästelser (625/1947),

6) i ett dödsbos konkurs, en fordran vars utsökningsgrund inte längre är verkställbar enligt 2 kap. 24—26 § utsökningslagen,

7) i ett dödsbos konkurs, dödsboets skul-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

der med undantag för boutredningskulder som avses i 18 kap. 5 § ärvdabalken (40/1965).

*Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.*

6.

Lag**om ändring av 4 kap. 3 a § utsökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i utsökningslagen av den 3 december 1895 (37/1895) 4 kap. 3 a §, sådan den lyder i lag 679/2003, som följer:

Gällande lydelse

4 kap.

Om utmätning

3 a §

Om utmätning har verkställts i dödsbo för den avlidnes skuld och borgenären inte hade panträtt eller retentionsrätt till den utmäta egendomen, får egendomen inte säljas förrän en månad har förflutit från bouppteckningen eller från utgången av den tid inom vilken bouppteckning skall förrättas eller, om boet förvaltas av en boutredningsman, förrän avtal har ingåtts om betalning av skulderna. Egendomen kan dock säljas om boförvaltningen samtycker till försäljningen eller om egendomen är sådan att den snabbt sjunker i värde eller medför höga skötselkostnader. Om lyftande av de influtna medlen bestäms i 6 kap.

Föreslagen lydelse

4 kap.

Om utmätning

3 a §

Om utmätning har verkställts i dödsbo för den avlidnes skuld och borgenären inte hade panträtt eller retentionsrätt till den utmäta egendomen, får egendomen inte säljas förrän en månad har förflutit från bouppteckningen eller från utgången av den tid inom vilken bouppteckning skall förrättas eller, om boet förvaltas av en boutredningsman, förrän avtal har ingåtts om betalning av skulderna *eller boutredningsmannen fattat ett i 19 kap. 12 a § ärvdabalken (40/1965) avsett beslut*. Egendomen kan dock säljas om boförvaltningen samtycker till försäljningen eller om egendomen är sådan att den snabbt sjunker i värde eller medför höga skötselkostnader. Om lyftande av de influtna medlen bestäms i 6 kap.

Denna lag träder i kraft den 200.

Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren har avlidit före lagens ikraftträdande.

7.

Lag

om ändring av 14 § företags- och organisationsdatalagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i företags- och organisationsdatalagen av den 16 mars 2001 (244/2001) 14 § 2 mom.,
sådant det lyder i lag 1491/2001, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Ansvaret för att anmälningarna görs

I aktiebolag, andelslag, sparbanker, försäkringsföreningar och statens affärsverk är också verkställande direktören ansvarig för att ändringsanmälan görs samt i bolag på vilka lagen om bostadsaktiebolag (809/1991) tillämpas och i bostadsrättsföreningar dessutom disponenten. Om en enskild näringsidkare eller en bolagsman i ett öppet bolag eller en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag avlider, är också en delägare i hans eller hennes dödsbo, dock inte en sådan delägare som avses i 21 kap. 18 § ärvdabalken (40/1965), ansvarig för att anmälan görs.

I aktiebolag, andelslag, sparbanker, försäkringsföreningar och statens affärsverk är också verkställande direktören ansvarig för att ändringsanmälan görs samt i bolag på vilka lagen om bostadsaktiebolag (809/1991) tillämpas och i bostadsrättsföreningar dessutom disponenten. Om en enskild näringsidkare eller en bolagsman i ett öppet bolag eller en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag avlider, är också en delägare i hans eller hennes dödsbo *ansvarig för att ändringsanmälan görs. Ett sådant ansvar har dock inte en delägare som inte fått någon fördel ur boet och som utöver att denne tagit del i bouppteckningen inte har vidtagit några andra åtgärder än sådana som avses i 18 kap. 3 § ärvdabalken (40/1965).*

*Denna lag träder i kraft den 200 .
Denna lag tillämpas inte, om arvlåtaren
har avlidit före lagens ikraftträdande.*
